EUROPESE
COMMISSIE

Brussel, 19.6.2024
SWD(2024) 601 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

Landverslag 2024 – België

bij

Aanbeveling voor een AANBEVELING VAN DE RAAD

over het nationale hervormingsprogramma 2024 van België en met een advies van de Raad over het stabiliteitsprogramma 2024 van België

{COM(2024) 601 final} - {SWD(2024) 600 final}

European Commission

Belgium

2024 Country Report

#EURO at 25

MOMENTOPNAME VAN DE ECONOMIE EN DE WERKGELEGENHEID

De groei blijft veerkrachtig

De Belgische economie blijft groeien dankzij een veerkrachtige particuliere consumptie en krachtige bedrijfsinvesteringen ([1]). De automatische indexering van lonen en sociale uitkeringen heeft huishoudens geholpen hun koopkracht te behouden. De particuliere consumptie zal naar verwachting verder toenemen naarmate de consumenten te maken krijgen met minder sterke prijsstijgingen en de werkgelegenheid naar verwachting zal blijven stijgen. De investeringen herstelden zich ook sterk als gevolg van een opleving van de bedrijfsinvesteringen.

De inflatie en de lonen volgen de energieprijzen nauwlettend als gevolg van automatische indexering. De totale inflatie daalde tot 2,3 % in 2023, als gevolg van het snelle effect van de dalende groothandelsprijzen voor gas en elektriciteit op de detailhandelsprijzen, samen met het effect van overheidsmaatregelen om de prijzen te beperken. Verwacht wordt dat de intrekking van deze maatregelen de totale inflatie zal opdrijven, wat zal resulteren in een verwachte stijging tot 4 % in 2024. Aangezien de energieprijzen in 2025 naar verwachting langzamer zullen stijgen, zal de inflatie naar verwachting 2,3 % bedragen.

De particuliere schuld blijft hoog, **hoewel de kredietgroei is vertraagd.** De hoge financieringskosten zullen naar verwachting de investeringen in de bouw van woningen blijven belemmeren. Na een scherpe daling in 2023 zullen de uitvoer en de invoer zich geleidelijk herstellen en in 2025 weer een robuuste groei bewerkstelligen. Verwacht wordt echter dat de netto-uitvoer een rem zal blijven zetten op de bbp-groei in 2024. In totaal wordt de bbp-groei geraamd op 1,3 % in 2024 en 1,4 % in 2025.

De druk op de overheidsfinanciën neemt toe

De Belgische overheidsfinanciën zijn sinds de COVID-19-pandemie structureel verslechterd. Hoewel België de tijdelijke maatregelen die zijn genomen om de energiecrisis aan te pakken, tegen 2024 geleidelijk heeft ingetrokken, zal het begrotingstekort naar verwachting hoog blijven en blijven stijgen, van 4,4 % van het bbp in 2023 tot 4,7 % van het bbp in 2025. Het Federaal Planbureau (2023) raamt de verslechtering van het structurele tekort in 2023 op 2 procentpunten ten opzichte van de prognoses van vóór de pandemie voor hetzelfde jaar. Dit weerspiegelt de gecombineerde effecten van permanente discretionaire maatregelen die sinds 2019 zijn genomen (bv. om het minimumpensioen te verhogen en de lonen in de sector volksgezondheid te verhogen) en het structurele effect van de inflatie op het begrotingstekort, waardoor de lopende primaire uitgaven na meerdere indexeringen van de overheidsuitgaven zijn opgevoerd[2].

[1] De afsluitdatum voor de gegevens die werden gebruikt om 27 landverslagen op te stellen, was 15 mei 2024.

[2] De automatische indexering van sociale uitkeringen en van lonen in de overheidssector betreft bijna de helft van alle primaire overheidsuitgaven. De meeste andere primaire uitgaven zijn ook aangepast aan de prijsontwikkelingen. Tussen 2021 en 2025 zal de indexering van de overheidsuitgaven naar verwachting hoger zijn dan die van de bbp-deflator, waardoor de uitgaven-bbp-ratio is opgedreven (zie Cornille et al. 2023 voor een gedetailleerde bespreking).

De druk op de uitgaven zal de begrotingsruimte de komende jaren beperken in een tijd waarin er grote behoefte is aan overheidsinvesteringen. In de komende jaren zal de regering de uitdaging aangaan om de begrotingsruimte weer op te bouwen en de houdbaarheid van de begroting op middellange termijn te herstellen tegen een achtergrond van toenemende druk op de uitgaven. De druk is het gevolg van stijgende sociale uitgaven als gevolg van de vergrijzing en de hogere gemiddelde financieringskosten. Tegelijkertijd blijven de overheidsinvesteringen laag in vergelijking met andere EU-landen en zal het verhogen van het niveau van overheidsinvesteringen een prioriteit zijn om de groene en de digitale transitie te financieren.

Om de schuldquote te stabiliseren, is het van cruciaal belang dat de overheidsfinanciën worden geconsolideerd. Om de hoge schuldquote van België te verlagen, zal in de komende jaren consolidatie nodig zijn. Hoewel de overheidsschuldquote in 2022 door de hoge inflatie is gedaald, zou het handhaven van een ongewijzigd beleid ertoe leiden dat de overheidsschuld de komende tien jaar zal toenemen van 105,2 % in 2023 tot 119 % van het bbp in 2034 (zie bijlage 21). Maatregelen aan de ontvangsten- en uitgavenzijde moeten worden geflankeerd door maatregelen om de begrotingscoördinatie te verbeteren, het middellangetermijnkader te versterken en de opzet van de begrotingsregels te herzien om de aanhoudende druk op de overheidsfinanciën aan te pakken. Het stimuleren van de productiviteitsgroei en de werkgelegenheid kan ook bijdragen tot het herstel van de budgettaire houdbaarheid.

Structurele uitdagingen blijven bestaan

Lage arbeidsmarktparticipatie en regionale verschillen in arbeidsmarktresultaten blijven bestaan. Hoewel België over het algemeen goed presteert bij de uitvoering van de Europese pijler van sociale rechten (zie bijlage 14), ligt de arbeidsparticipatie in 2023 (72,1 %) nog steeds onder het EU-gemiddelde (75,3 %) en is de kloof sinds 2019 groter geworden. De regering heeft maatregelen genomen om de werkgelegenheid te stimuleren en de re-integratie van het toenemende aantal werknemers met langdurig ziekteverlof op de arbeidsmarkt te verbeteren. Niettemin was de participatiegraad in 2023 laag met 76,1 % ten opzichte van het EU-gemiddelde van 80,0 %, met aanzienlijke regionale verschillen (zie bijlage 14). België heeft ook een hoog niveau van inactiviteit onder oudere werknemers en kansarme groepen.

Tekstvak 1:

Het concurrentievermogen van België — in het kort

België neemt maatregelen om zijn prestaties op het gebied van concurrentievermogen te verbeteren. België presteert goed op het gebied van handelsintegratie, uitgaven voor onderzoek en innovatie, de circulaire economie en het tempo waarin bedrijven digitale technologie gebruiken. Het Belgische herstel- en veerkrachtplan pakt een aantal van de uitdagingen aan die verband houden met het verbeteren van het ondernemingsklimaat. De maatregelen omvatten met name de digitalisering van het openbaar bestuur, het verbeteren van cyberbeveiliging en connectiviteit en het stroomlijnen van de vergunningverlening om investeringen in installaties voor hernieuwbare energie te stimuleren.

De volgende uitdagingen op het gebied van concurrentievermogen blijven echter bestaan:

- **tekorten aan arbeidskrachten**, met name in technische beroepen, in een context van lage arbeidsparticipatie en aanzienlijke negatieve prikkels om te werken, waardoor de productiviteitsgroei wordt afgeremd;
- **innovatie is sterk geconcentreerd** in een klein aantal sectoren en het gebruik van nieuwe technologie is gering, wat een rem zet op de productiviteitsgroei;
- **lage bedrijfsdynamiek**, een hoog niveau van regelgeving in de dienstensector en een laag aandeel van snelgroeiende ondernemingen vormen ook potentiële belemmeringen voor de productiviteit.

De loongroei bleef krachtig in 2023, wat leidde tot een aanzienlijke stijging van de reële lonen naarmate de inflatie afnam. De automatische loonindexering heeft de Belgische werknemers geholpen hun koopkracht te behouden ondanks een bescheiden stijging van de arbeidsproductiviteit. De nominale uurlonen stegen in 2023 met 7,4 %[3], ruim boven het gemiddelde van 5,3 % in de drie buurlanden (DE, FR en NL). De afgevlakte gezondheidsindex, de prijsmaatstaf die wordt gebruikt om de lonen te indexeren, houdt immers rekening met volatiele componenten van het mandje van de consumentenprijsindex (de meeste energie- en voedingsproducten). Dit leidt tot een sterke reactie van de lonen op schokken van energieprijzen (met name grote negatieve prijsverhoudingen).

De strikte toepassing van het loonvormingssysteem beperkt het risico van blijvend verlies aan concurrentievermogen als gevolg van de stijging van de nominale lonen. De handhaving van de loonwet (die de reële loonstijgingen via onderhandelingen beperkt om kostenverschillen met belangrijke exportconcurrenten te voorkomen) zal naar verwachting de snelle reactie van nominale lonen op veranderingen in de consumentenprijzen geleidelijk compenseren. Volgens de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zal de kloof in de nominale loonkosten per uur van de drie buurlanden van België afnemen van 2,9 % in 2023 tot 1,8 % in 2024 ([4]). Dit betekent dat er, na niet via onderhandelingen overeengekomen reële loonstijgingen in de periode 2023-2024, tot 2025-2026 geen ruimte zal zijn voor reële loonstijgingen in de nieuwe loonnorm (mate waarin de gemiddelde reële loonkosten van een onderneming kunnen stijgen) (zie het landverslag 2023 voor België). De afgelopen jaren is de reële loongroei grotendeels in overeenstemming gebleven met de beperkte productiviteitsgroei.

België scoort hoog op het gebied van arbeidsproductiviteit in vergelijking met het EU-gemiddelde, hoewel de groei sinds de jaren 2000 onder het gemiddelde

[3] Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 2024, Technisch verslag van het secretariaat over de maximaal beschikbare marges 2023.

[4] Idem.

Tekstvak 2:

Duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de VN

België presteert boven het EU-gemiddelde en boekt verdere vooruitgang met betrekking tot alle SDG's op het gebied van concurrentievermogen en productiviteit (SDG's 4, 8 en 9). Hoewel de onderwijsstelsels van goede kwaliteit zijn, blijft het verbeteren van de basisvaardigheden van jongeren een uitdaging. Het scheppen van banen is de afgelopen jaren toegenomen, maar de arbeidsparticipatie is laag. De O&O-intensiteit ligt ruim boven het EU-gemiddelde, maar de omvangrijke belastingvoordelen voor O&O zouden efficiënter kunnen zijn. Er blijven uitdagingen bestaan op bepaalde gebieden, zoals betaalbare en schone energie (SDG 7) en het land loopt achter op SDG 15 (leven op het land). België heeft ook vooruitgang geboekt met betrekking tot verschillende indicatoren voor werkgelegenheid (SDG 8). Het land loopt echter achter wat het terugdringen van ongelijkheden (SDG 10) betreft, namelijk bij het waarborgen dat mensen met een migratieachtergrond aan de arbeidsmarkt deelnemen en bij het aanpakken van ongelijkheden in onderwijsresultaten gekoppeld aan de sociaal-economische en migratieachtergrond van studenten (zie bijlage 1).

Van de 17 indicatoren ligt België onder het EU-gemiddelde voor 9 SDG's. Naast de bovengenoemde doelstellingen presteert het land ondermaats op het gebied van milieudoelstellingen (SDG's 2, 6, 11, 12 en 13) en op het gebied van macro-economische stabiliteit (SDG 17).

ligt. ([5]). De redenen voor de lage productiviteitsgroei zijn onder meer tekorten aan arbeidskrachten en vaardigheden, de geringe benutting van innovatie en werknemers die niet naar meer productieve sectoren overstappen. Het gebrek aan bedrijfsdynamiek en een relatief hoog niveau van regelgeving in de dienstensector remmen ook de productiviteitsgroei af (zie tekstvak 1 en bijlage 12). Naast deze factoren, die het concurrentievermogen van België verzwakken, heeft het land enorme investeringen nodig om ervoor te zorgen dat de elektriciteitsnetten en distributienetten gelijke tred houden met het koolstofvrij maken van de elektriciteitsproductie en van de industrie en met de dubbele groene en digitale transitie.

Om bij te dragen tot klimaatneutraliteit in de EU tegen 2050 en de Belgische doelstellingen voor 2030 te halen, zullen aanzienlijke investeringen in de groene transitie nodig zijn. Zelfs als rekening wordt gehouden met de geplande beleidslijnen en maatregelen, ligt België 4,4 procentpunt lager dan zijn doelstelling voor 2030 om de emissies met 47 % te verminderen ten opzichte van het niveau van 2005 (bijlage 6). Om deze kloof te dichten, zijn extra maatregelen en aanzienlijke inspanningen nodig. Voorts liggen de geraamde hernieuwbare energie en energie-efficiëntie van België aanzienlijk lager dan de nationale bijdrage die nodig is uit hoofde van de EU-wetgeving (zie bijlage 6).

[5] Verslag 2023 van het nationaal comité voor de productiviteit.

UITVOERING VAN BELANGRIJKE HERVORMINGEN EN INVESTERINGEN MET BEHULP VAN EU-INSTRUMENTEN

De financiering uit de herstel- en veerkrachtfaciliteit en het cohesiebeleid versterken de inspanningen van België om het concurrentievermogen te stimuleren en duurzame groei te bevorderen. Naast de in bijlage 3 beschreven 5,3 miljard EUR aan financiering uit de herstel- en veerkrachtfaciliteit verstrekt het cohesiebeleid België 2,5 miljard EUR voor de periode 2021-2027. De gecombineerde steun uit deze twee instrumenten komt overeen met ongeveer 1,33 % van het bbp van het land voor 2023, tegenover een EU-gemiddelde van 5,38 % van het bbp (zie bijlage 4).

In het kader van zijn herstel- en veerkrachtplan heeft België belangrijke beleidsmaatregelen gelanceerd die naar verwachting het concurrentievermogen van het land zullen stimuleren. Het plan voorziet met name in belangrijke hervormingen op het gebied van digitale connectiviteit, een leven lang leren (zie tekstvak 3), duurzaam vervoer, hernieuwbare energie en uitgaventoetsingen om de efficiëntie en duurzaamheid van de overheidsuitgaven te vergroten. België heeft ook aanzienlijke investeringen gedaan in de digitalisering van zijn overheidsdiensten en rechtsstelsels, in een offshore-energie-eiland voor de aansluiting van hernieuwbare energie, in oplaadinfrastructuur voor elektrische voertuigen, in onderwijs en in huisvesting voor kwetsbare mensen.

De uitvoering van het herstel- en veerkrachtplan van België heeft een achterstand opgelopen. België heeft één betalingsverzoek ingediend, overeenkomend met 20 mijlpalen en streefdoelen in het plan (zie bijlage 3). De beoordeling door de Commissie is aan de gang.

De cohesiebeleidsfondsen dragen bij tot het aanpakken van de uitdagingen van België op het gebied van groei en concurrentievermogen en zijn erop gericht de territoriale en sociale verschillen van het land te verkleinen. Tijdens de programmeringsperiode 2014-2020 van het cohesiebeleid was de steun gericht op onderzoek en innovatie, bedrijfsontwikkeling, energie-efficiëntie, toegang tot de arbeidsmarkt, een leven lang leren en sociale inclusie. Voor de huidige programmeringsperiode 2021-2027 is de steun gericht op het bevorderen van het concurrentievermogen, de groene transitie en de sociale cohesie. Het zal bijvoorbeeld bijdragen tot de financiering van renovaties van gebouwen, projecten op het gebied van de circulaire economie, het afstappen van koolstofintensieve activiteiten (in het kader van het Fonds voor een rechtvaardige transitie), onderzoek en innovatie, en maatregelen om de werkgelegenheid te stimuleren, met name voor kwetsbare groepen.

Investeren in mensen om economische groei en veerkracht te stimuleren

Hervormingen en investeringen in de herstel- en veerkrachtfaciliteit zijn, samen met de fondsen van het cohesiebeleid, gericht op sociale inclusie voor kwetsbare groepen. In het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een hervorming goedgekeurd ter bevordering van de duurzame integratie van kwetsbare groepen mensen op de arbeidsmarkt, waaronder werkzoekenden met een handicap. De hervorming wordt aangevuld met een investering in de herstel- en veerkrachtfaciliteit waarmee een traject wordt

Tekstvak 3:

Gecombineerde actie voor doeltreffendere EU-fondsen

Om de economische groei te stimuleren en het effect van EU-financiering te maximaliseren, omvat het herstel- en veerkrachtplan van België hervormingen die investeringen in het kader van andere EU-instrumenten ondersteunen en vice versa, waardoor belangrijke synergieën en complementariteit tussen de verschillende fondsen worden gecreëerd. Om een leven lang leren te stimuleren en discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden te verkleinen, heeft België bijvoorbeeld een hervorming van het herstel- en veerkrachtplan aangenomen die alle werknemers een individueel recht op opleiding geeft en bedrijven stimulansen biedt om aanvullende opleidingen aan te bieden. Het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling en de herstel- en veerkrachtfaciliteit helpen bij het financieren van investeringen in opleidingsinfrastructuur en -uitrusting ter ondersteuning van de hervorming (zie bijlage 4).

uitgestippeld naar duurzame integratie voor werknemers en werkzoekenden met een handicap. Dit duurzame integratietraject wordt opgenomen in het gehandicaptenproject van de Brusselse openbare dienst voor arbeidsvoorziening. Er zal een wetgevingskader worden gecreëerd met financiering uit het Europees Sociaal Fonds Plus om werkzoekenden met een handicap en werkgevers beter op elkaar af te stemmen.

Investeren in energie-efficiëntie

De herstel- en veerkrachtfaciliteit en de fondsen van het cohesiebeleid ondersteunen maatregelen om het tempo van energie-efficiënte renovatie van gebouwen te versnellen. Zo omvat het herstel- en veerkrachtplan van België een hervorming tot wijziging van het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE) om nieuwe verplichtingen inzake energie-efficiëntie van bestaande en nieuwe gebouwen in te voeren. Het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling draagt bij tot de verwezenlijking van de ambities van deze hervorming door medefinanciering van de energie-efficiënte renovatie van openbare gebouwen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie bijlage 4). Meer in het algemeen biedt het herstel- en veerkrachtplan uitgebreide steun voor verbeteringen van de energie-efficiëntie van zowel openbare als particuliere gebouwen door middel van acties op federaal en regionaal niveau. Toch zijn er nog aanzienlijke maatregelen nodig om het gebouwenbestand koolstofvrij te maken. Verwarming en koeling zijn goed voor meer dan 85 % van het Belgische eindenergieverbruik in de residentiële sector, waarvan slechts 9 % wordt opgewekt door hernieuwbare energie (zie bijlage 7).

Bevorderen van betere en groenere mobiliteit

Maatregelen in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit ondersteunen een verschuiving naar duurzamere vormen van vervoer met als doel verkeerscongestie en luchtvervuiling terug te dringen. Zo maakt de herziening van het federale "mobiliteitsbudget" het voor werkgevers gemakkelijker (door vereenvoudiging en meer flexibiliteit) om hun werknemers een budget aan te bieden voor een reeks duurzame vormen van vervoer naar de werkplek, in ruil voor het opgeven van hun recht op een bedrijfswagen. Investeringen in fietsopslag in spoorwegstations zullen mensen helpen verschillende vormen van vervoer te combineren.

Het effect van deze maatregelen wordt versterkt door verschillende investeringen in het kader van het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, dat de bouw van bruggen en tunnels medefinancierde om belemmeringen op fietsroutes in Vlaanderen weg te nemen. De aanleg van fietsvriendelijke infrastructuur creëert belangrijke verbindingen om fietsers gemakkelijker en veiliger toegang te geven tot

het groeiende fietsnetwerk in de regio (zie bijlage 4). Deze maatregelen moeten worden geïntensiveerd en voortgezet, aangezien de vervoerssector nog steeds een groot deel van het olieverbruik voor zijn rekening neemt. Het eindenergieverbruik in de vervoerssector is in 2022 met 3,7 % gestegen en de verkeerscongestie ligt boven het EU-gemiddelde (zie bijlagen 6 en 7).

De groene transitie stimuleren met maatregelen via REPowerEU

Het herstel- en veerkrachtplan van België bevat nu ook een REPowerEU-hoofdstuk met maatregelen om de energie-efficiëntie van gebouwen te stimuleren, de industrie koolstofvrij te maken, een vervoersnetwerk voor waterstof te ontwikkelen en de uitrol van hernieuwbare energie te versnellen. Voorbeelden hiervan zijn de hervorming van de beroepsprocedures van de Raad van State, een nieuwe verplichting om zonnepanelen op daken te installeren voor grote elektriciteitsverbruikers en op openbare gebouwen in Vlaanderen en een hervorming ter bevordering van onshore-windturbines in Wallonië. België zal de investeringen op dit gebied echter verder moeten opvoeren om gelijke tred te houden met de klimaat- en energiedoelstellingen van de EU (zie bijlagen 6 en 7). Hoewel er bijvoorbeeld maatregelen zijn gepland om het elektriciteitsdistributienet in Wallonië te versterken, zal verdere modernisering nodig zijn om de vertraagde uitrol van slimme meters in Wallonië en Brussel aan te pakken. Extra investeringen in de capaciteit van het onshore-elektriciteitsnetwerk van België zijn nodig om het hoofd te bieden aan de sterke stijging van de vraag naar elektriciteit, de toename van hernieuwbare energiebronnen op te vangen en congestie van het net te voorkomen (zie bijlage 7).

VERDERE PRIORITEITEN VOOR DE TOEKOMST

België staat voor extra uitdagingen in verband met het belasting- en uitkeringsstelsel, de discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden, de houdbaarheid van de begroting en de groene transitie. Het aanpakken van deze uitdagingen zal het concurrentievermogen van België op lange termijn helpen versterken en de veerkracht van zijn economie waarborgen. Het zal ook bijdragen tot de verwezenlijking van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen van de VN (zie bijlage 1).

Het is belangrijk de uitdagingen op nationaal en regionaal niveau aan te pakken om de regionale verschillen te verkleinen en de bestuurlijke en investeringscapaciteit in het hele land op evenwichtige wijze te verbeteren. Regionale verschillen in arbeidsmarktresultaten en onderwijs belemmeren duurzame en inclusieve groei op lange termijn.

Uitdagingen op het gebied van het concurrentievermogen aanpakken

Innovatie is geconcentreerd in slechts een klein aantal sectoren en grote ondernemingen, wat de wijdverbreide acceptatie en productiviteitsgroei in de weg staat. Volgens het Europees innovatiescorebord ([6]) is België een van de leiders van de EU op het gebied van innovatie. De bedrijfsuitgaven voor O&O zijn de hoogste in de EU (2,53 % van het bbp in 2022), maar zijn sterk geconcentreerd. Uit een uitsplitsing naar bedrijfsgrootte blijkt dat ondernemingen met 500 of meer werknemers bijna de helft van alle O&O-uitgaven voor hun rekening nemen, terwijl ondernemingen met minder dan 10 werknemers (95 % van alle ondernemingen) slechts 5 % van deze uitgaven voor hun rekening nemen [7]. Daarnaast zijn de uitgaven voor innovatie gericht op enkele sectoren, zoals de farmaceutische sector. Dit kan te wijten zijn aan de opzet van fiscale stimulansen voor O&O in België (zie punt hieronder). Een andere factor die de verspreiding van innovatie naar de rest van de economie beperkt, is de geringe arbeidsmobiliteit in België[8] die onder meer te wijten kan zijn aan hoge anciënniteitspremies en geringe loontransparantie[9].

De geringe bedrijfsdynamiek en de grote handelsbeperkingen in de dienstensector verzwakken de productiviteit. België heeft een van de laagste niveaus van bedrijfsdynamiek in de EU (zie bijlage 11). Ondanks een recente stijging blijft het aantal startende nieuwe bedrijven laag, met name voor bedrijven met werknemers. Voorts ligt het aandeel snelgroeiende bedrijven in België aanzienlijk onder het EU-gemiddelde. Ook het uittredingspercentage van Belgische bedrijven en het aantal faillissementen zijn laag, wat erop wijst dat structureel niet-levensvatbare ondernemingen mogelijk te lang actief blijven (zie bijlage 12). Grote handelsbeperkingen in de dienstensector kunnen een rol spelen bij het verzwakken van de bedrijfsdynamiek. Het land heeft een van de hoogste restrictiviteitsindices voor de handel in diensten voor architectuur,

6 Zie het Europees innovatiescorebord (europa.eu).

7 Programmatorische Overheidsdienst Federaal Wetenschapsbeleid (Belspo), Monitoring en evaluatie van onderzoek en innovatie (MERI) database, https://meri.belspo.be/site/research_development_groups_en.stm.

8 https://economie.fgov.be/nl/themas/ondernemingen/boordtabel-van-het/determinanten-van-het/innovatie/european-innovation-scoreboard.

9 Geringe loontransparantie vanwege het relatief grote aandeel van premies en alternatieve loonvormen.

koeriersdiensten, telecommunicatie ([10]), logistiek (douane-makelaardij en vrachtvervoer) en luchtvervoer. België scoort ook hoog op het gebied van beperkingen voor de bouw, commerciële bankdiensten, boekhoudkundige diensten en, in mindere mate, ingenieursdiensten. Ook de opheffing van beperkingen voor gereglementeerde beroepen zou moeten worden aangepakt, met name voor architecten, accountants, advocaten en vastgoedmakelaars (zie bijlage 12).

Een hoge regeldruk en complexiteit hebben negatieve gevolgen voor het ondernemingsklimaat in België. De administratieve lasten voor bedrijven zijn zwaar, met name wat betreft het belasting- en arbeidsrecht. De nalevingskosten voor kmo's voor arbeids- en belastingstelsels zijn relatief hoog in België (zie bijlage 19), met name ondernemingen die meerdere regionale systemen moeten beheren.

België is in hoge mate afhankelijk van ingevoerde fossiele brandstoffen, wat zijn concurrentievermogen ondermijnt en het bijzonder kwetsbaar maakt voor stijgingen van de energieprijzen. Om deze situatie te verhelpen, moet het tempo van de maatregelen voor de energietransitie worden opgevoerd. Het zou goed zijn een traject uit te stippelen om de klimaatdoelstellingen voor 2030 en 2050 te verwezenlijken, met inbegrip van steun om de industrie koolstofvrij te maken en bedrijven te helpen bij de transitie naar een nettonuleconomie. Tegelijkertijd zullen maatregelen nodig zijn om de subsidies voor fossiele brandstoffen in kaart te brengen en geleidelijk af te schaffen.

De kwetsbaarheid van de Belgische economie voor de gevolgen van klimaatverandering belemmert het ondernemingsklimaat. Zo zijn de sectoren vervoer, energie en landbouw blootgesteld aan risico's van waterschaarste of overstromingen. België zal zijn uitgebreide nationale klimaat- en kwetsbaarheidsbeoordeling in 2024 actualiseren. De waterkwaliteit wordt sterk beïnvloed door verontreiniging door nutriënten en pesticiden en de staat van instandhouding van beschermde habitats en soorten in België geeft aanleiding tot ernstige bezorgdheid. Beide kwesties vereisen maatregelen om de overeengekomen EU-doelstellingen te verwezenlijken. Op de natuur gebaseerde oplossingen en duurzaam waterbeheer zijn van cruciaal belang om klimaatbestendigheid op te bouwen en de economie te beschermen tegen de gevolgen van extreme weersomstandigheden (zie bijlagen 6 en 7).

De belasting- en uitkeringsstelsels moeten worden hervormd om het concurrentievermogen te vergroten

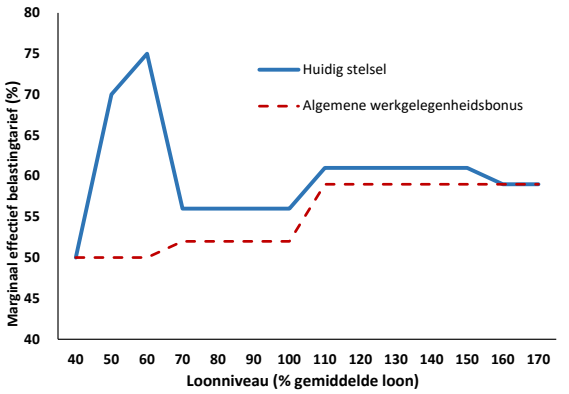
België heft hoge belastingen op arbeid, wat een rem zet op de arbeidsparticipatie. De belastingdruk op arbeid (sociale bijdragen en inkomstenbelasting) ligt op alle loonniveaus ruim boven het EU-gemiddelde, behalve voor mensen met een zeer laag loon (50 % van het gemiddelde; zie bijlage 19). Als gevolg daarvan zijn zelfs de gemiddelde inkomens onderworpen aan de hoogste inkomstenbelastingtarieven (45 % en 50 %). Hoewel de personenbelasting al hoog is in vergelijking met andere landen, heffen de lokale overheden toeslagen op de personenbelasting, wat de hoge belastingdruk verhoogt. Sommige maatregelen om het netto-inkomen van mensen met een laag inkomen te verhogen[11], verhogen ook het hoge marginale belastingtarief voor mensen met een inkomen tussen 60 % en 80 % van het gemiddelde loon (tot 75 % van het inkomen wordt wegbelast; zie piek in grafiek 3.1). De Hoge Raad van Financiën schat dat de uitbreiding van het belastingkrediet voor

[10] De komst van een vierde speler op de telecommarkt in de zomer van 2024 kan de concurrentie in deze sector verbeteren.

[11] Deze maatregelen omvatten de werkbonus in Vlaanderen en inkomensondersteuning voor langdurig werklozen of interregionale mobiliteit op federaal niveau.

werkenden en de verlaging van de socialezekerheidsbijdragen tot alle werknemers in de particuliere sector de "lagelonenval" aanzienlijk zou verminderen[12]. Voor tweede verdieners leiden belastingen op inkomen en specifieke fiscale kenmerken zoals het "huwelijksquotiënt" ook tot grote negatieve prikkels om te werken.

Grafiek 3.1: **Marginaal effectief belastingtarief per loonniveau, alleenverdiener, 2020**

Bron: Hoge Raad van Financiën (2020)

Bovendien ontmoedigt het stelsel van sociale uitkeringen de ontvangers ervan om aan het werk te gaan of meer uren te werken. Verschillende niet-geldelijke uitkeringen zijn niet inkomensafhankelijk en zijn gekoppeld aan de werkloosheidsstatus van de begunstigden, waardoor de negatieve prikkels om te werken toenemen. Hoewel werkloosheidsuitkeringen in de loop der tijd geleidelijk verminderen, is België de enige lidstaat waar zij onbeperkt in de tijd zijn. Bovendien zijn werkloosheidsuitkeringen voor langdurig werklozen niet inkomensafhankelijk. Dit kan de doeltreffendheid van het regionale activeringsbeleid verminderen in combinatie met relatief soepele voorwaarden om in aanmerking te komen voor uitkeringen[13].

De zware belastingdruk op arbeid wordt gecompenseerd door veel loonsubsidies en dit leidt tot verstoringen. Speciale regelingen zoals maaltijdcheques, pendelsubsidies, flexi-jobs of vrijstelling van bronbelasting voor overwerk, O&O-werk en nacht- en ploegenarbeid (0,6 % van het bbp) zijn duur voor de begroting en leiden doorgaans tot inefficiënties, maar het gebruik ervan is toegenomen. Ook loonsubsidies en andere aftrekregelingen maken het belastingstelsel complex en dit weegt door op het ondernemingsklimaat. Sommige fiscale aftrekposten (bv. aftrek voor dienstencheques die worden betaald voor huishoudelijke diensten zoals schoonmaak) komen onevenredig ten goede aan personen met een hoog inkomen. Bovendien zijn er fiscale prikkels voor verschillende soorten activa, zoals onroerend goed, die de toewijzing van middelen dreigen te verstoren en mogelijk leiden tot door belastingen veroorzaakte overinvesteringen[14](zie bijlage 18).

De hoge niveaus van belastingkredieten voor O&O bereiken niet de ondernemingen met het hoogste groeipotentieel. België heeft een van de hoogste niveaus van overheidssteun voor O&O in het bedrijfsleven, voornamelijk door middel van belastingvermindering. Uit studies ([15]) blijkt dat directe subsidies — in plaats van belastingvermindering — de O&O-uitgaven bij kleine startende ondernemingen zouden verhogen en dat de meervoudige belastingregelingen voor O&O ([16]) niet bevorderlijk zijn voor investeringen en innovatie. De hervorming van de federale belastingregelingen voor O&O zou de efficiëntie van de overheidssteun (0,4 % van het bbp) kunnen verbeteren en de middelen beter kunnen toewijzen aan snelgroeiende ondernemingen. Het

12 De invoering van een algemene werkbonus (begrotingskosten van 2,5 % van het bbp) zou de belastingdruk op arbeid in België dicht bij het gemiddelde van de eurozone brengen. Hoge Raad van Financiën, 2020, Vermindering van de belastingdruk op arbeid en financieringsopties.

13 OESO, 2018, Hoe veeleisend zijn activeringsvereisten voor werkzoekenden?

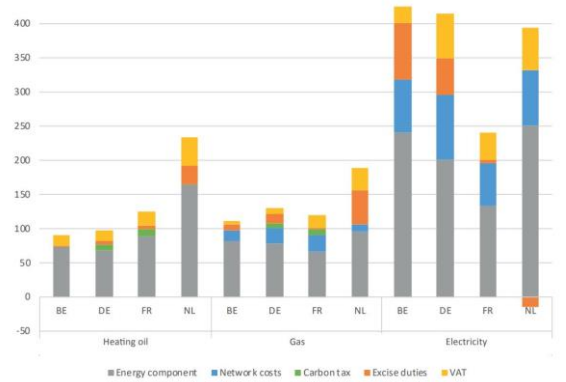
14 OESO, 2018, *Belastingheffing op spaargelden van huishoudens*, OECD Tax Policy Studies, 25

([15]) Schoonackers R. (2020): *Fiscale stimuli voor R&D: zijn ze doeltreffend?* Economisch Tijdschrift van de NBB.

([16]) Gedeeltelijke vrijstelling voor particuliere ondernemingen van de betaling van de bronbelasting voor O&O-werkzaamheden en het belastingkrediet voor O&O.

vennootschapsbelastingstelsel omvat ook andere speciale belastingregelingen (bv. tax shelter voor audiovisuele en filmproducties), die niet het meest kostenefficiënte middel lijken te zijn om specifieke sectoren te ondersteunen.

Grafiek 3.2: **Gemiddelde prijs van verwarmingsproducten voor huishoudelijk gebruik, 2023 (EUR/MWh)**

Bron: FOD Volksgezondheid en milieu (2023)

De elektriciteitsprijzen zijn relatief hoog voor de industrie en de huishoudens. De accijnzen op gas en elektriciteit waren gekoppeld aan de marktprijzen (in het kader van het *cliquet-systeem*), maar de gasolie- en stookolieprijzen voor huishoudens blijven lager dan de elektriciteitsprijzen. In combinatie met de hoge kosten van het elektriciteitsnet leidt dit tot grote prijsverschillen, waardoor de overschakeling op groenere verwarmingssystemen wordt belemmerd. Uit een recente studie ([17]) blijkt dat, om het gebruik van warmtepompen aan te moedigen, de elektriciteitsprijs niet meer dan 2,1 en 2,5 maal de prijs van gas en stookolie mag bedragen. De elektriciteitsprijsratio's liggen in Frankrijk en Nederland onder deze drempels, maar liggen ruim boven deze drempels in België (zie grafiek 3.2), ondanks verschillende maatregelen die de Belgische autoriteiten hebben genomen om de elektriciteitsrekening te verlagen. De hoge administratieve kosten die door elektriciteitsleveranciers in Vlaanderen en Wallonië in rekening worden gebracht, belemmeren ook het delen van energie ([18]). De federale regering heeft overwogen de heffingen vanaf 2028 te verschuiven van elektriciteit naar gas, maar de prijs van stookolie ongewijzigd te laten. Dit zou blijven bijdragen aan het reeds hoge niveau van subsidies voor fossiele brandstoffen.

Subsidies voor fossiele brandstoffen zijn hoog en nemen vaak de vorm aan van belastingvermindering. In een recent verslag werden de federale directe subsidies voor fossiele brandstoffen geraamd op 12 miljard EUR (2,4 % van het bbp) ([19]), terwijl indirecte subsidies in 2021 in België meer dan 2 021 miljard EUR zouden bedragen. Deze aanhoudende steun voor stookolie, aardgas en steenkool druist in tegen de toezeggingen van België om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en de luchtkwaliteit te verbeteren. Tot dusver ontbreekt een plan met concrete maatregelen om subsidies voor fossiele brandstoffen geleidelijk af te schaffen.

Het belastingstelsel is nog steeds gunstig voor het wegvervoer en leidt tot verkeerscongestie. Ondanks de recente maatregelen profiteren professionele vervoerders nog steeds van verlaagde accijnstarieven voor diesel. De opzet van de voertuigregistratie en de verkeersbelasting hebben ook een ongunstige invloed op het gebied van eigendom en gebruik van auto's. Deze fiscale kenmerken verergeren de congestie, met name in Brussel, een van de steden in de EU waar de meeste tijd wordt verloren in het verkeer. Uit een recente studie ([20]) blijkt dat — anders dan het verder versterken van de wegeninfrastructuur — (naar tijd en plaats gedifferentieerde) slimme kilometerheffing het verkeersvolume vermindert, reistijd bespaart en grote milieuvoordelen oplevert. Beleidsopties zoals slimme kilometerheffing voor particuliere

([17]) FOD Volksgezondheid en Financiën, 2023, The landscape of carbon and energy pricing and taxation in Belgium.

([18]) In Brussel wordt het delen van energie beheerd door de distributienetbeheerder Sibelga.

([19]) FOD Financiën, 2024, Federale inventaris voor subsidies voor fossiele brandstoffen.

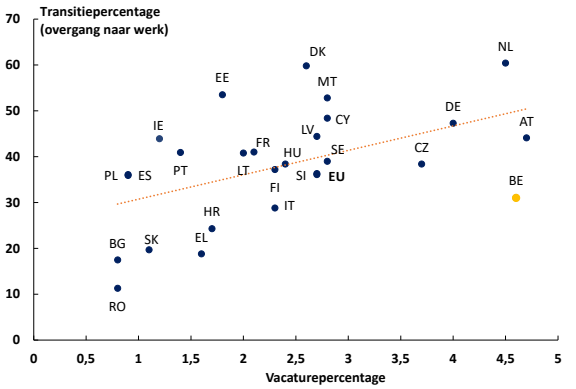
([20]) Boussauw, K., 2023, Het verbreden van de ring rond Brussel en de mythe van de reistijdwinst.

voertuigen (reeds van kracht voor vrachtwagens) ([21]) en verbetering van het voorstedelijk openbaar vervoer kunnen de verkeerscongestie helpen verminderen en het aanbod en het gebruik van andere vormen van vervoer stimuleren.

Grote tekorten aan arbeidskrachten en dalende onderwijsresultaten

Hoewel de werkgelegenheid is toegenomen, wordt de werkgelegenheidsgraad afgeremd door een over het geheel genomen gematigde en stagnerende participatiegraad (76,1 % tegenover het EU-gemiddelde van 80,0 % in 2023 (20-64 jaar)), met name onder kansarme groepen (zie bijlage 14). De werkloosheid is historisch laag (5,3 % van de beroepsbevolking in 2023), maar er zijn aanzienlijke regionale verschillen (zie bijlage 17). Hoewel er in 2022 talrijke banen zijn gecreëerd (ongeveer 100 000) en België in 2023 het op één na hoogste vacaturepercentage in de EU had, ligt de arbeidsparticipatie ver onder het nationale streefcijfer van ten minste 80 % van de volwassenen met een baan tegen 2030. De overgang naar werkgelegenheid ligt onder het EU-gemiddelde (zie grafiek 3.3), waardoor vraagtekens worden geplaatst bij de doeltreffendheid van activeringsmaatregelen.

Grafiek 3.3: **Vacaturepercentage en overgang van werkloosheid naar werk, 2023**

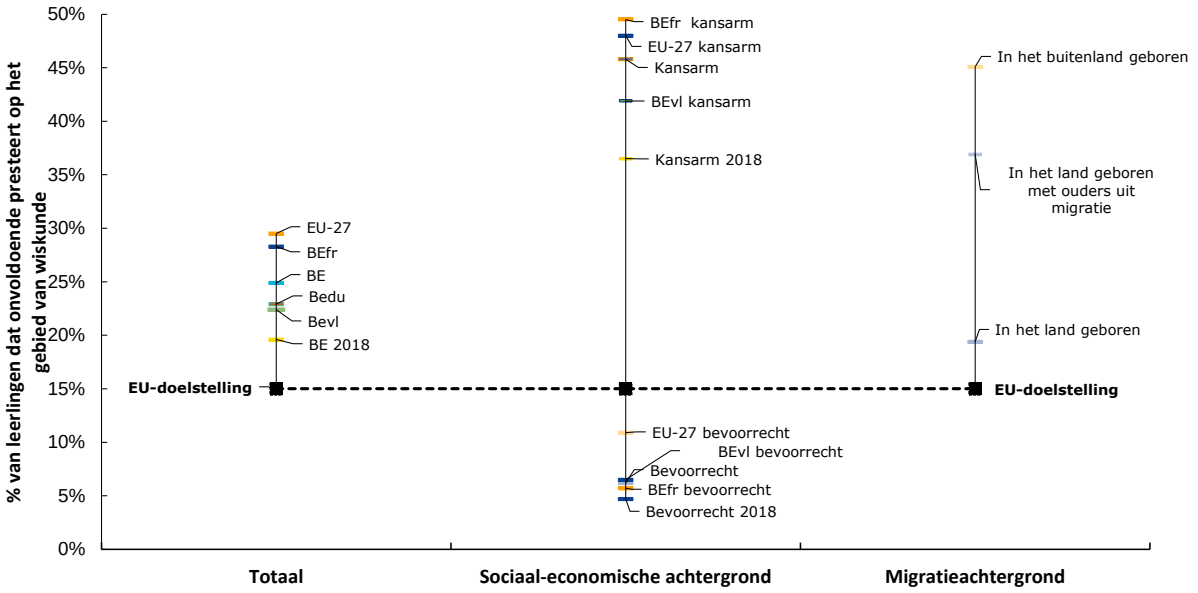
Opmerking: (1) Voor FR en DK: gegevens over 10 of meer werknemers in de zakelijke economie
Bron: Europese Commissie

Het tekort aan arbeidskrachten blijft een dringende uitdaging, met name met het oog op de groene transitie. Het tekort aan arbeidskrachten behoort tot de hoogste in de EU, met een vacaturepercentage van 4,6 % in 2023. De meeste vacatures hebben betrekking op technische beroepen, waaronder gezondheidszorg (zie bijlage 16) en STEM (wetenschap, technologie, engineering en wiskunde), die nodig zijn voor de versnelde groene transitie (zie bijlage 8). Tekorten aan arbeidskrachten, die het potentieel van België om het concurrentievermogen te stimuleren ondermijnen (zie bijlage 20), zouden kunnen worden aangepakt door het aantal STEM-afgestudeerden te verhogen (16,4 per 1 000 inwoners in de leeftijdsgroep van 20-29 jaar tegenover 21,9 in de EU) en door de relevantie voor de arbeidsmarkt van beroepsonderwijs en -opleiding in technische beroepen te versterken.

Er is een doeltreffend activeringsbeleid nodig om kansarme groepen beter te integreren. Gezien de grote tekorten aan arbeidskrachten lijken aanzienlijke aanwervings- en loonsubsidies niet het meest kostenefficiënte beleid te zijn om de arbeidsmarktparticipatie te verhogen. De efficiëntie van de openbare diensten voor arbeidsvoorziening kan worden verbeterd door de steun te heroriënteren op het helpen van werkzoekenden bij het vinden van een

([21]) OESO (2021) Evaluatie milieuprestatie: België 2021.

Grafiek 3.4: **Percentage leerlingen dat onvoldoende presteert op het gebied van wiskunde, naar Gemeenschap, sociaal-economische en migratieachtergrond (PISA 2022)**

Bron: OESO (2023), PISA 2022

baan ([22]). Daarnaast zijn er gerichte maatregelen nodig om kansarme groepen (waaronder ouderen, personen met een handicap, laaggeschoolden of mensen met een migratieachtergrond) beter in de arbeidsmarkt te integreren. Na een aanzienlijke toename van het aantal werknemers met langdurig ziekteverlof tussen 2013 en 2021 heeft de federale regering maatregelen genomen om hen te helpen bij hun herintreding op de arbeidsmarkt.

Een grotere deelname van volwassenen aan bij- en omscholing zou de productiviteit kunnen verhogen. Met slechts 34,9 %([23]) van de volwassenen die in 2022 deelnamen aan leeractiviteiten, is België nog ver verwijderd van zijn doelstelling van ten minste 60,9 % tegen 2030. Het percentage volwassenen dat een opleiding volgt, is bijzonder laag onder laaggeschoolden (12,5 % tegenover een EU-gemiddelde van 18,4 %). Stimulansen voor volwassenen, met name uit kansarme groepen, zijn van cruciaal belang voor hun activering op de arbeidsmarkt en voor het aanpakken van de tekorten aan arbeidskrachten en de discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden.

Net als in andere EU-landen verslechterden de basisvaardigheden van jongeren in België, met name bij kansarme studenten. Hoewel België meer aan onderwijs besteedt dan zijn buurlanden, zijn de onderwijsresultaten niet beter ([24]). Uit de resultaten van het PISA-onderzoek van 2022 blijkt dat 25 % van de 15-jarigen ondermaats presteerde op het gebied van wiskunde, 25,3 % op het gebied van lezen en 22,4 % in wetenschappen (zie bijlage 15). Het percentage laagpresterende leerlingen in wiskunde is sinds 2018 aanzienlijk gestegen (19,6 %) (zie grafiek 3.4), terwijl de prestaties op het gebied van lezen en wetenschappen sinds 2012 geleidelijker zijn gedaald. Het percentage leerlingen dat ondermaats presteert verschilt per Gemeenschap, waarbij de grootste prestatiekloof op het gebied van wiskunde wordt geregistreerd. In 2012 had België het hoogste percentage toppresteerders op het gebied van wiskunde in de EU (19,5 %),

([22]) Extern onderzoek van de VDAB: https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/gedachtewisselingen-hoorzittingen/1809473.

([23]) Eurostat — enquête volwasseneneducatie (AES) in % van de bevolking van 25-64 jaar.

([24]) OECD, 2022, Economic Surveys: Belgium.

maar de prestaties zijn de afgelopen 10 jaar in alle Gemeenschappen aanzienlijk gedaald (11,5 %). Sinds 2000 zijn de prestaties op het gebied van wiskunde sterker gedaald onder hoogpresteerders dan bij ondermaats presterende leerlingen, wat erop wijst dat de nadruk moet blijven liggen op zowel prestaties als gelijkheid om het concurrentievermogen in de onderwijsresultaten te behouden. Ook de kloof in ondermaatse prestaties tussen bevoordeelde en kansarme studenten is sinds 2018 groter geworden. De migratieachtergrond van een student houdt ook verband met een hoger risico op ondermaatse prestaties. België heeft het hoogste percentage leerlingen dat zelf heeft gemeld dat zij tijdens hun schoolloopbaan (basis- en middelbaar onderwijs) ten minste één graad hebben overgedaan in de EU, waarbij het om een hoog percentage kansarme leerlingen gaat.

Het tekort aan leerkrachten is van invloed op de onderwijsresultaten van leerlingen. De sterke toename van het aantal schoolhoofden dat problemen in verband met het tekort aan leerkrachten meldt, wijst op een toegenomen bewustzijn en een grotere ernst van het probleem (zie bijlage 15). Het toenemende aantal leerkrachten dat voortijdig het beroep verlaat, de moeilijke arbeidsomstandigheden en de afname van het aantal nieuwe afgestudeerden verergeren de tekorten ([25]). Om leerkrachten in het beroep te houden, is het van essentieel belang dat het aantrekkelijker wordt gemaakt, bijvoorbeeld door de mentorprogramma's voor nieuwe leerkrachten te verbeteren, te zorgen voor stabiliteit op de arbeidsmarkt en permanente opleiding die is afgestemd op de veranderende behoeften, en door de geplande hervormingen voort te zetten.

([25]) Europese Commissie (2023), Onderwijs- en opleidingsmonitor: België.

Stijgende kosten van de vergrijzing zetten de overheidsfinanciën onder druk

Volgens het vergrijzingsverslag 2024 zullen de leeftijdsgerelateerde uitgaven in België tussen 2022 en 2070 met 5,1 procentpunt van het bbp stijgen [26]. Dit is 0,5 procentpunt meer van het bbp dan in het Vergrijzingsverslag 2021. De uitgaven voor pensioenen, gezondheidszorg en langdurige zorg zullen in de periode 2022-2070 naar verwachting met respectievelijk 3,5, 0,6 en 1,7 procentpunt stijgen, terwijl de uitgaven voor onderwijs naar verwachting met 0,8 procentpunt zullen dalen. Tegen 2030 zullen de leeftijdsgerelateerde uitgaven naar verwachting met 0,9 procentpunt van het bbp stijgen, wat erop wijst dat de leeftijdsgerelateerde kosten het tekort elk jaar met gemiddeld 0,1 procentpunt verhogen. De verwachte stijging van de leeftijdsgerelateerde kosten zal het moeilijk maken om de overheidsfinanciën te consolideren en het hoge schuldniveau terug te dringen.

De in december 2020 bij wet vastgestelde maatregelen (die niet zijn opgenomen in het Vergrijzingsverslag 2021) zullen de uitgaven in 2070 naar verwachting met 0,6 % van het bbp doen toenemen. Volgens het Vergrijzingsverslag 2024 zal de stijging van de pensioenuitgaven tussen 2022 en 2070 naar verwachting 1,2 procentpunt van het bbp hoger liggen dan in het Vergrijzingsverslag 2021 (namelijk 3,5 % van het bbp in plaats van 2,3 % van het bbp). De helft van deze stijging van de pensioenuitgaven kan worden verklaard door de maatregelen die in december 2020 bij wet zijn vastgesteld ([27]). De overige helft wordt

([26]) Europese Commissie en Comité voor de economische politiek, Ageing Report 2024 (Vergrijzingsverslag 2024), beschikbaar op: https:// economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2022-2070_en

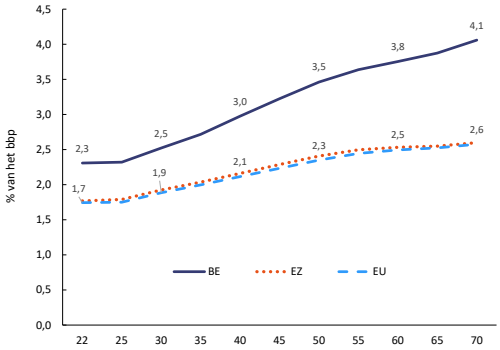
([27]) Deze maatregelen omvatten onder meer de verhoging van het minimumpensioen, de afschaffing van de aanpassingscoëfficiënt voor de berekening van het

verklaard door verschillende onderliggende aannames, met name productiviteit, demografie en arbeidsmarkt.

Maatregelen die in april 2024 bij wet zijn vastgesteld (niet opgenomen in het Vergrijzingsverslag 2024) compenseerden slechts gedeeltelijk de stijging van de pensioenuitgaven, die een gevolg was van de in december 2020 bij wet vastgestelde maatregelen. Hoewel de in december 2020 vastgestelde maatregelen naar verwachting de uitgaven tegen 2070 met 0,6 procentpunt van het bbp zullen doen stijgen, zullen de in april 2024 vastgestelde maatregelen de uitgaven voor pensioenen tegen 2070 naar schatting met 0,2 procentpunt van het bbp doen dalen. Deze maatregelen omvatten de herinvoering van een pensioenbonus om werknemers ertoe aan te zetten langer op de arbeidsmarkt te blijven, de invoering van een plafond voor de aanpassing van de pensioenen van ambtenaren aan veranderingen in de lonen in de overheidssector (er worden geen aanzienlijke besparingen verwacht vóór 2038) en de invoering van een voorwaarde van jaren van effectieve tewerkstelling om toegang te hebben tot het minimumpensioen. Er zijn verdere maatregelen nodig om het pensioenstelsel op een financieel houdbaar pad te brengen. Zo zouden de gunstige voorwaarden in het kader van sommige speciale regelingen in de publieke sector kunnen worden herzien met het oog op meer convergentie van de pensioenstelsels binnen de publieke sector.

In lijn met de vergrijzing van de bevolking zullen de uitgaven voor langdurige zorg naar verwachting aanzienlijk stijgen, zoals bevestigd in het Vergrijzingsverslag 2024. In 2022 bedroegen de overheidsuitgaven voor langdurige zorg 2,3 % van het bbp (EU-gemiddelde 1,8 %), waardoor België een van de landen is met de hoogste uitgaven voor langdurige zorg in de EU (zie grafiek 3.5). De uitgaven voor langdurige zorg zullen naar verwachting verder stijgen met 1,7 procentpunt van het bbp tegen 2070 (tegen een gemiddelde stijging van 0,8 procentpunt in de EU).

Grafiek 3.5: **Bruto-overheidsuitgaven voor langdurige zorg, 2022-2070 (% van het bbp)**

Bron: Europese Commissie, Vergrijzingsverslag 2024

Ondanks de genomen beleidsmaatregelen blijft het verbeteren van de financiële houdbaarheid van langdurige zorg een uitdaging. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft maatregelen genomen om de kloof tussen het aanbod van ouderenzorg en de behoeften van ouderen te verkleinen en het risico van een begrotingsoverschrijding te beperken door niet-bezette bedden te recupereren. De maatregelen in het Waals Gewest zijn gericht op het verbeteren van de kwaliteit van de uitgaven voor langdurige zorg in plaats van op het aanpakken van de verwachte kostenstijging. In Vlaanderen zijn recente maatregelen begonnen om de kostenefficiëntie te verbeteren. Er wordt verdere actie ondernomen, waaronder een uitgaventoetsing, die naar verwachting medio 2024 zal leiden tot specifieke beleidsmaatregelen om de uitgaven voor langdurige zorg onder de in de uitgavennorm vastgestelde drempel te helpen houden en tegelijkertijd een hoog niveau van kwaliteitsvolle dienstverlening te waarborgen.

Sommige gegevens wijzen op een mogelijk overmatig gebruik van residentiële zorg en onnodige of voortijdige institutionalisering. Uit de beschikbare gegevens blijkt dat er sprake is van een hoge mate van onnodige of voortijdige institutionalisering (in een instelling

nieuwe pensioen in de regeling voor zelfstandigen, het verhogen van het minimumpensioen dat niet op premie- of bijdragebetaling berust en van het loonplafond voor de berekening van de pensioenen.

voor residentiële zorg), hoewel deze in de afgelopen jaren is afgenomen ([28]). Het overmatig gebruik van residentiële zorg suggereert dat er ruimte kan zijn om het kostenefficiënte gebruik van de verschillende zorgomgevingen te verbeteren, onder meer door het versterken van gemeenschapsgebaseerde diensten. Het percentage personen dat met deze kwestie te maken kreeg, was met name hoog in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest. België besteedt minder aan volksgezondheid en ziektepreventie dan veel andere EU-landen (zie bijlage 16). Een doeltreffende monitoring van het systeem voor ouderenzorg is van het grootste belang om het gebruik van de verschillende zorgomgevingen en met name van alle uitgaven in verband met de ouderenzorg te verbeteren.

Verbetering van de kwaliteit van het begrotingskader

Het Belgische begrotingskader voor de middellange termijn behoort tot de zwakste in de EU (zie bijlage 13). België is het enige land van de eurozone dat na het stabiliteitsprogramma geen volledig ontwikkelde meerjarige begrotingsplanning op nationaal niveau heeft ([29]), ondanks een meerjarige begrotingsplanning voor lokale overheden en tot op zekere hoogte voor sommige gewesten en gemeenschappen ([30]). Het stabiliteitsprogramma van België bevat meerjarige begrotingsdoelstellingen (T+3) voor de verschillende overheidsniveaus, maar de begrotingstrajecten zijn van indicatieve aard, die in beperkte mate gedetailleerd worden beschreven, en de doelstellingen worden vaak niet gehaald. De hervormde economische governance voorziet niet in frequente herzieningen van de doelstellingen.

Voor de verbetering van het begrotingskader is de inzet van de verschillende overheidsniveaus vereist. Afgezien van de in het stabiliteitsprogramma vastgestelde doelstellingen zijn het aantal en de dekking van de begrotingsregels in België beperkt in vergelijking met andere lidstaten. De begrotingsregels omvatten doelstellingen voor de uitgaven voor gezondheidszorg op federaal niveau en strikte regels voor lokale overheden. Ondanks het federale niveau en de gewesten die goed zijn voor een groot deel van de overheidsuitgaven, zijn er weinig formele regels voor deze niveaus, met als belangrijkste uitzondering de recente uitgavennorm van Vlaanderen. Bovendien is er in België een gebrek aan groene begrotingspraktijken om de verantwoordingsplicht en transparantie van de bijdrage van de begroting aan de groene doelstellingen van het land te vergroten.

Het is van essentieel belang dat de samenwerkingsovereenkomst van 2013 volledig wordt uitgevoerd. De federale regering en de gefedereerde entiteiten hebben in 2013 een overeenkomst ondertekend om een doeltreffende begrotingscoördinatie te waarborgen. De uitvoering ervan blijft echter beperkt. Door het gebrek aan overeenstemming over de meerjarige doelstellingen die op elk overheidsniveau door de Hoge Raad van Financiën (HRF) zijn voorgesteld, kan er geen doeltreffend toezicht worden gehouden op de naleving en is het risico groter dat van het begrotingstraject voor de middellange termijn wordt afgeweken. Tegelijkertijd is het van essentieel belang de autonomie en de personeelscapaciteit van het secretariaat van de afdeling "Financieringsbehoeften van de overheid" van de Hoge Raad van Financiën te vergroten om ervoor te zorgen dat deze afdeling haar hoofdtaak, namelijk het toezicht op de naleving van de begrotingsregels, volledig kan uitvoeren. De regering speelt ook een belangrijke rol bij de benoeming van de leden

([28]) Beschikbaar op https://www.gezondbelgie.be/nl/performantie-van-het-belgische-gezondheidssysteem/specifieke-zorgdomeinen/zorg-voor-ouderen.

([29]) Nationale Bank van België, 2020, "Begrotingskader van België: wat is goed en wat kan beter?", Economisch Tijdschrift.

([30]) Vlaanderen heeft een meerjarig begrotingskader dat sinds 2022 een niet-bindende uitgavennorm bevat. Verwacht wordt dat vanaf de jaarlijkse begroting 2025 een bindende uitgavennorm wordt toegepast.

van de HRF en het secretariaatspersoneel. Aangezien veel investeringsverantwoordelijkheden aan de gewesten en taalgemeenschappen zijn gedelegeerd, is er ruimte om de coördinatie te verbeteren om het niveau en de efficiëntie van overheidsinvesteringen te verhogen.

Tekstvak 4:

Tussentijdse evaluatie van de financiering in het kader van het cohesiebeleid voor België

De tussentijdse evaluatie van de financiering in het kader van het cohesiebeleid is een gelegenheid om cohesiebeleidsprogramma's te beoordelen en nieuwe behoeften en uitdagingen in de EU-lidstaten en hun regio's aan te pakken. De lidstaten evalueren elk programma, waarbij zij onder meer rekening houden met de uitdagingen die zijn vastgesteld in het Europees Semester, met inbegrip van de landspecifieke aanbevelingen voor 2024, en met de vooruitgang bij de uitvoering van de geïntegreerde nationale energie- en klimaatplannen. Deze evaluatie vormt de basis voor een voorstel van de lidstaat voor de definitieve toewijzing van 15 % van de EU-financiering in elk programma.

België heeft vooruitgang geboekt bij de uitvoering van de cohesiebeleidsprogramma's en de Europese pijler van sociale rechten, maar er blijven uitdagingen bestaan (zie bijlagen 14 en 17). In België blijven met name de intraregionale verschillen in economische en sociale ontwikkeling groot en bestaan er nog steeds verschillen in O&O-intensiteit tussen provincies. Tegen deze achtergrond is het belangrijk de geplande prioriteiten verder uit te voeren, met bijzondere aandacht voor:

i) bevordering van onderzoek, innovatie en digitalisering;
ii) de groene transitie, aanpassing aan de klimaatverandering en energie-efficiëntie;
iii) verbetering van de toegang tot werkgelegenheids- en opleidingsmaatregelen, met name voor kwetsbare groepen, langdurig werklozen en jongeren;
iv) ondersteuning van een leven lang leren, en met name bij- en omscholing voor de beroepsmobiliteit en voor het anticiperen op veranderingen;
v) bevordering van actieve inclusie en inzetbaarheid van kansarme groepen.

België zou kunnen profiteren van de mogelijkheden die het platform voor strategische technologieën voor Europa (STEP) ([31]) biedt om de transformatie van de industrie te ondersteunen, geavanceerde digitale technologieën en diensten, circulaire en geavanceerde materialen te ontwikkelen en capaciteit op te bouwen met betrekking tot duurzame schone energie, veerkrachtige huisvesting en innovatie in de gezondheidssector.

([31]) Verordening (EU) 2024/795.

BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

Het Belgische herstel- en veerkrachtplan bevat maatregelen om een reeks structurele uitdagingen aan te pakken, in synergie met andere EU-fondsen, waaronder de fondsen van het cohesiebeleid, door:

- **de uitrol van hernieuwbare energie te versnellen** door de regelgevingskaders te hervormen om investeringen in installaties voor hernieuwbare energie te stimuleren, een energie-eiland te bouwen om windmolenparken op zee aan te sluiten en het gebruik van fossiele brandstoffen in nieuwe gebouwen geleidelijk af te schaffen;

- **te investeren in de energie-efficiënte renovatie van gebouwen**, schone mobiliteit, de circulaire economie en de waterstofwaardeketen.

- **te investeren in digitalisering** van de overheid en het onderwijs, en in een hervorming ter verbetering van de digitale connectiviteit;

- **de houdbaarheid van het pensioenstelsel te verbeteren**;

- **de efficiëntie en de kwaliteit van de overheidsuitgaven te verbeteren** door middel van uitgaventoetsingen;

De uitvoering van het herstel- en veerkrachtplan van België heeft te kampen met aanzienlijke vertragingen die doortastende maatregelen vereisen om ervoor te zorgen dat alle maatregelen van het herstel- en veerkrachtplan van België uiterlijk in augustus 2026 zijn voltooid.

Naast de hervormingen en investeringen in het herstel- en veerkrachtplan en de cohesieprogramma's zou België baat hebben bij:

- **het belasting- en uitkeringsstelsel te hervormen om de stimulans tot werken te versterken** door verschuiving van de belastingdruk op arbeid, door een herziening van de opzet van de sociale uitkeringen;

- **de belastinguitgaven te herzien** om economische en sociale verstoringen te verminderen;

- **maatregelen te nemen om subsidies voor fossiele brandstoffen geleidelijk af te schaffen**, onder meer door de heffingen te verschuiven van elektriciteit naar fossiele brandstoffen;

- **de verwachte stijging van de leeftijdsgerelateerde kosten aan te pakken**, onder meer door de doeltreffendheid en efficiëntie van de stelsels voor langdurige zorg te verbeteren, hetgeen de budgettaire houdbaarheid van het land zal helpen verbeteren;

- **de doeltreffendheid van het nationale begrotingskader te vergroten**, onder meer door te zorgen voor een doeltreffende coördinatie van het begrotingsbeleid op alle overheidsniveaus en door de autonomie en de personeelscapaciteit van het secretariaat van de Hoge Raad van Financiën te vergroten;

- **de tekorten aan arbeidskrachten en discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden aan te pakken**, onder meer voor de groene transitie, en het activeringsbeleid te versterken om kansarme groepen verder op de arbeidsmarkt te integreren;

- **de basisvaardigheden te verbeteren** door de prestaties en de gelijkheid van onderwijs- en opleidingsstelsels te

versterken en verdere hervormingen om het beroep van leraar aantrekkelijker te maken;

- **het ondernemingsklimaat en de bedrijfsdynamiek te verbeteren** door de regeldruk en complexiteit te verminderen en door de beperkingen in de dienstensector te versoepelen;

- de verkeerscongestie aan te pakken door een hervorming van het belastingstelsel, onder meer door middel van slimme kilometerheffing, en door actieve mobiliteit en oplossingen voor openbaar vervoer te ontwikkelen;

- **de klimaatbestendigheid te verbeteren** door ecosystemen robuuster te maken, te investeren in duurzaam waterbeheer en de stikstofemissies terug te dringen.

BIJLAGEN

LIJST VAN BIJLAGEN

Transversale indicatoren 25

A1. Duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG) 25

A2. Voortgang met de uitvoering van landspecifieke aanbevelingen 27

A3. Herstel- en veerkrachtplan — uitvoering 31

A4. Andere EU-instrumenten voor herstel en groei 33

A5. Veerkracht 36

Milieuduurzaamheid 38

A6. Europese Green Deal 38

A7. Energietransitie en concurrentievermogen 43

A8. Eerlijke transitie naar klimaatneutraliteit 49

Productiviteit 52

A9. Productiviteit, efficiëntie en circulariteit van hulpbronnen 52

A10. Digitale transformatie 55

A11. Innovatie 59

A12. Bedrijfsleven en eengemaakte markt 61

A13. Overheidsdiensten 67

Eerlijkheid 70

A14. Uitdagingen op het gebied van werkgelegenheid, vaardigheden en sociaal beleid in het licht van de Europese pijler van sociale rechten 70

A15. Onderwijs en opleiding 73

A16. Health and health systems 76

A17. Economische en sociale prestaties op regionaal niveau 79

Macro-economische stabiliteit 83

A18. Belangrijke ontwikkelingen in de financiële sector 83

A19. Belastingen 86

A20. Tabel met economische en financiële indicatoren 89

A21. Schuldhoudbaarheidsanalyse 90

LIJST VAN TABELLEN

A2.1. Overzichtstabel LSA's 2019-2023 28

A3.1. Belangrijkste elementen van het Belgische herstel- en veerkrachtplan 31
A3.2. Maatregelen in het Belgische herstel- en veerkrachtplan 32
A4.1. Steun uit EU-instrumenten in België 35
A5.1. Weerbaarheidsindices voor de dimensies voor België en de EU-27 36
A6.1. Indicatoren voor het volgen van de vooruitgang op het gebied van de Europese Green Deal vanuit macro-economisch oogpunt 42
A7.1. Belangrijkste indicatoren voor energie 48
A8.1. Belangrijkste indicatoren voor een eerlijke transitie 50
A9.1. Circulariteitsindicatoren 53
A10.1. Belangrijkste doelstellingen voor het digitale decennium die worden gemonitord door de indicatoren van de index van de digitale economie en samenleving 57
A11.1. Belangrijkste indicatoren voor innovatie 60
A12.1. Industrie en de eengemaakte markt 66
A13.1. Indicatoren voor het openbaar bestuur 68
A14.1. Sociaal scorebord voor België 70
A14.2. Situatie van België ten aanzien van de doelstellingen voor 2030 voor werkgelegenheid, vaardigheden en armoedebestrijding 72
A15.1. Doelstellingen op EU-niveau en andere contextuele indicatoren in het strategisch kader voor de Europese onderwijsruimte 74
A16.1. Belangrijkste gezondheidsindicatoren 78
A17.1. Geselecteerde indicatoren op regionaal niveau In België 81
A18.1. Indicatoren voor financiële gezondheid 84
A19.1. Belastingindicatoren 88
A20.1. Belangrijkste economische en financiële indicatoren 89
A21.1. Schuldhoudbaarheidsanalyse - België 93
A21.2. Warmtekaart van de budgettaire houdbaarheidsrisico's - België 93

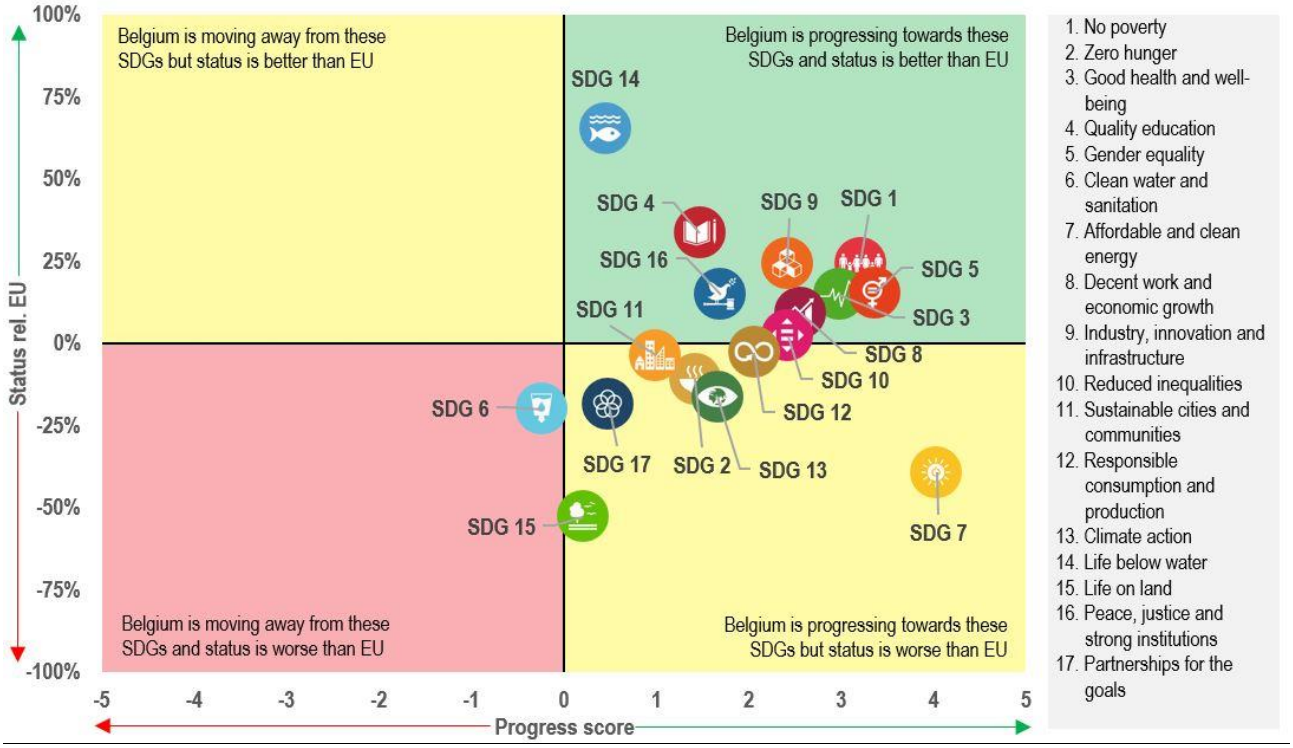
LIJST VAN GRAFIEKEN

A1.1. Vooruitgang in de richting van de SDG's in België 27
A2.1. Vorderingen van België met betrekking tot de LSA's 2019-2023 (Europees Semester 2024) 28
A3.1. Totaal krachtens de herstel- en veerkrachtfaciliteit uitgekeerde subsidies 33
A3.2. Totaal krachtens de herstel- en veerkrachtfaciliteit uitgekeerde subsidies 33
A4.1. Verdeling van de fondsen van het cohesiebeleid over de beleidsdoelstellingen in België 34
A4.2. Verdeling van RRF-financiering per pijler in België 34
A6.1. Thema — broeikasgasemissies van de sectoren die de inspanningen verdelen in Mt CO2-eq, 2005-2022 39
A6.2. Veranderingen in de veedichtheid en de biologische landbouw 41
A6.3. Milieu-investeringskloof, jaarlijks gemiddelde 42
A7.1. Belgische detailhandelsprijzen voor energie voor huishoudens en industrie 44
A7.2. Trends in de elektriciteitsprijzen voor niet-huishoudelijke verbruikers (EU en buitenlandse partners) 45
A7.3. Geïnstalleerde capaciteit voor hernieuwbare energie (links) en elektriciteitsopwekkingsmix (rechts) van België 46
A8.1. Uitdagingen voor een eerlijke transitie in België 50
A8.2. Vacaturepercentage in de sector delfstoffenwinning en de transformatiesector 51
A9.1. ETS-emissies per sector sinds 2013 53
A9.2. Verwerking van stedelijk afval 54
A12.1. Bbp per gewerkt uur in KKS als percentage van de EU in 2023 t.o.v. groeipercentage 2000-2023 62
A12.2. Structurele verandering (omvang van de sector en gemiddelde productiviteitsgroei per sector) 62
A12.3. Index van de totale factorproductiviteit 2010=100 63
A13.1 a) Aandeel vrouwen en mannen in hogere functies; b) Indicator voor de maturiteit van open overheidsgegevens: scores 2023 (% van de totale maximumscore) (linkerkant); rangschikking van landen, algemene score (rechterkant) 70
A15.1. Topprestaties op het gebied van wiskunde per gemeenschap, PISA 2012, 2018 en 2022 74
A16.1. Levensverwachting bij de geboorte (in jaren) 77
A16.2. Verwachte stijging van de overheidsuitgaven voor gezondheidszorg in de periode 2024-2070 77
A17.1. Bbp per hoofd van de bevolking (2011) en jaarlijkse groei van het bbp per hoofd van de bevolking (2013-2022) 80
A17.2. Werkgelegenheids- en werkloosheidscijfers per gewest en per onderwijsniveau, 2022 81
A19.1. Belastingwig voor alleenstaanden en tweede verdieners als % van de totale loonkosten, 2023 87
A19.2. Subsidies voor fossiele brandstoffen als gevolg van accijnsvrijstellingen en verlaagde tarieven, 2021, in miljoen EUR 88

In deze bijlage wordt de voortgang beoordeeld die België heeft geboekt met betrekking tot de duurzameontwikkelingsdoelen (SDG's) in de vier dimensies van concurrerende duurzaamheid. De 17 SDG's en de bijbehorende indicatoren bieden een beleidskader ter uitvoering van Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling van de VN. Het doel is een einde te maken aan alle vormen van armoede, ongelijkheden te bestrijden en de klimaatverandering en de milieucrisis aan te pakken, en tegelijkertijd ervoor te zorgen dat niemand aan zijn lot wordt overgelaten. De EU en haar lidstaten zijn vastbesloten deze historische mondiale kaderovereenkomst na te leven en een actieve rol te spelen om een maximale voortgang in de richting van de SDG's te boeken. De onderstaande grafiek is gebaseerd op de reeks SDG-indicatoren van de EU die is ontwikkeld om de vooruitgang op het gebied van de SDG's in een EU-context te monitoren.

Hoewel België goed presteert of zich verbetert met betrekking tot de meeste SDG-indicatoren voor *milieuduurzaamheid*, moet het zijn achterstand ten opzichte van het EU-gemiddelde inhalen, met name op het gebied van SDG 7 (betaalbare en schone energie), SDG 15 (leven op het land), SDG 13 (klimaatactie) en SDG 6 (schoon water en sanitaire voorzieningen). België heeft enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de indicatoren voor energieverbruik, waaronder het aandeel hernieuwbare energie in het bruto-eindverbruik van energie (SDG 7), dat is gestegen van 9,1 % in 2017 tot 13,8 % in 2022. Toch blijven de prestaties van België onder het EU-gemiddelde (23 % in 2022). Het eindenergieverbruik van huishoudens per hoofd van de bevolking (SDG 7) daalde van 3,2 tot 2,9 ton olie-equivalent, maar ligt nog steeds boven het

Grafiek A1.1: **Vooruitgang in de richting van de SDG's in België**

Zie voor gedetailleerde datasets over de verschillende SDG's het jaarverslag van Eurostat. "Sustainable Development in the European Union"; voor details inzake uitgebreide landspecifieke gegevens over de kortetermijnvooruitgang van de lidstaten: Belangrijkste bevindingen — Indicatoren voor duurzame ontwikkeling — Eurostat (europa.eu). Een hoge status betekent niet dat een land dicht bij de verwezenlijking van een specifieke SDG staat, maar geeft aan dat het beter doet dan het EU gemiddelde. De voortgangsscore is een absolute maatstaf op basis van de indicatortrends in de afgelopen vijf jaar. Bij de berekening wordt geen rekening gehouden met streefwaarden, aangezien de meeste EU-beleidsdoelstellingen alleen gelden voor het geaggregeerde EU-niveau. Afhankelijk van de beschikbaarheid van gegevens voor elke doelstelling worden niet alle 17 SDG's voor elk land getoond.
Bron: Eurostat, meest recente update van 25 april 2024. De gegevens hebben voornamelijk betrekking op de periode 2017-2022 of 2018-2023. De gegevens over de SDG's kunnen naargelang van verslag en de bijlagen daarbij verschillen ten gevolge van verschillende afsluitingsdata.

EU-gemiddelde van 2,1 in 2022. Het Belgische herstel- en veerkrachtplan bevat maatregelen ter ondersteuning van de verschuiving weg van fossiele brandstoffen, met name voor de energierenovatie van gebouwen, het koolstofvrij maken van de industriële productie en duurzaam vervoer. De emissies van de landbouw (ammoniak, nitraten) liggen boven het EU-gemiddelde (SDG's 2 en 6); dit is ook het geval voor de indicator fosfaat in rivieren (SDG 15). Wat SDG 12 betreft, is het percentage circulair materiaalgebruik verbeterd van 19,1 % in 2017 tot 22,2 % in 2022 en ligt het ruim boven het EU-gemiddelde (11,5 %).

België presteert goed of verbetert zich met betrekking tot de meeste SDG-indicatoren voor billijkheid (SDG's 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10). Het land presteert goed op het gebied van armoede en inclusieve groei (SDG's 1 en 8), wat het grote herverdelingseffect van het belasting- en uitkeringsstelsel weerspiegelt. Het percentage mensen dat met armoede of sociale uitsluiting wordt bedreigd, is in 2022 gedaald tot 18,7 %, onder het EU-gemiddelde van 21,6 %. België heeft vooruitgang geboekt voor verschillende werkgelegenheidsindicatoren. Het gaat hierbij om indicatoren zoals het percentage langdurig werklozen (2,6 % in 2018, 2,2 % in 2023) of het aantal jongeren dat geen werk heeft en evenmin onderwijs of een opleiding volgt (11,4 % in 2018, 9,6 % in 2023). Verschillende maatregelen in het herstel- en veerkrachtplan zijn erop gericht de werkloosheid verder aan te pakken, met name door opleiding en een leven lang leren te verbeteren. Ondanks deze maatregelen blijft de arbeidsparticipatie echter ver onder de nationale doelstelling voor 2030, die wordt afgeremd door een lage participatiegraad (zie bijlage 14). De arbeidsmarktparticipatie blijft laag, met name voor kwetsbare groepen, zoals volwassenen met een lager opleidingsniveau, mensen met een migratieachtergrond en mensen met een handicap. Hoewel België het EU-gemiddelde op het gebied van betaalbare en schone energie (SDG 7) moet inhalen, ligt het aandeel van de bevolking dat niet in staat is zijn woning voldoende te verwarmen, onder het EU-gemiddelde (5,1 % in 2022; EU-gemiddelde: 9,3 %).

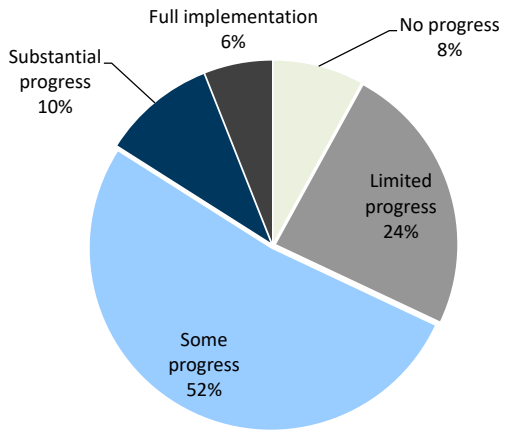
België presteert goed en boekt verdere vooruitgang met betrekking tot alle SDG's op het gebied van *productiviteit* (SDG's 4, 8, 9). Het presteert sterk, met name op het gebied van innovatie, met een O&O-intensiteit van 3,4 % van het bbp in 2022, ruim boven het EU-gemiddelde (2,2 %). Het aandeel huishoudens met een snelle internetverbinding in 2022 (78,3 %) ligt nog steeds iets onder het EU-gemiddelde (73,4 %). België presteert goed op het gebied van onderwijsindicatoren in het algemeen, hoewel er nog steeds bezorgdheid bestaat over de grote ongelijkheden in onderwijsresultaten die verband houden met de sociaal-economische achtergrond van leerlingen. Het percentage volwassenen met ten minste digitale basisvaardigheden lag in 2023 iets boven het EU-gemiddelde (59,4 % - EU 55,6 %). Niettemin staat het land nog steeds voor een aanzienlijke uitdaging om de digitale vaardigheden te verbeteren. Het herstel- en veerkrachtplan omvat grote investeringen om de digitale infrastructuur en uitrusting op scholen te verbeteren.

België boekt vooruitgang voor de SDG-indicatoren met betrekking tot *macro-economische stabiliteit* (SDG's 8, 16, 17). Het land presteert goed op het gebied van de kwaliteit van zijn instellingen (SDG 16), met name wat betreft toegang tot justitie en persoonlijke veiligheid. De perceptie van onafhankelijkheid van het rechtsstelsel door de bevolking is toegenomen van 64 % in 2018 tot 66 % in 2023 en lag aanzienlijk boven het EU-gemiddelde van 53 % in 2023. België presteert beter dan het EU-gemiddelde wat betreft de indicatoren in verband met SDG 8 (fatsoenlijk werk en economische groei).

Aangezien de SDG's een overkoepelend kader vormen, worden alle verbanden met relevante SDG's in de andere bijlagen toegelicht of afgebeeld met iconen.

De Commissie heeft de landspecifieke aanbevelingen (LSA's) 2019-2023 [32] die tot België zijn gericht in het kader van het Europees semester, beoordeeld. Deze aanbevelingen hebben betrekking op een breed scala van beleidsterreinen die verband houden met 14 van de 17 duurzameontwikkelingsdoelstellingen (zie bijlagen 1 en 3). In de beoordeling wordt gekeken naar de beleidsmaatregelen die België tot dusver heeft genomen [33] en naar de toezeggingen in zijn herstel- en veerkrachtplan[34]. In dit stadium van de uitvoering van het herstel- en veerkrachtplan werd voor 52 % van de landspecifieke aanbevelingen die gericht waren op structurele kwesties in de periode 2019-2023 ten minste "enige vooruitgang" geboekt, terwijl voor 24 % van de LSA's "beperkte vooruitgang" werd geboekt (zie grafiek A2.1). Naarmate het herstel- en veerkrachtplan verder wordt uitgevoerd, wordt in de komende jaren aanzienlijke vooruitgang verwacht bij de uitvoering van structurele LSA's.

Grafiek A2.1: **Vorderingen van België met betrekking tot de LSA's 2019-2023 (Europees Semester 2024)**

Bron: Europese Commissie

(32) LSA's voor 2023: EUR-Lex - 32023H0901(01) - NL - EUR-Lex (europa.eu)

LSA's voor 2022: EUR-Lex - 32022H0901(01) - NL - EUR-Lex (europa.eu)
LSA's voor 2021: EUR-Lex - 32021H0729(01) - NL - EUR-Lex (europa.eu)
LSA's voor 2020: EUR-Lex - 32020H0826(01) - NL - EUR-Lex (europa.eu)
LSA's voor 2019: EUR-Lex - 32019H0905(01) - NL - EUR-Lex (europa.eu)

(33) Met inbegrip van beleidsmaatregelen die zijn gerapporteerd in de verslagen over het nationale hervormingsprogramma en de herstel- en veerkrachtfaciliteit (halfjaarlijkse verslaglegging over de voortgang bij de uitvoering van mijlpalen en streefdoelen naar aanleiding van de beoordeling van betalingsverzoeken).

(34) De lidstaten is gevraagd om in hun herstel- en veerkrachtplannen met een effectief antwoord te komen voor alle, of een aanzienlijke subset, betrokken landspecifieke aanbevelingen die de Raad heeft opgesteld. In de hier gepresenteerde LSA-beoordeling wordt gekeken naar de mate van uitvoering van de maatregelen die in het herstel- en veerkrachtplan zijn opgenomen en van de maatregelen die buiten het herstel- en veerkrachtplan zijn uitgevoerd op het moment van de beoordeling. Maatregelen die zijn vastgesteld in de bijlage bij het aangenomen uitvoeringsbesluit van de Raad tot goedkeuring van de beoordeling van het herstel- en veerkrachtplan, die nog niet zijn vastgesteld of uitgevoerd, maar die volgens de LSA-beoordelingsmethode op geloofwaardige wijze zijn aangekondigd, rechtvaardigen "beperkte vooruitgang". Zodra deze maatregelen zijn uitgevoerd, kunnen zij leiden tot "enige/aanzienlijke vooruitgang of volledige uitvoering", afhankelijk van de relevantie ervan.

Tabel A2.1: **Overzichtstabel LSA's 2019-2023**

Belgium	Assessment in May 2024*	RRP coverage of CSRs until 2026	Relevant SDGs
2019 CSR 1	**Limited progress**		
Ensure that the nominal growth rate of net primary government expenditure does not exceed 1,6 % in 2020, corresponding to an annual structural adjustment of 0,6 % of GDP.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Use windfall gains to accelerate the reduction of the general government debt ratio.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Continue reforms to ensure the fiscal sustainability of the long-term care	Limited Progress		SDG 3
and pension systems, including by limiting early exit possibilities from the labour market.	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021	SDG 8
Improve the composition and efficiency of public spending, in particular through spending reviews,	Some Progress		SDG 8, 16
and the coordination of fiscal policies by all levels of government to create room for public investment.	Limited Progress		SDG 8, 16
2019 CSR 2	**Some progress**		
Remove disincentives to work and strengthen the effectiveness of active labour market policies, in particular for the low-skilled, older workers and people with a migrant background.	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2023, 2024.	SDG 8, 10
Improve the performance and inclusiveness of the education and training systems	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 4, 8, 10
and address skills mismatches.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 4
2019 CSR 3	**Some progress**		
Focus investment-related economic policy on sustainable transport, including upgrading rail infrastructure,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023, 2024	SDG 10, 11
the low carbon and energy transition	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2026	SDG 7, 9, 10, 11, 13
and research and innovation, in particular in digitalisation, taking into account regional disparities.	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025,	SDG 9, 10, 11
Tackle the growing mobility challenges, by reinforcing incentives and removing barriers to increase the supply and demand of collective and low emission transport.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021,2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 11
2019 CSR 4	**Some progress**		
Reduce the regulatory and administrative burden to incentivise entrepreneurship	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024	SDG 8, 9
and remove barriers to competition in services, particularly telecommunication, retail and professional services.	Some Progress		SDG 9
2020 CSR 1	**Substantial progress**		
Take all necessary measures, in line with the general escape clause of the Stability and Growth Pact, to effectively address the COVID-19 pandemic, sustain the economy and support the ensuing recovery. When economic conditions allow, pursue fiscal policies aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring debt sustainability, while enhancing investment.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Reinforce the overall resilience of the health system and ensure the supply of critical medical products.	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023	SDG 3
2020 CSR 2	**Some progress**		
Mitigate the employment and social impact of the COVID-19 crisis, notably by promoting effective active labour market measures	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2023, 2024	SDG 1, 2, 8, 10
and fostering skills development.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025	SDG 4
2020 CSR 3	**Some progress**		
Ensure effective implementation of the measures to provide liquidity to assist SMEs and the self-employed	Full Implementation		SDG 8, 9
and improve the business environment.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024	SDG 8, 9
Front-load mature public investment projects	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 8, 16
and promote private investment to foster the economic recovery.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022	SDG 8, 9
Focus investment on the green and digital transition, in particular on infrastructure for sustainable transport,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 11
clean and efficient production and use of energy,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024	SDG 7, 9, 13
the circular economy,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024	SDG 6, 12, 15
digital infrastructure, such as 5G and Gigabit Networks,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2025, 2026	SDG 9
and research and innovation.	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023	SDG 9

(Vervolg op de volgende bladzijde)

Tabel (vervolg)

2021 CSR 1	**Not relevant anymore**		
In 2022, use the Recovery and Resilience Facility to finance additional investment in support of the recovery while pursuing a prudent fiscal policy. Preserve nationally financed investment.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
When economic conditions allow, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring fiscal sustainability in the medium term.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
At the same time, enhance investment to boost growth potential. Pay particular attention to the composition of public finances, on both the revenue and expenditure sides of the budget, and to the quality of budgetary measures in order to ensure a sustainable and inclusive recovery. Prioritise sustainable and growth-enhancing investment, in particular investment supporting the green and digital transition.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Give priority to fiscal structural reforms that will help provide financing for public policy priorities and contribute to the long-term sustainability of public finances, including, where relevant, by strengthening the coverage, adequacy and sustainability of health and social protection systems for all.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
2022 CSR 1	**Limited progress**		
In 2023, ensure prudent fiscal policy, in particular by limiting the growth of nationally financed primary current expenditure below medium-term potential output growth, taking into account continued temporary and targeted support to households and firms most vulnerable to energy price hikes and to people fleeing Ukraine. Stand ready to adjust current spending to the evolving situation.	No Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Expand public investment for the green and digital transitions, and for energy security taking into account the REPowerEU initiative, including by making use of the Recovery and Resilience Facility and other Union funds.	Full Implementation	Not applicable	SDG 8, 16
For the period beyond 2023, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring credible and gradual debt reduction and fiscal sustainability in the medium term through gradual consolidation, investment and reforms.	No Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Prioritise reforms to improve the fiscal sustainability of long-term care, including by promoting a cost efficient use of the different care settings.	Limited Progress		SDG 3
Reform the taxation and benefit systems to reduce disincentives to work by shifting the tax burden away from labour and by simplifying the tax and benefit system. Reduce tax expenditures and make the tax system more investment-neutral.	Limited Progress		SDG 8, 10, 12
2022 CSR 2			
Proceed with the implementation of its recovery and resilience plan, in line with the milestones and targets included in the Council Implementing Decision of 13 July 2021.	RRP implementation is monitored by assessing RRP payment requests and analysing reports published twice a year on the achievement of the milestones and targets. These are to be reflected in the country reports.		
Submit the 2021-2027 cohesion policy programming documents with a view to finalising their negotiations with the Commission and subsequently starting their implementation.	Progress on the cohesion policy programming documents is monitored under the EU cohesion policy.		
2022 CSR 3	**Some progress**		
Address labour shortages and skills mismatches, notably by improving the performance and inclusiveness of the education and training system, enhancing the quality and labour market relevance of the vocational education and training and developing more flexible and attractive career paths and training for teachers.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 4
2022 CSR 4	**Some progress**		
Reduce overall reliance on fossil fuels	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023	SDG 7, 9, 13
by stepping up energy efficiency improvements and the reduction of fossil fuel use in buildings,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023, 2024	SDG 7
promoting the use and supply of public transport as well as soft mobility	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021,2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 11
and accelerating the deployment of renewable energies and related grid infrastructure by further streamlining the permitting procedures including by reducing the length of appeal procedures and adopting framework conditions to boost investments in solar energy installations	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023	SDG 7, 8, 9, 13

(Vervolg op de volgende bladzijde)

Tabel (vervolg)

2023 CSR 1	**Limited progress**		
Wind down the emergency energy support measures in force, using the related savings to reduce the government deficit, as soon as possible in 2023 and 2024. Should renewed energy price increases necessitate new or continued support measures, ensure that these are targeted at protecting vulnerable households and firms, fiscally affordable, and preserve incentives for energy savings.	Substantial Progress	Not applicable	SDG 8, 17
Ensure prudent fiscal policy, in particular by limiting the nominal increase in nationally financed net primary expenditure in 2024 to not more than 2%.	No Progress	Not applicable	SDG 8, 17
Preserve nationally financed public investment and ensure the effective absorption of RRF grants and other EU funds, in particular to foster the green and digital transitions.	Full implementation	Not applicable	SDG 8, 17
For the period beyond 2024, continue to pursue a medium-term fiscal strategy of gradual and sustainable consolidation, combined with investments and reforms conducive to higher sustainable growth, to achieve a prudent medium-term fiscal position.	No Progress	Not applicable	SDG 8, 17
Strengthen efforts to improve the efficiency of long-term care.	Limited progress		SDG 3
Pursue the reform of the taxation and benefits system to reduce disincentives to work by shifting the tax burden away from labour and by simplifying the tax and benefits system.	Limited progress		SDG 8, 10, 12
Review tax expenditures to reduce their economic, social and environmental harmful impact.	Limited progress		SDG 8, 10, 12
2023 CSR 2			
Ensure an effective governance to allow for a swift and steady implementation of its recovery and resilience plan. Swiftly finalise the REPowerEU chapter with a view to rapidly starting its implementation. Proceed with the speedy implementation of cohesion policy programmes, in close complementarity and synergy with the recovery and resilience plan.	RRP implementation is monitored through the assessment of RRP payment requests and analysis of the bi-annual reporting on the achievement of the milestones and targets, to be reflected in the country reports. Progress with the cohesion policy is monitored in the context of the Cohesion Policy of the European Union.		
2023 CSR 3	**Limited progress**		
Address labour shortages and skills mismatches, in particular by strengthening activation policies (including guidance) to integrate disadvantaged groups into the labour market.	Some Progress	Relevant RRP measures being planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 8, 10
Improve the performance and equity of the education and training systems and continue reforms to strengthen the teaching profession.	Limited progress	Relevant RRP measures being planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 4
2023 CSR 4	**Some Progress**		
Reduce overall reliance on fossil fuels	Limited progress	Relevant RRP measures being planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 7, 9, 13
by stepping up energy efficiency improvements and the reduction of fossil fuel use in buildings,	Some Progress	Relevant RRP measures being planned as of 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 7
by further stimulating the decarbonisation of industry and	Some Progress	Relevant RRP measures being planned as of 2022, 2023, 2024	SDG 7
by promoting the use and supply of public transport as well as soft mobility.	Some Progress	Relevant RRP measures being planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 11
Accelerate the deployment of renewable energies and related grid infrastructure by further streamlining the permitting procedures, including by reducing the length of appeal procedures, and by adopting legal frameworks to further boost investments in renewable energy installations and facilitate energy sharing.	Some Progress	Relevant RRP measures being planned as of 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 7, 8, 9, 13
Step up policy efforts aimed at the provision and acquisition of skills and competences needed for the green transition.	Some Progress	Relevant RRP measures being planned as of 2024	SDG 4

Opmerking: * Zie voetnoot ([34]).

** De in deze tabel opgenomen maatregelen in het kader van het herstel- en veerkrachtplan dragen bij tot de uitvoering van de LSA's. Niettemin kunnen aanvullende maatregelen buiten het herstel- en veerkrachtplan noodzakelijk zijn om de landspecifieke aanbevelingen volledig uit te voeren en de onderliggende uitdagingen ervan aan te pakken. Als "in uitvoering" aangemerkte maatregelen gelden alleen de maatregelen die in de bij de Europese Commissie ingediende betalingsverzoeken in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit zijn opgenomen en door de Commissie positief zijn beoordeeld.

Bron: Europese Commissie

Deze bijlage bevat een momentopname van de uitvoering door België van zijn herstel- en veerkrachtplan, nadat de eerste helft van de looptijd van de herstel- en veerkrachtfaciliteit is verstreken. De herstel- en veerkrachtfaciliteit is van cruciaal belang gebleken voor het herstel van de EU na de COVID-19-pandemie, om de dubbele groene en digitale transitie te helpen versnellen, voor de aanpassing aan geopolitieke en economische ontwikkelingen en om de weerbaarheid tegen toekomstige schokken te versterken. De herstel- en veerkrachtfaciliteit draagt ook bij aan de uitvoering van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen van de VN en aan de aanpak van landspecifieke aanbevelingen (zie bijlage 2).

Het herstel- en veerkrachtplan effent de weg voor de uitbetaling van maximaal 5 034 miljoen EUR aan subsidies en 264 miljoen EUR aan leningen in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit in de periode 2021-2026, wat neerkomt op 0,9 % van het Belgische bbp ([35]). Medio mei 2024 was in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit aan België 915,2 miljoen EUR uitbetaald, bestaande uit 872,2 miljoen EUR aan subsidies en 43 miljoen EUR aan leningen.

België beschikt nog steeds over 4 382,8 miljoen EUR aan subsidies en leningen uit de herstel- en veerkrachtfaciliteit. Dit bedrag zal worden uitbetaald na de beoordeling van de toekomstige verwezenlijking van de resterende 230 mijlpalen en streefdoelen ([36]) die in het uitvoeringsbesluit van de Raad ([37]) zijn opgenomen, vóór de voor de herstel- en veerkrachtfaciliteit vastgestelde termijn van 2026.

De vooruitgang van België bij de uitvoering van zijn plan wordt gepubliceerd in het scorebord voor herstel en veerkracht ([38]). Het scorebord biedt in zijn geheel een overzicht van de vooruitgang die is geboekt bij de uitvoering van de herstel- en veerkrachtfaciliteit. De grafieken A3.1 en A3.2 geven de huidige stand van zaken weer, zoals weergegeven in het scorebord.

Tabel A3.1: **Belangrijkste elementen van het Belgische herstel- en veerkrachtplan**

Initial plan CID adoption date	13 July 2021
Scope	Revised plan with REPowerEU chapter
Last major revision	08 December 2023
Total allocation	EUR 5,034 million in grants and EUR 264 million in loans (0.9% of 2023 GDP)
Investments and reforms	119 investments and 40 reforms
Total number of milestones and targets	230
Fulfilled milestones and targets	0 (0% of total)

Bron: RRF-scorebord

Het herstel- en veerkrachtplan van België bevat een REPowerEU-hoofdstuk om zijn afhankelijkheid van Russische fossiele brandstoffen geleidelijk af te bouwen, zijn energievoorziening te diversifiëren en in de komende jaren meer schone energie te produceren. Om de uitvoering van het REPowerEU-hoofdstuk op gang te brengen, is op 25 januari 2024 145.1 miljoen EUR als voorfinanciering uitbetaald. Dit heeft geholpen om relevante hervormingen op gang te brengen, zoals de hervorming van de beroepsprocedures van de Raad van State, die tot doel heeft de uitrol van hernieuwbare energie in België te versnellen door administratieve knelpunten in verband met investeringen in hernieuwbare energie weg te nemen.

Het plan is sterk gericht op de groene transitie, waarbij 51 % van de beschikbare

([35]) De informatie over het bbp is gebaseerd op gegevens van 2023. Bron: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html?lang=en

([36]) Een mijlpaal of streefdoel is op bevredigende wijze verwezenlijkt zodra een lidstaat aan de Commissie het bewijs heeft geleverd dat de lidstaat de mijlpaal of het streefdoel heeft bereikt en de Commissie dat bewijs positief heeft beoordeeld in een uitvoeringsbesluit.

([37]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15570-2023-ADD-1/en/pdf

([38]) https:// ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

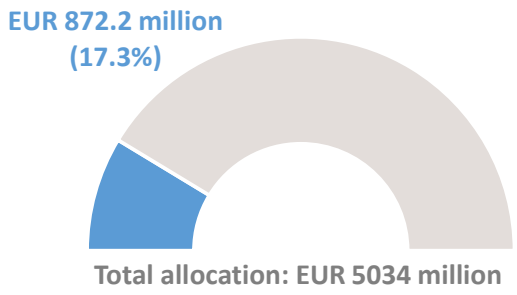
middelen wordt besteed aan maatregelen ter ondersteuning van klimaatdoelstellingen en 27 % van de totale toewijzing ter ondersteuning van de digitale transitie. Het behoudt ook een sterke sociale dimensie met socialebeschermingsmaatregelen, met name in verband met om- en bijscholing.

Tabel A3.2: **Maatregelen in het Belgische herstel- en veerkrachtplan**

Upcoming reforms and investments
• Training and employment of vulnerable groups • Global cybersecurity governance framework • Renovation of social housing

Bron: FENIX.

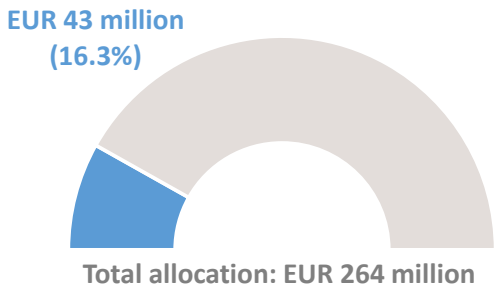
Grafiek A3.1: **Totaal krachtens de herstel- en veerkrachtfaciliteit uitgekeerde subsidies**

Opmerking: deze grafiek toont het bedrag van de subsidies, inclusief voorfinanciering, die tot nu toe in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit zijn uitbetaald. Subsidies zijn niet-terugvorderbare financiële bijdragen. Het totale subsidiebedrag dat aan elke lidstaat wordt toegekend, wordt bepaald aan de hand van een verdeelsleutel en de totale geraamde kosten van het respectieve herstel- en veerkrachtplan.
Bron: RRF-scorebord

Met een aanzienlijk vertraagde uitvoering van zijn herstel- en veerkrachtplan werkt België nog steeds aan de voltooiing van zijn eerste betalingsverzoek. Per 15 mei 2024 werkt de Commissie samen met België aan de beoordeling van zijn eerste betalingsverzoek. Tabel A3.2 toont enkele relevante maatregelen die vóór 2026 zullen worden genomen om de Belgische economie groener, digitaler, inclusiever en veerkrachtiger te maken.

Grafiek A3.2: **Totaal krachtens de herstel- en veerkrachtfaciliteit uitgekeerde subsidies**

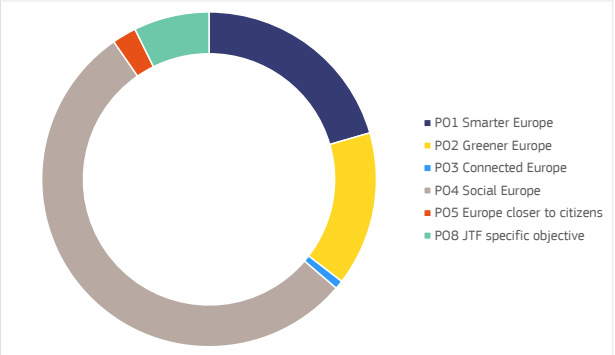

Bron: RRF-scorebord

De financieringsinstrumenten van de EU voorzien in aanzienlijke middelen voor herstel en groei voor de EU-lidstaten. Naast de 5,3 miljard EUR aan financiering uit de herstel- en veerkrachtfaciliteit (RRF) zoals beschreven in bijlage 3, ([39]) verstrekken de fondsen van het cohesiebeleid van de EU 2,5 miljard EUR aan België voor de periode 2021-2027 ([40]). De steun vanuit deze twee instrumenten samen vertegenwoordigt ongeveer 1,33 % van het bbp van het land in 2023, vergeleken met het EU-gemiddelde van 5,38 % van het bbp ([41]). Het cohesiebeleid ondersteunt regionale ontwikkeling, economische, sociale en territoriale convergentie en concurrentievermogen door middel van langetermijninvesteringen in overeenstemming met de prioriteiten van de EU en de nationale en regionale strategieën.

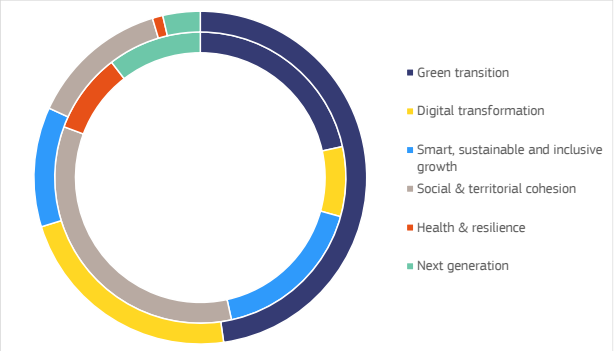
Tijdens de programmeringsperiode 2014-2020 hebben de fondsen van het cohesiebeleid het concurrentievermogen van België versterkt, met tastbare resultaten, met name op het gebied van bedrijfsontwikkeling, energie-efficiëntie, toegang tot de arbeidsmarkt, een leven lang leren en sociale inclusie. Tegen het einde van de subsidiabiliteitsperiode in december 2023 hadden de voor 2014-2000 vastgelegde fondsen van het cohesiebeleid ([42]) 2,3 miljard EUR beschikbaar gesteld aan België ([43]), waarvan 1,2 miljard EUR is uitbetaald sinds maart 2020, toen de COVID-19-pandemie begon ([44]). De fondsen van het cohesiebeleid hebben tijdens de programmeringsperiode steun verleend aan meer dan 13 900 start-ups, bijgedragen tot een daling van het jaarlijkse primaire energieverbruik van openbare gebouwen met 2 688 488 kWh en geleid tot de bouw of renovatie van 26 006 m^2 openbare of commerciële gebouwen in stedelijke gebieden. In dezelfde periode hebben meer dan 1,6 miljoen mensen geprofiteerd van door het Europees Sociaal Fonds (ESF) gefinancierde projecten in België die gericht waren op kwetsbare groepen, met name jongeren (41 %) en laaggeschoolden (34 %).

Grafiek A4.1: **Verdeling van de fondsen van het cohesiebeleid over de beleidsdoelstellingen in België**

Bron: Europese Commissie

Grafiek A4.2: **Verdeling van RRF-financiering per pijler in België**

(1) Elke maatregel in het kader van het herstel- en veerkrachtplan draagt bij tot de verwezenlijking van de doelstellingen van twee van de zes beleidspijlers van de herstel- en veerkrachtfaciliteit. De primaire bijdrage wordt weergegeven in de buitenste cirkel, terwijl de secundaire bijdrage in de binnenste cirkel wordt weergegeven. Elke bijdrage vertegenwoordigt 100 % van de fondsen van de herstel- en veerkrachtfaciliteit. Daarom bedraagt de totale bijdrage aan alle pijlers in deze grafiek 200 % van de aan België toegewezen middelen in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit.

Bron: Europese Commissie

([39]) In 2021-2027 omvatten de fondsen van het cohesiebeleid het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds Plus en het Fonds voor een rechtvaardige transitie.

([40]) Programma's voor Europese territoriale samenwerking (ETS) zijn niet in dit cijfer opgenomen. In de periode 2021-2027 bedraagt de totale investering, inclusief nationale financiering, 5,7 miljard EUR.

([41]) De RRF-financiering omvat, indien van toepassing, zowel subsidies als leningen. Het EU-gemiddelde wordt berekend voor de fondsen van het cohesiebeleid, exclusief ETS-programma's. De bbp-cijfers zijn gebaseerd op Eurostat-gegevens voor 2022.

([42]) In de periode 2014-2020 omvatten de fondsen van het cohesiebeleid het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds en het jongerenwerkgelegenheidsinitiatief. React-EU-toewijzingen zijn inbegrepen, maar ETS-programma's zijn uitgesloten.

([43]) In 2014-2020 bedroegen de totale investeringen, inclusief nationale financiering, 4,4 miljard EUR.

([44]) Afsluitdatum: 14 mei 2024.

In de huidige programmeringsperiode (2021-2027) zal het cohesiebeleid het concurrentievermogen van België, de groene transitie en de sociale cohesie verder stimuleren, waardoor de levens- en arbeidsomstandigheden van de mensen worden verbeterd. In 2021-2027 zal het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO) de energieprestaties van meer dan 233 400 [2] aan openbare gebouwen helpen verbeteren, 6 868 ton extra afval per jaar klaarmaken voor hergebruik en nog eens 3 761 bedrijven helpen samenwerken met onderzoeksorganisaties. Het Fonds voor een rechtvaardige transitie (JTF) zal meer dan 960 banen creëren in begunstigde bedrijven. Het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+) zal 1,3 miljard EUR bijdragen aan een combinatie van mainstream- en innovatieve projecten in België om bijstand op sociaal en werkgelegenheidsgebied te verlenen aan kwetsbare groepen. Zo zullen in Wallonië 17 lokale initiatieven innovatieve benaderingen testen om langdurige werkloosheid aan te pakken. Met dit werk draagt het cohesiebeleid aanzienlijk bij tot de verwezenlijking van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de VN in België, met name SDG 9 (industrie, innovatie, infrastructuur), SDG 8 (fatsoenlijk werk en economische groei) en SDG 1 (geen armoede).

Door middel van gecombineerde actie hebben het cohesiebeleid en het herstel- en veerkrachtplan een wederzijds versterkend effect in België. Het EFRO medefinanciert bijvoorbeeld de renovatie van openbare gebouwen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om ze energie-efficiënter te maken, en het herstel- en veerkrachtplan omvat een hervorming van het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE) om nieuwe verplichtingen inzake de energie-efficiëntie van gebouwen in te voeren. Vlaanderen heeft ook baat bij de gezamenlijke impact van de herstel- en veerkrachtfaciliteit en de fondsen van het cohesiebeleid, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaam vervoer. Het EFRO pakt knelpunten voor fietsen aan door fietspaden en bruggen te financieren die delen van het fietswegennet met elkaar verbinden, terwijl de hervorming van het federale "mobiliteitsbudget" in het kader van het herstel- en veerkrachtplan het voor werknemers gemakkelijker maakt om een vergoeding te krijgen voor duurzaam vervoer naar de werkplek in ruil voor het opgeven van hun recht op een bedrijfswagen. Het cohesiebeleid en het herstel- en veerkrachtplan werken samen aan het verbeteren van de toegang tot beroepsopleiding in Wallonië. De hervorming van het herstel- en veerkrachtplan van de federale "leerrekening" zal alle werknemers het recht op opleiding geven en het voor tijdelijk werkloze werknemers gemakkelijker maken om een opleiding te volgen. Op hun beurt stimuleren het EFRO en het JTF het aanbod en de kwaliteit van beroepsopleiding door geavanceerde apparatuur en infrastructuur te ondersteunen, terwijl het ESF+ opleidingsvoorzieningen financiert. De bijdrage van de financiering van het cohesiebeleid en het herstel- en veerkrachtplan per beleidsdoelstelling wordt geïllustreerd door de grafieken A4.1 en A4.2.

Het instrument voor technische ondersteuning (TSI) helpt de federale en regionale overheden te investeren in hun overheidsdiensten en een gunstiger klimaat te scheppen voor EU- en nationale investeringen. Het TSI heeft sinds 2018 projecten in België gefinancierd om groeibevorderende hervormingen te ontwerpen en uit te voeren. De in 2023 verleende steun omvatte maatregelen om het beginsel "geen ernstige afbreuk doen" te integreren in financieringsprogramma's van de overheid; verbetering van de marktrelevantie en het gebruik van beroepsopleidingsprofielen; de kaders voor economische migratie herzien om gekwalificeerde werknemers aan te trekken voor knelpuntberoepen; en de capaciteit van de belastingdiensten voor de naleving van de belastingwetgeving te bevorderen. Het TSI helpt België ook zijn algemene capaciteit te vergroten om specifieke hervormingen en investeringen uit te voeren die zijn opgenomen in zijn herstel- en veerkrachtplan, zoals het institutionaliseren van uitgaventoetsingen en het integreren ervan in begrotingsprocessen.

België ontvangt ook financiering uit verschillende andere EU-instrumenten, waaronder die welke zijn opgenomen in tabel A4.1.

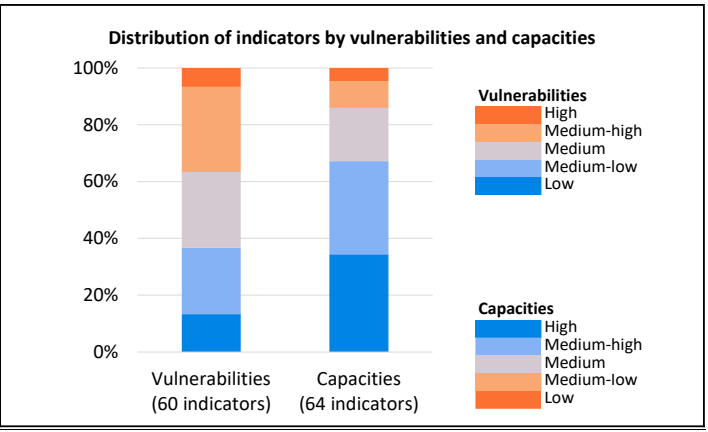
Tabel A4.1: **Steun uit EU-instrumenten in België**

EU grants			
	Amount 2014-2020 (EUR million)		Amount 2021-2027 (EUR million)
Cohesion policy	2 339.0		2 503.1
RRF grants (1)	-		5 033.9
Public sector loan facility (grant component) (2)	-		13.9
Common agricultural policy (3)	5 800.0		3 249.0
EMFF/EMFAF (4)	41.7		40.3
Connecting Europe Facility (5)	784.2		631.2
Horizon 2020 / Horizon Europe (6)	3 395.3		2 191.9
LIFE programme (7)	130.8		146.0
EU guarantees			
	EU Guarantee (EUR million)		Volume of operations (EUR million)
European Fund for Strategic Investment 2015-2020 (8)	602.5		1 655.7
InvestEU 2021-2027 (9)	104.3		225.7
EU loans			
	Period	Total amount available (EUR million)	Disbursed amount (EUR million)
SURE (10)	2020-2022	8 197.5	8 197.5
RRF	2021-2026	264	43

1) De uitvoeringsperiode van de herstel- en veerkrachtfaciliteit is 2021-2026.
2) De programmeringsperiode van de leenfaciliteit voor de overheidssector is 2021-2025 en het bedrag weerspiegelt het nationale aandeel in de tot het einde van de periode gereserveerde subsidiecomponent.
3) De programmeringsperioden voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid zijn 2014-2022 en 2023-2027.
4) EFMZV — Europees Fonds voor maritieme zaken en visserij, EFMZVA — Europees Fonds voor maritieme zaken, visserij en aquacultuur.
5) De gegevens over de Connecting Europe Facility (CEF) hebben betrekking op vervoer en energie en hebben een afsluitdatum van 15 mei 2024.
6) De afsluitdatum voor de gegevens over Horizon Europa (2021-2027) is 13 mei 2024.
7) De gegevens over het LIFE-programma 2021-2027 hebben een afsluitdatum van 15 mei 2024.
8) Het bedrag van de EU-garantie die is ondertekend in het kader van het infrastructuur- en innovatievenster van het EFSI, is afgeleid op basis van het bedrag van de verrichtingen en de gemiddelde interne vermenigvuldigingsfactor, zoals gerapporteerd door de EIB (de afsluitdatum is 31 december 2023).
9) Het bedrag van de EU-garantie en van het volume van de onder InvestEU ondertekende verrichtingen omvat zowel het EU-compartiment als de compartimenten van de lidstaten (de afsluitdatum is 31 december 2023).
10) SURE — Europees instrument voor tijdelijke steun om het risico op werkloosheid te beperken in een noodtoestand
Bron: Europese Commissie

Tabel A5.1: **Weerbaarheidsindices voor de dimensies voor België en de EU-27**

Dimension		BE 2023 RDB	BE 2024 RDB	EU-27 2024 RDB
Overall resilience	Vulnerabilities			
	Capacities			
Social and economic	Vulnerabilities			
	Capacities			
Green	Vulnerabilities			
	Capacities			
Digital	Vulnerabilities			
	Capacities			
Geopolitical	Vulnerabilities			
	Capacities			

(1) De synthetische indices aggregeren de relatieve weerbaarheidssituatie van landen voor alle beschouwde indicatoren. Voor een indicator wordt de relatieve situatie van elk land in het laatste beschikbare jaar vergeleken met de verzameling waarden van die indicator voor alle lidstaten en alle jaren in de referentieperiode.
Bron: Dashboards voor veerkracht — versie voorjaar 2024, gegevens tot 2022

In deze bijlage worden de dashboards inzake veerkracht van de Commissie (RDB) gebruikt ([45]) om de relatieve capaciteiten en kwetsbaarheden van België op het gebied van veerkracht te tonen ([46]) die van belang kunnen zijn voor maatschappelijke, economische, digitale en groene transformaties en voor het omgaan met toekomstige schokken en geopolitieke uitdagingen ([47]).

Volgens de reeks weerbaarheidsindicatoren van de RDB heeft België gemiddelde algemene kwetsbaarheden (in overeenstemming met het EU-gemiddelde) en een hoge algemene capaciteit (boven het EU-gemiddelde). De capaciteiten zijn verbeterd ten opzichte van vorig jaar, terwijl de kwetsbaarheden stabiel zijn gebleven. Dit komt ook tot uiting in de verdeling van indicatoren over verschillende categorieën van veerkracht: minder dan 40 % van de kwetsbaarheidsindicatoren valt in de categorie middellaag of laag, terwijl aan de capaciteitszijde meer dan 60 % van de indicatoren in het middelhoge of hoge capaciteitsbereik ligt.

Met betrekking tot het RDB van 2023 heeft België zijn middelgrote kwetsbaarheden en hoge capaciteitsniveau in de sociale en economische dimensie gehandhaafd. De zelfgerapporteerde onvervulde behoefte aan medische zorg in België is verbeterd en het land heeft zijn overheidsschuld verlaagd. Daarentegen zijn sommige kwetsbaarheden verslechterd, met een hoger percentage werknemers in de verwerkende industrie, waar een risico op automatisering en een verhoogde antimicrobiële resistentie bestaan. Wat de capaciteit betreft, zijn het spaarpercentage van de huishoudens en de gemiddelde PISA-score van België gedaald, maar is het actieve arbeidsmarktbeleid per persoon die wil werken versterkt.

Wat de groene dimensie betreft, zijn de algemene kwetsbaarheden van België tot een middelhoog niveau toegenomen en zijn de capaciteiten stabiel gebleven. De toename van de kwetsbaarheden is voornamelijk toe te schrijven aan een hoger grondstoffenverbruik per hoofd van de bevolking en aan hogere CO_2-emissies in het wegvervoer. Het land heeft nog

([45]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_nl. Veerkracht wordt gedefinieerd als het vermogen om niet alleen uitdagingen aan te gaan en te overwinnen, maar ook om transities op een duurzame, billijke en democratische manier te doorlopen. Strategisch prognoseverslag 2020: *"Strategische prognoses – De koers naar een veerkrachtiger Europa"*, COM(2020) 493 final.

([46]) Kwetsbaarheden beschrijven kenmerken die de negatieve gevolgen van crises en transities kunnen verergeren, of obstakels die de verwezenlijking van strategische langetermijndoelstellingen kunnen belemmeren, terwijl capaciteiten betrekking hebben op aanjagers of capaciteiten om crises en structurele veranderingen het hoofd te bieden en transities te beheersen.

([47]) Deze bijlage houdt verband met bijlage 1 inzake SDG's, bijlage 6 over de Green Deal, bijlage 8 over de eerlijke transitie naar klimaatneutraliteit, bijlage 9 over hulpbronnenproductiviteit, efficiëntie en circulariteit, bijlage 10 over de digitale transitie en bijlage 14 over de Europese pijler van sociale rechten.

steeds veel grote en middelgrote kwetsbaarheden, bijvoorbeeld in verband met de hoge graad van bodemafdekking of subsidies voor fossiele brandstoffen. België loopt momenteel achter op het EU-gemiddelde voor specifieke capaciteitsindicatoren, zoals het aandeel hernieuwbare energie in het eindenergieverbruik of de energieproductiviteit.

Wat de digitale dimensie betreft, **zijn de kwetsbaarheden en capaciteiten van België stabiel ten opzichte van het dashboard van vorig jaar.** Het land heeft nog steeds geringe kwetsbaarheden wat betreft het aandeel bedrijven zonder ICT-opleidingsprogramma's of het aandeel werknemers die niet in staat zijn tot telewerken. Het heeft echter grote kwetsbaarheden op het gebied van ICT-beveiligingsincidenten in bedrijven. Het heeft ook nog steeds weinig capaciteit op het gebied van geavanceerde digitale competenties van jongeren en het aantal afgestudeerden van ICT-masteropleidingen, maar behoudt zijn hoge capaciteiten in verschillende indicatoren, zoals investeringen per werknemer in hightechsectoren.

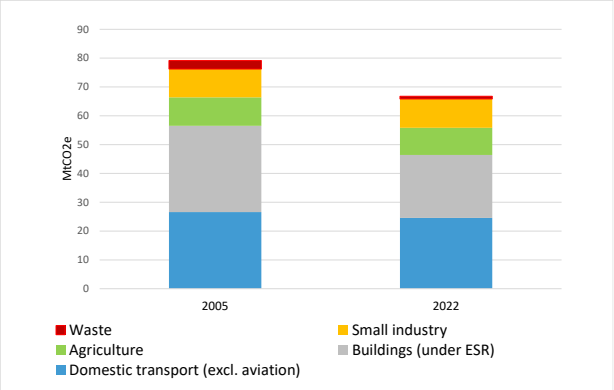
Tot slot zijn de geopolitieke kwetsbaarheden van België stabiel gebleven en liggen zij op hetzelfde niveau als het EU-gemiddelde, en zijn de capaciteiten van het land toegenomen en liggen nu boven het EU-gemiddelde. Het land heeft bijvoorbeeld zijn openheid op het gebied van handel buiten de EU verbeterd (een capaciteitsindicator van de mate van mondiale integratie). Er is daarentegen sprake van een toename van de kwetsbaarheden in verband met de verhouding tussen het vorderingenoverschot en -tekort (een indicator van kwetsbaarheid voor externe schokken van de handels- en financiële markten).

België heeft vooruitgang geboekt bij de groene transitie, maar er zijn meer maatregelen nodig om zijn ambitie op het gebied van hernieuwbare energie en energie-efficiëntie voor 2030 te versterken, ter bescherming van de biodiversiteit en ecosystemen en andere gebieden. Deze bijlage bevat een momentopname van de klimaat-, energie- en milieuaspecten van de transitie in België ([48]).

In het ontwerp van het geactualiseerde nationale energie- en klimaatplan (NECP) van België worden nog niet al zijn investeringsbehoeften en financieringsbronnen in kaart gebracht om zijn klimaat- en energiedoelstellingen voor 2030 te halen. Het ontwerpplan van België bevat informatie over de verwachte investeringsbehoeften voor strategische investeringen tot 2030, op basis van een verslag van onafhankelijke deskundigen over zes sectoren. Maar de informatie dateert van september 2018 en houdt geen rechtstreeks verband met specifieke beleidslijnen en maatregelen in het plan. In het Belgische plan ontbreekt ook een geactualiseerd overzicht van nationale, regionale en EU-financieringsbronnen, waardoor het niet mogelijk is potentiële financieringstekorten vast te stellen ([49]).

Zelfs als rekening wordt gehouden met de geplande aanvullende beleidslijnen en maatregelen, heeft België nog steeds een achterstand om zijn streefcijfer voor de verdeling van de inspanningen voor 2030 te halen ([50]). De broeikasgasemissies van België in 2022 van de sectoren waar de inspanningen worden verdeeld, zullen naar verwachting 18,2 % onder het niveau van 2005 liggen. Het huidige beleid zal de emissies van België tegen 2030 naar verwachting met 21,6 % verminderen ten opzichte van het niveau van 2005. De aanvullende beleidsmaatregelen in het ontwerp van het geactualiseerde NECP van België zullen deze emissies naar verwachting met 42,6 % verminderen ten opzichte van het niveau van 2005. Dit is een verschil van 4,4 procentpunten met het streefcijfer van België voor de verdeling van de inspanningen om een vermindering van 47 % te bereiken ([51]).

Grafiek A6.1: **Thema — broeikasgasemissies van de sectoren die de inspanningen verdelen in Mt CO2-eq, 2005-2022**

Bron: Europees Milieuagentschap.

België heeft streefcijfers voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie in zijn geactualiseerde NECP die aanzienlijk lager liggen dan het aandeel dat voortvloeit uit de nationale bijdrage die wordt verwacht uit hoofde van de EU-wetgeving ([52]). De bijdrage

([48]) Deze bijlage wordt aangevuld met bijlage 7 over energietransitie en concurrentievermogen, bijlage 8 over de rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit, bijlage 9 over hulpbronnenefficiëntie, circulariteit en productiviteit, en relevante onderwerpen in andere bijlagen bij dit landverslag.

([49]) Zie de beoordeling door de Commissie (2023) van het ontwerp van het nationaal energie- en klimaatplan van België.

([50]) De nationale broeikasgasemissiereductiedoelstelling is vastgesteld in Verordening (EU) 2023/857 (de verordening inzake de verdeling van de inspanningen). Het doel is de maatregelen in de betrokken sectoren af te stemmen op de doelstelling om voor de hele economie op EU-niveau de broeikasgasreductiestreefcijfers van ten minste 55 % ten opzichte van het niveau van 1990 te halen. Het streefcijfer geldt ook voor de sectoren buiten het huidige emissiehandelssysteem van de EU, met name gebouwen (verwarming en koeling), wegvervoer, landbouw, afval en kleine industrie (bekend als de sectoren voor de verdeling van de inspanningen).

([51]) De emissies voor de verdeling van de inspanningen voor 2022 zijn gebaseerd op geschatte inventarisgegevens. De definitieve gegevens zullen in 2027 worden opgesteld na een uitgebreide evaluatie. Prognoses over het effect van het huidige beleid ("met bestaande maatregelen", WEM) en aanvullend beleid ("met aanvullende maatregelen", WAM) volgens het ontwerp van het geactualiseerde NECP van België.

([52]) Het EU-streefcijfer in de herziene richtlijn hernieuwbare energie is dat tegen 2030 42,5 % van het bruto-eindverbruik van energie afkomstig moet zijn uit hernieuwbare energiebronnen, met de ambitie om 45 % te bereiken. De

van België aan hernieuwbare energie, zoals vastgesteld in zijn ontwerp van geactualiseerd NECP, 21,7 % tegen 2030, ligt aanzienlijk lager dan de verwachte bijdrage van 33 %. Zijn energie-efficiëntiebijdrage van 36,5 Mtoe aan het primaire energieverbruik en 29,9 Mtoe aan het eindenergieverbruik voor 2030, zoals vastgesteld in het ontwerp van het geactualiseerde NECP, is ook minder ambitieus dan de bijdrage die in de energie-efficiëntierichtlijn wordt verwacht.

Een aanhoudend momentum is van cruciaal belang om het gebruik van emissievrij vervoer in België te versnellen ([53]). Het passagiersvervoer in België, opgesplitst per vervoermiddel, is grotendeels in overeenstemming met het EU-gemiddelde ([54]). Vracht wordt voornamelijk over de weg vervoerd. Met 12 % vervoert de binnenvaart meer dan tweemaal het aandeel van het goederenvervoer ten opzichte van het EU-gemiddelde (5,4 %). België heeft met 87 % het op een na hoogste aandeel geëlektrificeerde spoorlijnen in de EU. De verkeerscongestie ligt boven het EU-gemiddelde ([55]). Met 2,6 % in 2023 is het aandeel batterijvoertuigen in het Belgische wagenpark dynamisch toegenomen, net als het aantal openbaar toegankelijke oplaadpunten tot 35 000 in 2023, of één oplaadpunt voor elke acht e-voertuigen (boven het EU-gemiddelde van 1:10).

De maatregelen van België om meer koolstof te verwijderen door landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw (LULUCF) worden ambitieuzer. België verwezenlijkt nettokoolstofverwijderingen via zijn bossen. Om het LULUCF-streefcijfer voor 2030 te halen, zijn extra koolstofverwijderingen van 320 kt CO2-eq nodig ([56]). België ligt momenteel op schema om deze doelstelling te halen ([57]).

Op het gebied van klimaatverandering is er ruimte voor meer actie om het aanpassingsvermogen te vergroten ([58]). België actualiseert zijn uitgebreide nationale klimaat- en kwetsbaarheidsbeoordeling, die in 2024 moet worden uitgevoerd. Waterbeheer wordt steeds vaker aangemerkt als een belangrijke getroffen sector, en voor alle sectoren worden de watergerelateerde gevaren, fluviale en pluviale overstromingen en droogten gesignaleerd. De klimaatbeschermingskloof[59] in België is klein, wat wijst op een behoorlijke verzekeringsdekking voor alle risicocategorieën, met inbegrip van overstromingen (het hoogste risico).

Duurzaam waterbeheer, vermindering van verontreiniging en aanpassing aan de klimaatverandering zijn belangrijke milieukwesties in België. Vervoer, energie, gebouwen, landbouw en toerisme zijn allemaal blootgesteld aan een verhoogd risico op waterschaarste en overstromingen. De wateronttrekkingsindex-plus (WEI+) bedroeg 5,8 in 2019, waarbij de ergste seizoensgebonden waterschaarste 13,2 bedroeg in het derde kwartaal van 2019. Om waterschaarste aan te pakken, is Vlaanderen gestart met een proefproject voor de ontzilting van water uit de Noordzee, maar het daaruit voortvloeiende energieverbruik is hoog. In de periode 2000-2020 werd gemiddeld 4,6 % van de grond in België door droogte getroffen. Dit is in 2022 dramatisch gestegen en trof 53 % van de grond, waarbij akkerland het meest beschadigde ecosysteem was. Wat de waterproductiviteit betreft, genereerde België in 2019 106 EUR per kubieke meter onttrokken water, meer dan het EU-gemiddelde. Slechts 27 % van het zoet oppervlaktewater heeft een goede ecologische toestand en 2,3 % een goede chemische toestand bereikt doordat alomtegenwoordige stoffen

formule in bijlage I bij Richtlijn (EU) 2023/1791 stelt de indicatieve nationale bijdrage voor België vast op 33,8 Mtoe voor het primaire energieverbruik. De Commissie heeft overeenkomstig artikel 4, lid 5, van de energie-efficiëntierichtlijn een gecorrigeerde nationale bijdrage van 29,04 Mtoe aan het eindenergieverbruik voor 2030 meegedeeld om de bijdrage aan het bindende energie-efficiëntiestreefcijfer van de Unie te verhogen.

([53]) Tenzij anders vermeld, hebben de gegevens in deze rubriek betrekking op 2021. Zie Europese Commissie (2023). Het vervoer in de EU in cijfers, transport.ec.europa.eu.

([54]) Personenwagens: 85 % passagierskilometers; spoorwegen: 6 %; bussen en toerbussen: 8 %, tram en metro: 1 %.

([55]) In 2020 hadden bestuurders van wegvoertuigen te maken met een vertraging in de spitsuren van gemiddeld 41 uur in België (EU-gemiddelde: 29 uur).

([56]) De nationale LULUCF-streefcijfers van de lidstaten in overeenstemming met Verordening (EU) 2023/839.

([57]) Prognoses ingediend in het ontwerp van het geactualiseerde nationale energie- en klimaatplan van België, 2023.

([58]) Zie de beoordeling en aanbeveling van de Commissie van 2023 over de vooruitgang van België op het gebied van klimaatadaptatie.

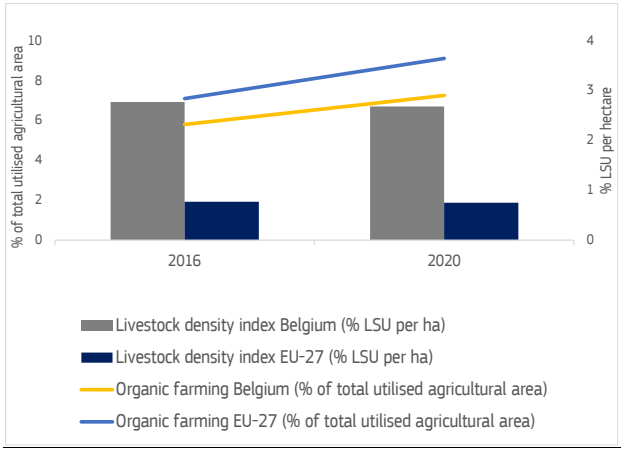
([59]) Zie voor de klimaatbeschermingskloof de annotaties in tabel A6.1.

persistent, bioaccumulerend en toxisch zijn. Mariene wateren bevinden zich niet in een goede milieutoestand, zoals blijkt uit de descriptoren die in de kaderrichtlijn mariene strategie worden gebruikt.

Hoewel er aanzienlijke vooruitgang is geboekt op het gebied van natuurbescherming, zijn de Belgische ecosystemen nog steeds ernstig aangetast. België beschermt 14,6 % van zijn land en 38 % van zijn mariene gebieden. Echter slechts 4 % van de habitats en 25 % van de soorten blijken zich in een gunstige staat van instandhouding te bevinden. Natuurherstel zou aanzienlijke economische voordelen opleveren, aangezien elke in de natuur geïnvesteerde euro naar schatting ten minste 8 EUR aan voordelen zal opleveren ([60]).

Intensieve landbouw heeft een grote impact op ecosystemen, biodiversiteit en luchtkwaliteit. De jaarlijkse output van de Belgische landbouwsector bedroeg 9,1 miljard EUR ([61]) in 2023. België heeft een lager aandeel biologische landbouw dan het EU-gemiddelde, met grote verschillen tussen Wallonië en Vlaanderen. Het aandeel biologische landbouw in Wallonië is vrij hoog, 11 % van de oppervlakte cultuurgrond, maar zeer laag in Vlaanderen (1,3 %). In 2019 lag meer dan 90 % van het biologische areaal van België in Wallonië. Verdere maatregelen zouden bijdragen tot de doelstelling om tegen 2030 ten minste 25 % van de landbouwgrond van de EU voor biologische landbouw te gebruiken. De Belgische veeteelt behoort tot de meest intensieve in de EU. De veedichtheid bedroeg 2,68 in 2020 (EU-gemiddelde: 0,75). Intensieve pluimvee- en varkenshouderij behoort tot de sectoren met de grootste milieulast van ammoniakemissies in de lucht. De landbouw genereerde 91,3 % van alle ammoniakemissies, tegenover het EU-27-gemiddelde van 90,7 %.

Grafiek A6.2: **Veranderingen in de veedichtheid en de biologische landbouw**

Grootvee-eenheid (GVE)/ha OCG: het meet het bestand aan dieren (runderen, schapen, geiten, paardachtigen, varkens, pluimvee en konijnen), omgerekend in GVE per hectare OCG.
Bron: Eurostat.

Intensieve landbouw verhoogt ook de risico's van verontreiniging door nitraten en pesticiden, met name in Vlaanderen. De bruto stikstofbalans van België voor landbouwgrond is een van de slechtste in de EU. Het nitraatgehalte in grondwater van 28,6 is hoger dan het EU-gemiddelde (tegenover het gemiddelde van 20,5 mg nitraten/l) en 16 % van de grondwatermeetstations heeft gehalten boven het maximum van 50 mg nitraten/l. Een zeer hoge veedichtheid, die niet alleen van invloed is op de kwaliteit maar ook op de kwantiteit van het oppervlaktewater, is in grote mate verantwoordelijk voor deze vervuiling. Verontreiniging door pesticiden in oppervlaktewaterlichamen is een belangrijk punt van zorg. In 2021 werden in 74,1 % van alle locaties voor de monitoring van oppervlaktewater overschrijdingen van pesticiden vastgesteld, waardoor België een van de meest vervuilde EU-landen was. Op basis van de effectbeoordeling van de wet inzake bodemmonitoring kan 56 % van de Belgische bodem als ongezond ([62]), ([63]) worden beschouwd, voornamelijk als gevolg van overtollige nutriënten. 46 % van het akkerland en

([60]) Europese Commissie (2022), effectbeoordeling bij het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende natuurherstel, SWD(2022) 167 final.

([61]) Productiewaarde tegen basisprijs (2015=100).

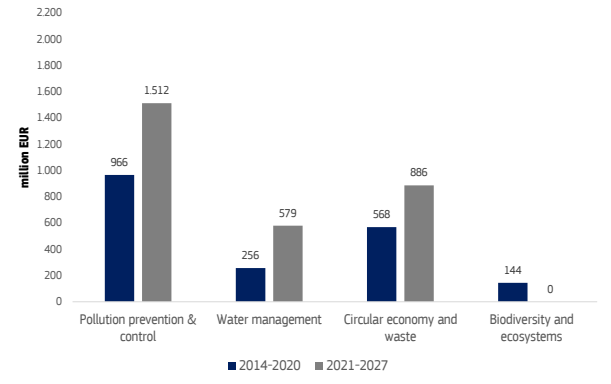
([62]) Werkdocument van de diensten van de Commissie 417 final van 5.7.2023 - effectbeoordeling voor de richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake bodemmonitoring en -veerkracht (Wet bodemmonitoring).

([63]) Niet alle processen van bodemaantasting konden echter voor alle vormen van landgebruik worden gekwantificeerd. Dit cijfer geeft eenvoudigweg een orde van grootte aan.

grasland is ook ongezond als gevolg van een verlies aan organische koolstof in de grond.

Het gebruik van biologische producten neemt toe, maar voedselverspilling blijft een belangrijk probleem. De totale uitgaven voor biologische producten in België zijn tussen de tweede helft van 2022 en 2023 met 13 % gestegen. België genereert het op één na hoogste volume aan voedselafval in de EU, met 262 kg per persoon per jaar, aanzienlijk meer dan het EU-gemiddelde van 131 kg per persoon in 2021. Het grootste deel van het afval werd gegenereerd tijdens de productie.

Grafiek A6.3: **Milieu-investeringskloof, jaarlijks gemiddelde**

De cijfers worden door de Europese Commissie berekend op basis van de meest recente interne verslagen, Eurostat, de EIB en nationale gegevensbronnen.
Bron: Europese Commissie

België zou baat hebben bij meer investeringen in duurzaam waterbeheer en preventie van verontreiniging. Voor de periode 2014-2020 werd de milieu-investeringskloof geraamd op 2,1 miljard EUR per jaar, wat overeenkomt met 0,5 % van het gemiddelde bbp, onder het EU-gemiddelde van 0,8 %. Het verschil zal in de periode 2021-2027 naar schatting toenemen met bijna 3 miljard EUR per jaar. Er blijft een kans bestaan om de financiering te verhogen, met name voor de preventie en bestrijding van verontreiniging (1,5 miljard EUR per jaar), de circulaire economie en afval (886 miljoen EUR per jaar) en duurzaam waterbeheer (579 miljoen EUR per jaar), aangezien de investeringskloof daar groter is geworden.

Tabel A6.1: **Indicatoren voor het volgen van de vooruitgang op het gebied van de Europese Green Deal vanuit macro-economisch oogpunt**

							Target	Distance	
		2005	2019	2020	2021	2022	2030	WEM	WAM
Progress to climate and energy policy targets									
Greenhouse gas emission reductions in effort sharing sectors [1]	Mt CO_{2eq}, %, pp	81.605,6	-10%	-19%	-14,8%	-18,2%	-47%	-25	-4
Net greenhouse gas removals from LULUCF [2]	Kt CO2eq	-1 765	-400,000	-374,000	-270,000	-408,000	-1.352	n/a	n/a
Share of energy from renewable sources (1) [3]	%	2%	10%	13%	13%	14%	33%	-	-
Energy efficiency: primary energy consumption [3]	Mtoe	51,6	48,4	43,9	48,7	45,2	33,8		
Energy efficiency: final energy consumption [3]	Mtoe	36,8	35,8	33,2	35,9	33,4	29,02		

							EU-27		Projected
		2018	2019	2020	2021	2022	2021	2022	2030
Green transition: mobility									
Greenhouse gas emissions: road transport	Mt CO2e	-	-	-	23,8	24,6	769,0	786,6	16,4
Share of zero-emission vehicles in new registrations [4]	%	0,7	1,6	3,5	5,8	10,3	9,0	12,1	n/a
Number of publicly accessible AC/DC charging points		-	-	8095	12524	23508	299178	446956	n/a
Share of electrified railways	%	85,8%	85,8%	85,7%	86,6%	-	56,1%	-	n/a
Green transition: buildings									
Greenhouse gas emissions: buildings	Mt CO2e	-	-	-	25,1	21,9	537,0	486,7	16,3
Final energy consumption in buildings	2015=100	99,0%	97,0%	95,5%	102,2%	87,8%	104,0%	97,2%	
Climate adaptation									
Climate protection gap [5]	score 1-4	-	-	1,7	1,2	1,3	1,5	1,5	n/a

		2018	2019	2020	2021	2022	2020	2021	2022
State of the environment									
Water | Water exploitation index (WEI+) (1) [6]	% of renewable freshwater	3,9	5,8	-	-	-	3,6	-	-
Circular economy | Material footprint [7]	tonnes per person	14,9	12,8	13,0	13,0	16,4	14,2	14,8	14,9
Pollution | Years of life lost due to air pollution by PM2.5 [8]	per 100.000 inhabitants	552	424	315	409	-	545	584	-
Biodiversity | Habitats in good conservation status [9]	%	4,3					14,7		
Common farmland bird index [10]	2000=100	61	59	57	-	-	78	-	-
Green transition: agri-food sector									
Organic farming	% of total utilised agricultural area	6,56	6,85	7,25	7,48	-	9,1	-	-
Nitrates in groundwater	mg NO_3/litre	-	-	-	-	-	20,42	-	-
Food waste per capita	Kg per capita			250	262	-	130	131	-
Share of soil in poor health [11]	%					56			41
Soil organic matter in agricultural land [12]	Mt per ha	61	-	-	-	-	7.904	-	-

Bronnen: 1) De emissiegegevens van de lidstaten voor 2019 en 2020 worden gemeten aan de hand van de waarden van het aardopwarmingsvermogen (GWP) uit het 4e evaluatieverslag (AR4) van de Intergouvernementele Werkgroep inzake klimaatverandering (IPCC). De emissies van de lidstaten in het referentiejaar 2005 in het kader van Verordening (EU) 2018/842, de emissiegegevens voor 2021 en 2022 en de prognoses voor 2030 zijn uitgedrukt in GWP-waarden uit het 5e evaluatieverslag (AR5) van de IPCC. De gegevens voor 2021 zijn gebaseerd op de definitieve inventarisverslagen, de gegevens voor 2022 zijn gebaseerd op geschatte inventarisverslagen en de berekening door het Europees Milieuagentschap van de emissies met betrekking tot de verdeling van de inspanningen. De definitieve gegevens voor 2021 en 2022 zullen worden opgesteld na een uitgebreide evaluatie in 2027. De doelstelling voor 2030 is een procentuele verandering ten opzichte van de emissies in het referentiejaar 2005. De afstand tot de doelstelling is de kloof tussen de emissiedoelstelling voor 2030 en de geraamde emissies met verdeling van de inspanning met bestaande maatregelen (WEM) en met aanvullende maatregelen (WAM), in procentuele verandering ten opzichte van de emissies in het referentiejaar 2005. De maatregelen die zijn opgenomen voor de emissieprognoses 2030 weerspiegelen de stand van zaken zoals gerapporteerd in de ontwerpen van geactualiseerde nationale energie- en klimaatplannen van de lidstaten of, indien deze niet beschikbaar zijn, zoals gerapporteerd tegen 15 maart 2023 overeenkomstig Verordening 2018/1999. (2) Nettoverwijderingen worden uitgedrukt in negatieve cijfers, netto-emissies in positieve cijfers. De gerapporteerde gegevens zijn afkomstig van de ingediende broeikasgasinventaris 2024. Waarde 2030 van nettobroeikasgasverwijderingen zoals vastgesteld in Verordening (EU) 2023/839 — bijlage II bis. 3) De nationale doelstellingen voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie voor 2030 zijn indicatieve nationale bijdragen, in overeenstemming met Verordening (EU) 2018/1999 (de governanceverordening), het EU-streefcijfer voor hernieuwbare energie voor 2030 zoals vastgesteld in Richtlijn EU/2018/2001, gewijzigd bij Richtlijn EU/2023/2413 (de herziene richtlijn hernieuwbare energie) — 42,5 % van het bruto-eindverbruik van energie met de ambitie om 45 % te bereiken — en de formule in bijlage I bij Richtlijn (EU) 2023/1791 (de energie-efficiëntierichtlijn). 4) Elektrische passagiersvoertuigen met batterijen (BEV) en elektrische voertuigen met brandstofcel (FCEV). 5) De klimaatbeschermingskloof heeft betrekking op het aandeel niet-verzekerde economische verliezen als gevolg van klimaatgerelateerde rampen, op basis van modellen van het risico van overstromingen, bosbranden, stormen en de penetratiegraad van verzekeringen. Schaal: 0 (geen beschermingskloof) — 4 (zeer grote kloof) (Europese Autoriteit voor verzekeringen en bedrijfspensioenen, 2022). 6) Totaal waterverbruik in hernieuwbare zoetwaterbronnen die beschikbaar zijn voor een gebied en een periode. 7) Materiële onttrekkingen voor consumptie en investeringen. 8) Verloren potentiële levensjaren door vroegtijdig overlijden als gevolg van blootstelling aan zwevende deeltjes met een diameter van minder dan 2,5 micrometer. 9) Aandeel van het aantal registraties uit hoofde van artikel 17 van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad (de habitatrichtlijn) voor de periode 2013-2018. (10) Index van meerdere soorten voor het meten van veranderingen in de populaties van akkervogelsoorten. 11) Bron: bijlage 12 bij het voorstel van de Commissie voor een wet inzake bodemmonitoring, SWD (2023) 417 final. 12) Schattingen van het gehalte aan organische koolstof in bouwland.

Deze bijlage ([64]) bevat de vorderingen en uitdagingen van België bij het versnellen van de energietransitie naar nettonul, waarbij het concurrentievermogen van België in de sector schone energie wordt ondersteund ([65]). Het gaat over de maatregelen en de streefcijfers die zijn opgenomen in het ontwerp van geactualiseerde nationale energie- en klimaatplannen voor 2030 ([66]).

België laat positieve ontwikkelingen zien in de vorm van een grotere geïnstalleerde capaciteit voor hernieuwbare energie, de ontwikkeling van energie-infrastructuur, onder meer voor waterstof, en energie-efficiëntiemaatregelen. Er zijn echter verdere inspanningen nodig om de transitie naar schone energie te versnellen. België is sterk afhankelijk van fossiele brandstoffen en blijft voor de meeste schone-energietechnologieën afhankelijk van invoer uit niet-EU-landen.

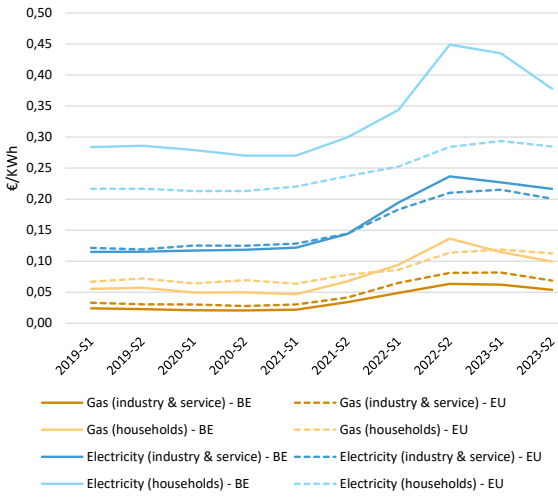
België heeft een interconnectiegraad voor elektriciteit van net boven de aanbevolen 15 %. In de eerste lijst van projecten van gemeenschappelijk belang (PGB)/ projecten van wederzijds belang (PWB) heeft het één interconnectieproject met Frankrijk, namelijk de as tussen Lonny en Gramme. Het zal ook de interne capaciteit tussen Zandvliet en Liefkenshoek vergroten. Het ontwikkelt een interconnector met het VK, het Cronos-project. Wat offshore-elektriciteit betreft, ontwikkelt België een hybride interconnector met Denemarken, de Triton Link, en met het VK, de Nautilus.

De verdere ontwikkeling van de elektriciteitsnetten in België vereist aanzienlijke investeringen. Zo zal Elia tussen 2024 en 2027 6,5 miljard EUR investeren in het hoogspanningsnet, wat meer dan vier keer zo hoog is als de bedragen die zij de afgelopen drie jaar heeft geïnvesteerd. Ook voor het distributienet zullen aanzienlijke bedragen nodig zijn.

De bestaande aardgasinfrastructuur is goed ontwikkeld om de gasleveringszekerheid te waarborgen. De ontwikkeling van aardgasinfrastructuur is in het kader van de nieuwe TEN-E-verordening niet langer een optie.

België investeert in waterstofinfrastructuur (een backbone-pijpleiding, een pijpleiding naar Frankrijk en ontvangende terminals) en heeft vijf kandidaat-waterstofprojecten voor de volgende (PGB)/(PWB)-lijst. België is ook actief op het gebied van koolstofafvang en -opslag, met projecten voor het afvangen en vervoeren van CO2 uit de industriegebieden rond de havens van Antwerpen, Zeebrugge en Gent naar opslag onder het Nederlandse of het Noorse continentaal plat. In 2023 werden het eerste CCS-vervoer van Antwerpen naar Denemarken en de opslag onder zee in Denemarken gerealiseerd.

Grafiek A7.1: **Belgische detailhandelsprijzen voor energie voor huishoudens en industrie**

(1) Voor de industrie zijn de verbruikscategorieën I3 voor gas en IC voor elektriciteit, die betrekking hebben op middelgrote consumenten en inzicht bieden in de betaalbaarheid.
(2) Voor huishoudens zijn de verbruikscategorieën D2 voor gas en DC voor elektriciteit.
(3) De prijzen van de industrie worden geregistreerd zonder btw en andere terugvorderbare belastingen/heffingen/kosten, aangezien niet-huishoudelijke verbruikers gewoonlijk btw en sommige andere belastingen kunnen terugvorderen.
Bron: Eurostat.

De gemiddelde detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit vertoonden in 2023 een opmerkelijke daling in België, waarmee ze onder het niveau van de tweede helft van 2022 kwamen te liggen. In de tweede helft van

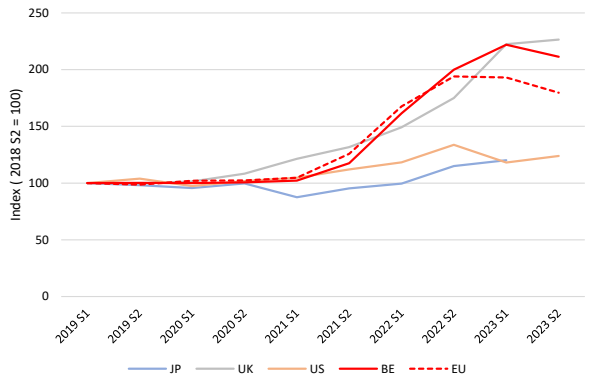
([64]) Dit wordt aangevuld met bijlage 6, aangezien de Europese Green Deal gericht is op de transitie naar schone energie en met bijlage 8 over de maatregelen die zijn genomen om de meest kwetsbare groepen te beschermen, ter aanvulling van de lopende inspanningen in het kader van de Europese Green Deal, REPowerEU en het industrieel plan voor de Europese Green Deal.

([65]) In overeenstemming met het industrieel plan voor de Green Deal en de verordening voor een nettonulindustrie.

([66]) België heeft in december 2023 zijn ontwerp van het geactualiseerde nationale energie- en klimaatplan ingediend.

2023 daalden de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit voor huishoudens met 13 %. Hoewel de gasprijzen met 12 % daalden ten opzichte van het EU-gemiddelde, lagen de elektriciteitsprijzen 33 % hoger. Voor de industrie- en dienstensector daalden de gasprijzen in de tweede helft van 2023 met 14 % en lagen deze ongeveer 24 % onder het EU-gemiddelde. Bovendien waren de elektriciteitsprijzen eind 2023 met 5 % gedaald sinds het begin van het jaar, maar bleven zij ongeveer 8 % hoger dan het EU-gemiddelde. Relatief gezien zijn de elektriciteitsprijzen voor niet-huishoudelijke verbruikers aanzienlijk gestegen in vergelijking met de VS en Japan, waardoor het internationale concurrentievermogen van energie-intensieve industrieën in België kan worden aangetast.

Grafiek A7.2: **Trends in de elektriciteitsprijzen voor niet-huishoudelijke verbruikers (EU en buitenlandse partners)**

(1) Voor gegevens van Eurostat (EU en BE) is de verbruikscategorie ID, die verwijst naar grote consumenten met een jaarlijks verbruik tussen 2 000 MWh en 20 000 MWh, zoals in elektriciteitsintensieve productiesectoren, en die inzicht geeft in het internationale concurrentievermogen.
(2) JP = Japan
Bron: Eurostat, IEA.

De meeste directe steunmaatregelen voor eindverbruikers van energie die sinds het begin van de energiecrisis zijn uitgevoerd, waren niet gericht op de meest kwetsbare huishoudens of bedrijven. De federale regering heeft tot eind 2023 directe energiesteun aan huishoudens verleend, met gebruikmaking van een reeks maatregelen, waaronder: i) twee basispakketten voor gas (270 EUR en 405 EUR) en twee basispakketten voor elektriciteit (122 EUR en 183 EUR), ii) een eenmalige forfaitaire betaling van 80 EUR om de meest kwetsbare huishoudens te helpen, en iii) een btw-verlaging voor fotovoltaïsche zonnepanelen, thermische zonnepanelen, zonneboilers en warmtepompen. De gewestelijke overheden hebben aanvullende maatregelen genomen; de Vlaamse regering heeft bijvoorbeeld verschillende maatregelen genomen om kwetsbare burgers met een laag inkomen te beschermen en een structurele vermindering van het energieverbruik te ondersteunen.

De Belgische energiemix blijft sterk afhankelijk van fossiele brandstoffen. Volgens gegevens van Eurostat voor 2022 was minder dan een derde van de energie afkomstig van hernieuwbare energie (11 %) en kernenergie (20 %).

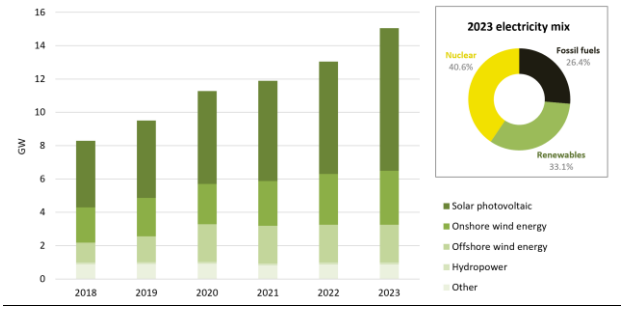
Aardgas is nog steeds vrij belangrijk in het Belgische energiesysteem. In 2022 was het nog steeds goed voor 24,6 % van de bruto beschikbare energie in het land en 23 % van de bruto-elektriciteitsproductie. Hoewel België volledig afhankelijk is van de invoer van aardgas, komt slechts een klein deel van de invoer uit Rusland. Traditioneel was de afhankelijkheid van de invoer uit Rusland lager dan het EU-gemiddelde, namelijk 12 % in 2021. België beheert één ondergrondse gasopslaginstallatie met een totale capaciteit van ongeveer 0,8 miljard kubieke meter, hetgeen slechts 5 % van zijn totale jaarlijkse vraag vertegenwoordigt. België vervulde de voorbije winter zijn gasopslagverplichtingen: het bereikte op 1 november 2023 99,9 % en eindigde de winter op 1 april 2024 met een opslag die voor 54,35 % gevuld was. België heeft ook één LNG-terminal in Zeebrugge. Deze laatste werd van cruciaal belang na de invasie van Oekraïne door Rusland, en zou de hervergassingscapaciteit ervan tegen 2026 met nog eens 10,5 GWh per uur moeten vergroten. België slaagde erin zijn gasvraag tussen augustus 2022 en december 2023 met 17 % te verminderen ten opzichte van het gemiddelde van de voorgaande vijf jaar. Het aandeel van gas in het bruto-energieverbruik zal naar verwachting tegen 2030 echter toenemen (volgens de meest recente informatie van de Belgische autoriteiten, voornamelijk ter vervanging van de elektriciteitsproductie van 4 000 MW aan nucleaire capaciteit, die reeds in 2023 is gesloten, of in 2025 zal worden gesloten).

België heeft de toekomst van zijn kerncentrales heroverwogen om de zekerheid van zijn elektriciteitsvoorziening te waarborgen. In december 2023 ondertekenden de federale regering en ENGIE de definitieve overeenkomst om de exploitatie van de

kerncentrales Tihange 3 en Doel 4 met 10 jaar te verlengen tot 2035, waardoor 2 GW kernenergie in de energiemix zal worden gehouden. In het ontwerp van het geactualiseerde NECP van België wordt vermeld dat in dit besluit rekening is gehouden met zowel de gevolgen voor de voorzieningszekerheid van de hogere gasprijzen na de Russische invasie van Oekraïne als de onbeschikbaarheid van een deel van de Franse kernenergieopwekking in 2022. Andere maatregelen in verband met de energievoorzieningszekerheid zijn het gebruik van een capaciteitsvergoedingsmechanisme (CRM) en de versnelde uitrol van hernieuwbare onshore- en offshore-energie, waaronder de ontwikkeling van 3,5 GW offshore-windenergie in de Noordzee tegen 2030.

De geïnstalleerde capaciteit voor hernieuwbare energie nam in 2023 met 15 % toe tot meer dan 15 GW geïnstalleerde capaciteit, een ontwikkeling als gevolg van de aanzienlijke toename van zonne-energie (meer dan 25 %). De totale geïnstalleerde capaciteit voor zonne-energie in 2023 bedroeg 8 549 MW ([67]). De vergunningsregeling is gunstig voor zelfverbruikers, aangezien in de meeste gevallen geen planningsvergunning vereist is voor zonnepanelen op daken. De totale windcapaciteit in België voor 2022 bedroeg 5 504 MW (een stijging van 4 %), waarvan 3 242 onshore-windenergie en 2 262 MW offshore-windenergie ([68]). België is van plan tegen 2030 nog eens 3,5 GW aan offshore-windenergie te ontwikkelen ([69]). Deze doelstelling sluit aan bij het niet-bindende akkoord van België, dat is vastgelegd in de niet-bindende doelstellingen van de EU-overeenkomsten voor zeegebieden van januari 2023.

Grafiek A7.3: **Geïnstalleerde capaciteit voor hernieuwbare energie (links) en elektriciteitsopwekkingsmix (rechts) van België**

"Overige" omvat hernieuwbaar stedelijk afval, vaste biobrandstoffen, vloeibare biobrandstoffen en biogas.
Bron: Irena, Ember.

In zijn geactualiseerd ontwerp van NECP heeft België een bijdrage aan het EU-streefcijfer voor hernieuwbare energie van 21,7 % voorgesteld, wat aanzienlijk lager is dan de bijdrage die voortvloeit uit de EU-wetgeving (geraamd op 33 %, volgens de formule in bijlage II bij Verordening (EU) 2018/1999 inzake de governance van de energie-unie en van de klimaatactie).

België heeft een aantal stappen gezet in het uitvoeren van hervormingen om de uitrol van hernieuwbare energie te versnellen. Vlaanderen en Wallonië hebben strategieën vastgesteld om de vergunningverlening voor windenergie te versnellen. België heeft ook maatregelen genomen om meer ruimte beschikbaar te stellen voor windenergie en om de beroepsprocedures te versnellen. Vlaanderen heeft verschillende vergunningen geïntegreerd in één uniforme aanvraagprocedure. In zijn REPowerEU-hoofdstuk heeft België enkele aanvullende hervormingen voorgesteld, waaronder een verplichting om zonnepanelen op bepaalde gebouwen te installeren, en een hervorming om de energietransitie te versnellen.

Het relatief lage aandeel hernieuwbare energie in verwarming en koeling (10,4 % in 2022) is voornamelijk gebaseerd op het gebruik van biomassa, waarbij warmtepompen iets meer dan 13 % van dit aandeel uitmaken. De in het ontwerp-NECP vermelde doelstellingen lijken weinig ambitieus, ondanks de aanzienlijke groei van warmtepompen. Uit het ontwerp van het geactualiseerde NECP blijkt dat biomassa nog steeds de grootste bijdrage levert voor hernieuwbare warmte.

([67]) Irena-rapport over statistieken hernieuwbare energie 2024. De gegevens kunnen afwijken van de Eurostat-gegevens omdat voor de berekening van de capaciteit in AC en DC een andere methode werd gebruikt.

([68]) Verslag 2024 van het Internationaal Agentschap voor hernieuwbare energie (Irena)

([69]) BE SWD 2023 601 nl.pdf (europa.eu)

België heeft aanzienlijke vooruitgang geboekt bij zijn inspanningen om de EU-streefcijfers voor energie-efficiëntie voor 2030 te halen. In 2022 had België een primair energieverbruik van 45,2 Mtoe, een daling met 7,2 % ten opzichte van 2021 en een daling met 3,9 % ten opzichte van 2012. Het eindenergieverbruik bedroeg 33,4 Mtoe, een daling van 6,8 % ten opzichte van 2021 en een daling van 5,9 % ten opzichte van 2012. De slechtste resultaten werden geboekt door de vervoerssector, die het eindenergieverbruik met 15 % heeft doen stijgen. Zij werden echter grotendeels veroorzaakt door de hoge gas- en elektriciteitsprijzen en door de tamelijk milde temperaturen in vergelijking met het voorgaande jaar. De slechtste resultaten werden geboekt door de vervoerssector, die het eindenergieverbruik met 3,7 % heeft doen stijgen.

België heeft met steun uit verschillende EU-fondsen een breed scala aan energie-efficiëntiemaatregelen uitgevoerd die de belangrijkste sectoren bestrijken. Regelingen die de energie-efficiëntie in kmo's rechtstreeks ondersteunen, zijn echter vrij beperkt. De steun uit de herstel- en veerkrachtfaciliteit is in het kader van het REPowerEU-hoofdstuk opgeschaald, met name door i) energie-efficiëntiemaatregelen te versterken en een reductie van de energievraag te stimuleren, en tegelijkertijd energiearmoede aan te pakken (hoger tempo van de renovatie van gebouwen) en ii) emissievrij vervoer en de infrastructuur daarvoor, met inbegrip van spoorwegen, te ondersteunen. In het kader van het cohesiebeleid heeft bijna 19 % van de totale aan België toegewezen financiering betrekking op investeringen in energie-efficiëntie.

De meeste regelingen inzake energie-efficiëntie zijn nog steeds gebaseerd op subsidies en het gebruik van financiële instrumenten is nog steeds zeer beperkt. De Belgische autoriteiten werken echter aan de uitrol van financiële instrumenten die gericht zijn op de energierenovatie van openbare gebouwen en infrastructuur. Daarnaast heeft Vlaanderen verschillende maatregelen genomen om nieuwe verplichtingen voor de bouwsector en de industrie in te voeren.

Wat gebouwen betreft, moet België zijn inspanningen in de residentiële sector opvoeren om een betekenisvolle bijdrage te leveren aan zijn reductiedoelstelling voor het energieverbruik van gebouwen in 2030. Hoewel er vooruitgang werd geboekt op het gebied van primair energieverbruik, was er, bij het gebruik van klimaatgecorrigeerde gegevens, tussen 2021 en 2022 geen zichtbare vooruitgang in de residentiële sector ([70]). Verwarming en koeling vertegenwoordigen meer dan 85 % van het eindenergieverbruik van woningen in het land, waarvan slechts 9 % afkomstig is van hernieuwbare energiebronnen.

In 2022 werden ongeveer 60 000 warmtepompen verkocht, een stijging van 118 % ten opzichte van het voorgaande jaar. De financiële steun voor gascondensatieketels in gebouwen is met ingang van 2023 beëindigd. Er zijn verschillende maatregelen die een groter gebruik van hernieuwbare energie in gebouwen ondersteunen, bijvoorbeeld via installaties voor zonne-energie (fotovoltaïsche en thermische zonnepanelen) en warmtepompen. Elektriciteit in België is 3,80 maal duurder dan gas, wat betekent dat eindgebruikers energie besparen maar meer betalen als zij een warmtepomp voor verwarming kiezen ([71]). De renovatie van gebouwen is een belangrijk onderdeel van het Belgische herstel- en veerkrachtplan, met investeringen van meer dan 1 miljard EUR in de energie-efficiënte renovatie van gebouwen, met inbegrip van sociale huisvesting. Het geringe aantal activiteiten op het gebied van markttoezicht op producten die onder ecologisch ontwerp en energie-etikettering vallen, leidt tot bezorgdheid over de nalevingsniveaus.

De mondigheid van consumenten op de elektriciteitsmarkt is aanzienlijk, met een groeiend aantal prosumenten en energiegemeenschappen. De uitrol van slimme meters loopt echter achter in Brussel en Wallonië. Als gevolg van een gunstig regelgevingskader en hoge en volatiele groothandelsprijzen voor zonne-energie is de

([70]) Eindenergieverbruik in huishoudens van Eurostat (gegevenstabellen van december 2023), klimaatgecorrigeerd door het Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek met referentieperiode 2005-2022

([71]) België zou dan ook baat hebben bij een analyse van de wijze waarop belastingen en nettarieven en -heffingen van invloed zijn op de economische aspecten van koolstofvrije verwarming, en bij het aanpakken van eventuele onevenwichtigheden.

kleinschalige geïnstalleerde fotovoltaïsche capaciteit in 2022 met 14 % gestegen tot ongeveer 7,5 GW van de totale geïnstalleerde PV-capaciteit, met name als gevolg van een toename van de geïnstalleerde capaciteit in het residentiële segment. In 2022 had slechts 22,4 % van de huishoudelijke consumenten slimme meters (EU-gemiddelde 80 %). Alleen het Vlaamse Gewest ligt op schema om tegen 2024 80 % van de eindafnemers te bereiken. België heeft de EU-regels inzake energiegemeenschappen en prosumenten omgezet op basis van een aantal randvoorwaarden, waaronder:

- versoepelde vergunningsvereisten voor kleinschaligere fotovoltaïsche zonnepanelen;
- specifieke regelingen voor leveringsvergunningen en een regelgevingskader;
- ICT-infrastructuur en financiële stimulansen (bv. btw-vrijstellingen in Vlaanderen en verlaagde nettarieven in Brussel) voor energie die tussen gelijke actoren wordt verhandeld en gedeeld binnen appartementsgebouwen en energiegemeenschappen.

Wallonië heeft in 2024 een terugleververgoeding ingevoerd voor kleinschalige installaties voor hernieuwbare energie. Er zijn momenteel meer dan twaalf energiegemeenschappen in België actief. In Wallonië bestaat er een investeringssteunprogramma voor energiegemeenschappen in het kader van het regionale herstel- en veerkrachtplan. De overstappercentages behoren tot de hoogste in de EU. In 2022 waren bijna 100 % van de contracten van huishoudelijke afnemers op het gebied van elektriciteit contracten met variabele prijzen.

België blijft voor de meeste schone-energietechnologieën afhankelijk van invoer uit niet-EU-landen. België laat echter een aantal positieve ontwikkelingen zien in de toeleveringsketen van batterijen en elektrolyse-installaties, en heeft ook een sterke positie in de windenergiesector. België is met name een strategische producent van offshore windmolens en -onderstations, waarbij meerdere fabrieken in Vlaanderen bijdragen aan offshore-projecten in heel Europa. België produceert ook van oudsher versnellingsbakken voor windturbines in Lommel. In België zijn twee fabrieken voor de productie van elektrolyse-installaties gevestigd, beide ondersteund door het Hy2Tech-programma van het belangrijke project van gemeenschappelijk Europees belang (IPCEI). De ene wordt geëxploiteerd door een Amerikaans bedrijf in Oevel met een geschatte capaciteit van 500 MW, terwijl de andere in Seraing de stapelingseenheid is van een nieuwe transnationale operatie (met een tweede fabriek in Frankrijk), die wordt beheerd door een Belgische onderneming. Beide exploitanten hebben plannen aangekondigd om hun capaciteit uiterlijk tegen 2030 op te schalen tot 1 GW. België heeft een aanzienlijk potentieel voor de productie van batterijen, met één fabriek in Ninove met de capaciteit om jaarlijks 10 000 eenheden te produceren. Het wordt beheerd door een Belgisch bedrijf dat tegen medio 2025 in Seneffe-Manage de eerste gigafabriek voor batterijpakketten (3 GWh) wil vestigen. Wat zonnepanelen betreft, produceert België al langere tijd zonnemodules in Wallonië, met een capaciteit van ongeveer 100 MW vanaf 2023. Het landschap omvat een fabrikant van standaardmodules en twee bedrijven die gespecialiseerd zijn in in gebouwen geïntegreerde fotovoltaïsche cellen (BIPV). Een van deze bedrijven is de fabrikant van een baanbrekend project voor offshore-zonnepanelen in de Noordzee, bekend als SeaVolt.

België levert aanzienlijke inspanningen op het gebied van O&I voor de prioriteiten van de energie-unie. In zijn ontwerp van het geactualiseerde NECP heeft België melding gemaakt van zijn nationale uitgaven voor onderzoek en innovatie op het gebied van specifieke klimaat- en energietechnologieën, goed voor 0,32 % van het bbp van België in 2021 en een aandeel van 10 % in de totale uitgaven voor O&I (gelijk aan 3,2 % van het bbp); voornamelijk op het gebied van nucleaire veiligheid, gevolgd door slimme systemen, duurzaam vervoer en efficiënte systemen. In het verslag wordt nader ingegaan op de verdeling tussen publieke en particuliere middelen (25 % uit de publieke sector). Durfkapitaalinvesteringen hebben de afgelopen jaren ook een positieve trend laten zien, met 32,2 miljoen EUR aan investeringen in klimaattechnologiebedrijven in 2023. België is van plan een nieuwe grote nucleaire onderzoeksinfrastructuur te bouwen, MYRRHA (Multipurpose Hybrid Research Reactor for High Tech Applications), met de ambitie om een speler van wereldklasse te blijven op het gebied van O&O en innovatie en op tal van verwante gebieden.

Tabel A7.1: **Belangrijkste indicatoren voor energie**

		Belgium				EU			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
ENERGY DEPENDNCE	**Import Dependency [%]**	**77.6%**	**78.0%**	**70.8%**	**74.0%**	**60.5%**	**57.5%**	**55.5%**	**62.5%**
	of Solid fossil fuels	101.8%	102.1%	92.6%	99.5%	43.3%	35.8%	37.3%	45.8%
	of Oil and petroleum products	101.5%	102.7%	95.8%	100.6%	96.7%	96.8%	91.7%	97.7%
	of Natural Gas	101.8%	99.1%	99.9%	100.8%	89.7%	83.6%	83.6%	97.6%
	Dependency from Russian Fossil Fuels [%]								
	of Natural Gas	16.9%	14.1%	11.9%	12.1%	39.7%	41.3%	41.1%	21.0%
	of Crude Oil	32.0%	28.5%	26.7%	20.5%	28.8%	26.7%	26.4%	19.5%
	of Hard Coal	39.7%	38.9%	42.9%	24.5%	43.5%	49.1%	47.4%	21.5%

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
DIVERSIFICATION OF GAS SUPPLIES	**Gas Consumption (in bcm)**	**17.4**	**17.8**	**18.4**	**18.5**	**18.4**	**18.5**	**15.6**
	Gas Consumption year-on-year change [%]	1.2%	2.4%	3.0%	0.8%	-0.6%	0.4%	-15.6%
	Gas Imports - by type (in bcm)	**18.2**	**17.9**	**19.8**	**23.2**	**21.7**	**21.3**	**24.2**
	Gas imports - pipeline	17.2	16.7	17.3	16.5	17.0	17.1	12.9
	Gas imports - LNG	1.0	1.1	2.5	6.7	4.7	4.2	11.2
	Gas Imports - by main source supplier (in bcm) (1)							
	Norway	5.7	9.3	10.4	9.1	11.1	11.4	5.1
	Qatar	1.0	1.1	2.0	4.5	2.5	2.6	5.8
	Russia	-	1.6	2.5	3.9	3.0	2.5	2.9
	United States	-	-	-	0.2	0.6	0.1	1.9

		2019	2020	2021	2022	2023
	LNG Terminals - storage capacity m3 LNG					
	Number of LNG Terminals	1	1	1	1	1
	LNG Storage capacity (m3 LNG)	566,000	566,000	566,000	566,000	566,000
	Underground Storage					
	Number of storage facilities	1	1	1	1	1
	Technical Capacity (bcm)	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ELECTRICITY/ENERGY	**Gross Electricity Production (GWh) (2)**	**85,610**	**86,619**	**75,040**	**93,646**	**89,455**	**100,465**	**95,944**	**-**
	Combustible Fuels	31,558	32,615	33,171	34,497	35,277	30,667	30,773	-
	Nuclear	43,523	42,227	28,597	43,524	34,435	50,326	43,879	-
	Hydro	1,489	1,397	1,308	1,181	1,315	1,350	1,646	-
	Wind	5,420	6,521	7,574	9,755	12,819	11,998	12,353	-
	Solar	3,095	3,308	3,903	4,253	5,112	5,618	6,876	-
	Geothermal	0	0	0	0	0	0	0	-
	Other Sources	524	551	487	436	498	507	418	-
	Gross Electricity Production [%]								
	Combustible Fuels	36.9%	37.7%	44.2%	36.8%	39.4%	30.5%	32.1%	-
	Nuclear	50.8%	48.8%	38.1%	46.5%	38.5%	50.1%	45.7%	-
	Hydro	1.7%	1.6%	1.7%	1.3%	1.5%	1.3%	1.7%	-
	Wind	6.3%	7.5%	10.1%	10.4%	14.3%	11.9%	12.9%	-
	Solar	3.6%	3.8%	5.2%	4.5%	5.7%	5.6%	7.2%	-
	Geothermal	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
	Other Sources	0.6%	0.6%	0.6%	0.5%	0.6%	0.5%	0.4%	-
	Net Imports of Electricity (GWh)	**6,183**	**6,022**	**17,328**	**-1,855**	**-333**	**-7,877**	**-7,528**	**-**
	As a % of electricity available for final consumption	7.4%	7.2%	20.6%	-2.2%	-0.4%	-9.4%	-9.5%	-
	Electricity Interconnection [%]	-	**18.9%**	**9.5%**	**18.3%**	**14.2%**	**16.1%**	**14.8%**	**15.4%**
	Share of renewable energy consumption - by sector [%]								
	Electricity	15.8%	17.2%	18.9%	20.8%	25.1%	26.0%	29.1%	-
	Heating/cooling	8.2%	8.2%	8.3%	8.3%	8.4%	9.2%	10.4%	-
	Transport	6.0%	6.6%	6.7%	6.8%	11.0%	10.3%	10.4%	-
	Overall	8.7%	9.1%	9.5%	9.9%	13.0%	13.0%	13.8%	-

		2020	2021	2022	2023
CLEAN ENERGY	**VC investments in climate tech start-ups and scale-ups (EUR Mln)**	**35.76**	**20.85**	**237.14**	**32.18**
	as a % of total VC investment (3) in Belgium start-ups and scale-ups	3.3%	1.6%	10.0%	2.1%
	Research & Innovation spending in Energy Union R&i priorites				
	Public R&I (EUR mln)	291.3	179.7	-	-
	Public R&I (% GDP)	0.06%	0.04%	-	-
	Private R&I (EUR mln)	226.7	-	-	-
	Private R&I (% GDP)	0.05%	-	-	-

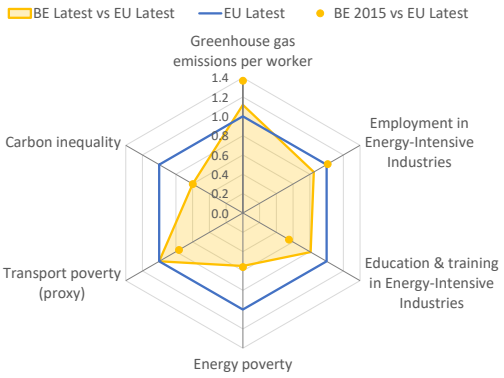
1) De rangschikking van de belangrijkste leveranciers is gebaseerd op de meest recente beschikbare cijfers (voor 2022).
2) Durfkapitaalinvesteringen omvatten durfkapitaalovereenkomsten (in alle fasen), kleine overeenkomsten inzake fusies en overnames en private equity-groeideals (voor bedrijven die eerder deel uitmaakten van de portefeuille van een onderneming die durfkapitaal investeert of die "angel"- of startkapitaalfinanciering hebben ontvangen).

Bron: Eurostat, Gasinfrastructuur Europa, uitwerking van het Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek op basis van PitchBook-gegevens (03/2024), JRC SETIS (2024).

Deze bijlage houdt toezicht op de vooruitgang die België boekt bij het waarborgen van een eerlijke transitie naar klimaatneutraliteit en ecologische duurzaamheid, in het bijzonder voor werknemers en huishoudens in kwetsbare situaties. De groene economie van België groeit. Tussen 2015 en 2021 groeide het totale aantal banen in de milieu-industrie met 20 % (tot ongeveer 78 000) (EU: 18,2 %), 2,2 % van de totale werkgelegenheid (EU: 2,7 %). Ook tussen 2015 en 2022 daalde de broeikasgasemissie-intensiteit van de Belgische beroepsbevolking (zie grafiek A8.1 en tabel A8.1) van 19.6 tot 16.0 ton per werknemer, boven het EU-gemiddelde (14.3 ton per werknemer in 2022) ([72]), wat wijst op een positieve trend in de groene transitie. Tegelijkertijd zou het scheppen van banen in de groene sector sterker kunnen zijn en de recente toename van energiearmoede kunnen worden aangepakt, teneinde bij te dragen tot een eerlijke groene transitie in overeenstemming met de aanbeveling van de Raad inzake het waarborgen van een rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit ([73]). Verdere ondersteuning van het gebruik van groene vaardigheden blijft van cruciaal belang voor een eerlijke transitie en de uitvoering van REPowerEU. Het Belgische herstel- en veerkrachtplan bevat verschillende hervormingen en investeringen ter ondersteuning van een eerlijke groene transitie ([74]), als aanvulling op zijn territoriale plannen voor een rechtvaardige transitie en acties die worden ondersteund door het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+).

De werkgelegenheid in de Belgische sectoren die het zwaarst door de groene transitie worden getroffen, neemt af. In 2023 was de werkgelegenheid in energie-intensieve industrieën goed voor ([75]) 3 % van de totale werkgelegenheid (3,5 % in de EU), een daling ten opzichte van 2015 (3,6 %). De werkgelegenheid in de winning van delfstoffen bereikte hetzelfde niveau als in 2015 (met ongeveer 3 700 werknemers in 2023), ondanks enkele veranderingen in de voorgaande jaren. Het vacaturepercentage in de bouw (zie grafiek A8.2), een belangrijke sector voor de groene transitie, is hoger dan het EU-gemiddelde (5,4 % tegenover 3,6 % in de EU in 2023). Dit komt ook tot uiting in de Eurobarometer over tekorten aan vaardigheden, waar 77 % van de kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) in de Belgische bouwsector het erover eens is dat tekorten aan vaardigheden hen in het algemeen in de zakelijke activiteiten belemmeren ([76]). In de ESF+-begroting voor België voor de periode 2021-2027 ondersteunt 15 % (205 miljoen EUR) de ontwikkeling van groene vaardigheden, banen en de economie en 8 % (112 miljoen EUR) de ontwikkeling van digitale vaardigheden en banen.

Grafiek A8.1: **Uitdagingen voor een eerlijke transitie in België**

Bron: Eurostat, EU-arbeidskrachtenenquête, EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+- en DISCO(H)-projecten (zie tabel A8.1).

Bij- en omscholing in energie-intensieve industrieën is licht toegenomen, maar ligt nog steeds onder het EU-gemiddelde, waardoor tekorten aan vaardigheden knelpunten blijven bij de verwezenlijking van een eerlijke transitie. In energie-intensieve industrieën is de deelname van werknemers aan onderwijs en opleiding gestegen van 6,1 % in

([72]) Berekeningen in verband met de beroepsbevolking zijn gebaseerd op de EU-arbeidskrachtenenquête. In het landverslag 2023 voor België zijn dergelijke indicatoren berekend op basis van werkgelegenheidsstatistieken in de nationale rekeningen. Dit kan leiden tot een beperkte vergelijkbaarheid tussen de twee verslagen.

([73]) De aanbeveling van de Raad van 16 juni 2022 inzake het garanderen van een rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit (2022/C 243/04) heeft betrekking op werkgelegenheid, vaardigheden, belasting-, uitkerings- en socialebeschermingsstelsels, essentiële diensten en huisvesting.

([74]) Zie ook het landverslag 2022 (bijlage 6) en bijlage 3 voor een overzicht.

([75]) Winning van delfstoffen (NACE B), chemische stoffen (C20), mineralen (C23), metalen (C24) en automobielindustrie (C29).

([76]) Eurobarometer over tekorten aan arbeidskrachten, aanwerving en strategieën voor het behoud van werknemers in kleine en middelgrote ondernemingen.

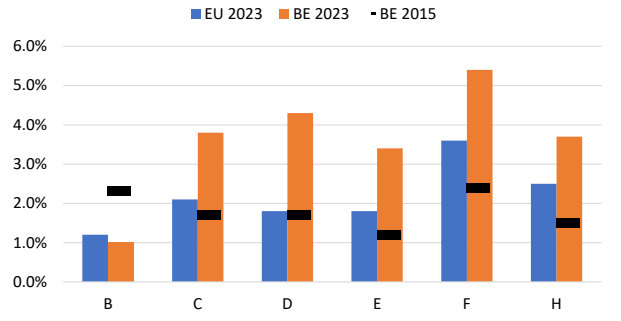
Tabel A8.1: **Belangrijkste indicatoren voor een eerlijke transitie**

Indicator	Description	BE 2015	BE	EU
GHG per worker	Greenhouse gas emissions per worker – CO_2 equivalent tonnes	19.6	16.0 (2022)	14.3 (2022)
Employment EII	Employment share in energy-intensive industries, including mining and quarrying (NACE B), chemicals (C20), minerals (C23), metals (C24) and automotive (C29)	3.6%	3.0% (2023)	3.5% (2023)
Education & training EII	Adult participation in education and training (last 4 weeks) in energy-intensive industries	6.0%	8.8% (2023)	10.9% (2023)
Energy poverty	Share of the total population living in a household unable to keep its home adequately warm	5.2%	5.1% (2022)	9.3% (2022)
Transport poverty (proxy)	Estimated share of the AROP population that spends over 6% of expenditure on fuels for personal transport	28.4%	37.1% (2023)	37.1% (2023)
Carbon inequality	Ratio between the consumption footprint of the top 20% vs bottom 20% of the income distribution	1.6	1.6 (2021)	2.7 (2021)

Bron: Eurostat (env_ac_ainah_r2, lfsa_egan2d, ilc_mdes01), EU-arbeidskrachtenenquête (onderbreking in tijdreeks in 2021), EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+- en DISCO(H)-projecten.

2015 tot 8,8 % in 2022, maar is nog steeds onder het EU-gemiddelde (10,9 %). In België is 40 % van de kmo's van mening dat de vaardigheden die nodig zijn voor het vergroenen van bedrijfsactiviteiten nog belangrijker worden (EU: 42 %) ([76]). In overeenstemming met de EU-doelstelling voor hernieuwbare energie zullen tegen 2030 ongeveer 4 199 extra geschoolde werknemers nodig zijn voor de uitrol van wind- en zonne-energie, wat een investering in vaardigheden van 47,9 tot 59,9 miljoen EUR kan vergen ([77]). Om deze uitdaging aan te pakken, worden met specifieke investeringen in het kader van het herstel- en veerkrachtplan en het mechanisme voor een rechtvaardige transitie opleidingen gefinancierd om werknemers om te scholen in door de transitie getroffen regio's, samen met beleidsmaatregelen op nationaal niveau en flexibiliteitsmechanismen om bedrijfsinterne opleidingen aan te moedigen.

Grafiek A8.2: **Vacaturepercentage in de sector delfstoffenwinning en de transformatiesector**

B — Delfstoffenwinning
C — Verwerkende industrie
D — Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht
E — Watervoorziening; afval- en afvalwaterbeheer en sanering
F — Bouwnijverheid
H — Vervoer en opslag
Bron: Eurostat jvs_a_rate_r2.

([77]) EMPL-JRC AMEDI-project.

De indicatoren voor energiearmoede waren de afgelopen jaren gestaag gedaald, maar de stijging van de energieprijzen in 2022 bracht de situatie bijna weer op het niveau van 2015. Het aandeel van de bevolking dat zijn woningen niet voldoende warm kan houden, is gedaald van 5,2 % in 2015 tot 5,1 % in 2022, wat lager is dan het EU-gemiddelde (9,3 %) ([78]). De indicator steeg tussen 2021 en 2022 met 1,6 procentpunten als gevolg van stijgingen van de energieprijzen veroorzaakt door de bevoorradingsproblemen ten gevolge van de COVID-19-pandemie en de Russische agressieoorlog tegen Oekraïne, ondanks de noodmaatregelen die in België werden geïmplementeerd. In het bijzonder was 12,0 % van de bevolking die met armoede wordt bedreigd (AROP) (EU: 20,1 %) en 4,5 % van de huishoudens met een lager middeninkomen (in decielen 4-5) (EU: 11,6 %) in 2022 niet in staat hun woning voldoende te verwarmen. In januari 2023 besteedde 37,1 % van de huishoudens die met armoede worden bedreigd een aanzienlijk deel van hun budget (meer dan 6 %) aan brandstoffen voor particulier vervoer (EU: 37,1 %) ([79]). Sommige maatregelen in het kader van het herstel- en veerkrachtplan bevorderen de renovatie van alle soorten huisvesting en ondersteunen ook huishoudens met een laag inkomen ([80]).

Hoewel de ongelijkheden op milieugebied iets onder het EU-gemiddelde liggen, blijven ze een probleem. In 2021 was de

([78]) Energiearmoede is een multidimensionaal concept. De gebruikte indicator is gericht op een resultaat van energiearmoede. Verdere indicatoren zijn beschikbaar op de advieshub energiearmoede.

([79]) Betaalbaarheid van brandstoffen voor particulier vervoer is een van de belangrijkste aspecten van vervoersarmoede. De indicator is ontwikkeld in het kader van de EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+-projecten. Methode uitgelegd in Economic and distributional effects of higher energy prices on households in the EU.

([80]) Zie het landverslag 2022, bijlagen 6 en 3.

consumptievoetafdruk van 20 % van de bevolking met het hoogste inkomen 1,6 keer groter dan de voetafdruk van de armste 20 % [81](EU: 1,8). Het gemiddelde niveau van luchtverontreiniging lag in 2021 onder het EU-gemiddelde (10,7 tegenover 11,4 µg/m³ PM2,5 100), waarbij 77 % van de bevolking leeft in regio's die zijn blootgesteld aan kritieke niveaus van luchtverontreiniging ([82]), met aanzienlijke gevolgen voor de gezondheid, met name voor kwetsbare groepen, en 5 100 vroegtijdige sterfgevallen per jaar ([83]).

België boekt vooruitgang bij de rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit. België heeft uitgebreid onderzoek opgezet naar de gevolgen van de klimaattransitie, evenals een specifiek forum van belanghebbenden en financiële steun voor bedrijven die bijdragen tot klimaat- en milieudoelstellingen, met name door het scheppen van hoogwaardige banen[84].

([81]) Ontwikkeld in het kader van het EMPL-JRC DISCO(H)-project. Methodologie uitgelegd in Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek, 2024. Carbon and environmental footprint inequality of household consumption in the EU. JRC137520. Het EU-gemiddelde heeft betrekking op de EU-27 zonder Italië (gegevens over het inkomen van huishoudens niet beschikbaar voor IT in de HBS).

([82]) Twee keer hoger dan de aanbevelingen in de richtsnoeren inzake luchtkwaliteit van de WHO (jaarlijkse blootstelling van 5 µg/m³).

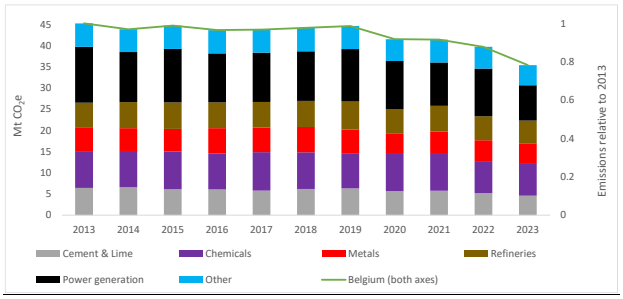
([83]) EEA- Air Quality Health Risk Assessment

([84]) Op basis van de monitoring en evaluatie van de aanbeveling van de Raad inzake het garanderen van een rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit, die in oktober 2023 heeft plaatsgevonden.

De groene transitie van de industrie en de gebouwde omgeving, met name decarbonisatie, hulpbronnenefficiëntie en circulariteit, is essentieel om het concurrentievermogen van België te stimuleren ([85]). In dit verband zijn de prioriteiten voor België het gebruik van circulaire materialen in de industrie, de gebouwde omgeving en de invoering van circulaire bedrijfsmodellen.

De Belgische transitie naar een circulaire economie ligt op schema om de doelstellingen van het EU-actieplan voor de circulaire economie te verwezenlijken, maar meer maatregelen zouden gunstig zijn om afval terug te dringen en niet-duurzame praktijken voor afvalverwijdering geleidelijk af te schaffen. De materiaalvoetafdruk is in 2022 aanzienlijk toegenomen tot 15,9 ton per hoofd van de bevolking, wat boven het EU-gemiddelde ligt. De totale afvalproductie ligt ver boven het EU-gemiddelde. Het ontwerp van het geactualiseerde nationale energie- en klimaatplan van België bevat zeer goede verwijzingen naar de circulaire economie in de nationale doelstellingen en streefcijfers. Een verdere verbetering van de afvalverwerking en het verminderen van de afhankelijkheid van verbranding zouden bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen voor 2030 die zijn vastgesteld in het geactualiseerde nationale energie- en klimaatplan.

Grafiek A9.1: **ETS-emissies per sector sinds 2013**

Bron: Europese Commissie

In 2023 hebben de sectoren die in België onder de EU-regeling voor de handel in emissierechten (ETS) vallen ([86]), 21 % minder broeikasgassen uitgestoten dan in 2019. In 2023 was slechts 23 % van de door de Belgische ETS-installaties uitgestoten broeikasgassen afkomstig van elektriciteitsopwekking, veel minder dan het EU-gemiddelde van 57 %. De chemische industrie heeft meer dan een kwart (28 %) van de totale emissies van alle industriesectoren, raffinaderijen een vijfde (20 %), de cement- en kalkproductie ook bijna een vijfde (18 %) uitgestoten, de metaalindustrie heeft 18 % uitgestoten en 18 % van de emissies kwam van andere industrieën. Tussen 2019 en 2023 was de emissiereductie in de energiesector aanzienlijk lager (33 %) ([87]) dan in de industriesectoren (16 %). Tussen 2013 en 2023 daalden de broeikasgasemissies met 37 % bij de opwekking van elektriciteit en met 15 % in de industriesectoren, en grotere reducties vonden plaats in de cement- en lijnindustrie. Dit resulteerde in een vermindering met 22 %.

De Belgische industrie boekt vooruitgang bij een efficiënter gebruik van hulpbronnen, hoewel zij nog steeds meer dan andere lidstaten risico loopt op verstoringen van de toeleveringsketen. België bereikte in 2022 het op één na hoogste percentage circulair materiaalgebruik in de EU, maar is een van de landen die het meest afhankelijk zijn van invoer. De afhankelijkheid van de invoer van materialen nam toe tot 74,7 % van de gebruikte materialen in 2022, vergeleken met een EU-gemiddelde van 22,4 %. Daarentegen steeg de hulpbronnenproductiviteit tot 3,3 koopkrachtstandaard per kilogram (KKS/kg) in 2022, tegen 2,6 KKS/kg in 2017 ([88]), waarmee België ruim boven het EU-gemiddelde lag. De wateronttrekking voor productiedoeleinden daalde in 2019 tot 18 % van de totale wateronttrekking in België. Er is nog steeds ruimte voor een beter gebruik van circulariteit om te komen tot een koolstofvrije industrie.

Er is nog ruimte om het gebruik van circulariteit en ecologisch duurzame

([85]) Zie ook de bijlagen 6, 7 en 12.

([86]) In deze analyse worden vliegreizen buiten beschouwing gelaten. Voor meer details en de gegevensbronnen, zie Weitzel, M., van der Vorst, C. (2024). Uneven progress in reducing emissions in the EU ETS, JRC Science for policy brief, JRC138215, Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek.

([87]) Dit omvat een sterke daling van 15 % op jaarbasis in 2020 en een geleidelijke opleving in de komende 2 jaar.

([88]) De piek was in 2021 met 3,4 KKS/kg.

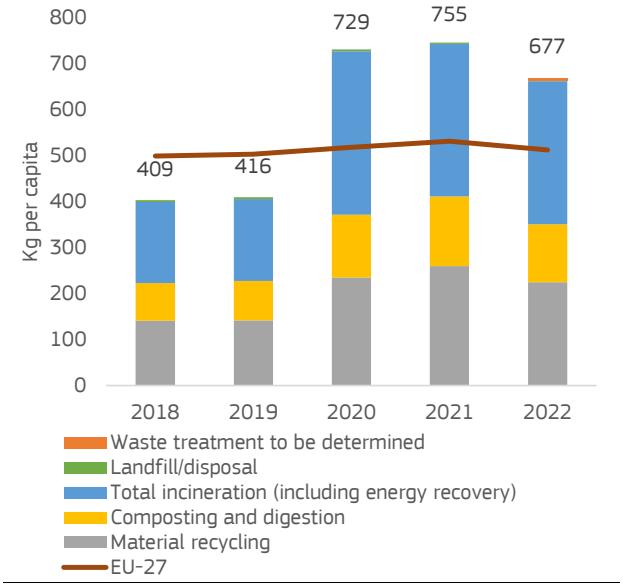
Tabel A9.1: **Circulariteitsindicatoren**

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	EU-27	Latest year
Industry								
Resource productivity (purchasing power standard (PPS) per kilogram)	2,8	2,8	3,0	3,4	3,3	-	2,5	2022
Circular material use rate (%)	20,8	20,7	23,0	23,7	22,2	-	11,5	2022
Eco-innovation index (2013=100)	90,5	91,2	93,4	94,4	99,8	-	121,5	2022
Recycling of plastic packaging (%)	42,4	47,3	44,7	49,2	-	-	40,7	2021
Cost of air emissions from industry (EUR bn)	14,8	14,1	13,2	13,5	-	-	352,7	2021
Built environment								
Recovery rate from construction and demolition waste (%)	97,0	-	99,0	95,8	-	-	89,0	2020
Soil sealing index (base year = 2006)	102,7	-	-	-	-	-	103,4	2018
Non-residential floor area (m^2 per capita)	23,1	23,3	23,4	-	-	-	18,0	2020
Waste backfilled (%)	-	-	45,0	-	958,4	-	9,9	2020

Bron: Eurostat, Europees Milieuagentschap.

benaderingen door Belgische bedrijven te verbeteren. België is er niet in geslaagd zijn eerdere prestatieniveaus op het gebied van circulair materiaalgebruik te herstellen [89] en in het Eco-innovatiescorebord 2022 is het land in de "inhaalgroep" geplaatst. In 2023 telde België in totaal 65 EU-milieukeurvergunningen en 3 754 producten met de EU-milieukeur, een stijging ten opzichte van het voorgaande jaar. Op federaal en regionaal niveau is steun beschikbaar om circulaire bedrijfsmodellen te ontwikkelen ([90]).

Grafiek A9.2: **Verwerking van stedelijk afval**

Bron: Eurostat.

België behoort weliswaar tot de best presterende landen in de EU op het gebied van afvalrecycling, maar is nog steeds sterk afhankelijk van verbranding. Met een recyclingpercentage van stedelijk afval van 55,5 % in 2021 ligt België op schema om zowel de recyclingdoelstelling voor 2025 als de doelstelling voor het storten van afval voor 2035 te halen. Ondanks de goede recyclingprestaties stond België in 2021 op de tweede plaats in de EU voor verbranding per hoofd van de bevolking ([91]) en op de tweede plaats voor afvalproductie (755 kg per hoofd van de bevolking in 2022, tegenover een EU-gemiddelde van 527 kg). Na een piek in 2017 van 19 daalde het aantal octrooien voor afval en recycling tot 6 in 2020.

Ondanks recente verbeteringen blijft het systeem van de gebouwde omgeving de uitputting van hulpbronnen verergeren. In de eerste negen maanden van 2023 bedroeg de Belgische index van bouwvergunningen gemiddeld 101,1, wat neerkomt op nagenoeg stabiele bouwactiviteiten in vergelijking met 2015 ([92]), terwijl de bevolking met 4,6 % groeide. Het Belgische residentiële en het niet-residentiële vloeroppervlak per hoofd van de bevolking zijn groter dan het EU-gemiddelde. In 2020 bedroegen deze 64,2 m^2 per hoofd van de bevolking gemeten (EU-gemiddelde: 52,3 m2) en 23,4 m2 per hoofd

([89]) Het percentage circulair materiaalgebruik daalde tot 22,2 % in 2022 van 23,7 % in 2021.

([90]) Landenprofiel eco-innovatie 2022 België, Ecorys.

([91]) Tussen 2019 en 2022 is het gebruik van deze verwijderingsmethode drastisch toegenomen, van 178 tot 332 kg verbrand afval per hoofd van de bevolking (44 % van het totale in 2021 behandelde afval). De plotselinge piek houdt verband met veranderingen in de statistische methodologie waarmee de reikwijdte van de rapportage wordt uitgebreid.

([92]) 2015=100.

van de bevolking (EU-gemiddelde: 19.4 m^2), respectievelijk. In 2020 hebben de drie Belgische gewesten langetermijnrenovatiestrategieën ingediend om het gebouwenbestand koolstofvrij te maken. Het plan voor het Brussels Gewest omvat uitgebreide praktijken op het gebied van de circulaire economie.

België ligt op schema om de doelstellingen van de kaderrichtlijn afvalstoffen voor de bouwsector te halen. Tussen 2010 en 2020 is het afval van bouw- en sloopactiviteiten gestaag toegenomen tot 20,78 miljoen ton, en de afvalproductie per hoofd van de bevolking is de op één na hoogste in de EU. Het aandeel opvulling lag echter ruim boven het EU-gemiddelde van 9,89 % en bereikte in 2020 45,0 %. België heeft zijn terugwinningspercentage voor bouw- en sloopafval met succes verbeterd, dat is gestegen van 17 % in 2010 tot 99 % in 2020. In 2021 was 84 % van de Belgische bevolking aangesloten op ten minste secundaire afvalwaterbehandeling, meer dan het EU-gemiddelde van 81 %.

Digitale transformatie is van cruciaal belang voor een veerkrachtige en concurrerende economie. In overeenstemming met het beleidsprogramma voor het digitale decennium, en met name met de doelstellingen voor digitale transformatie tegen 2030, beschrijft deze bijlage de prestaties van België op het gebied van digitale vaardigheden, digitale infrastructuur/connectiviteit en de digitalisering van bedrijven en overheidsdiensten. In voorkomend geval wordt verwezen naar de vooruitgang bij de uitvoering van het herstel- en veerkrachtplan. België wijst 27 % van zijn totale begroting voor het herstel- en veerkrachtplan toe aan digitale doelstellingen (1,25 miljard EUR) ([93]). In het kader van het cohesiebeleid wordt nog eens 0,3 miljard EUR (13 % van de totale financiering van het cohesiebeleid van het land) toegewezen aan de digitale transformatie van het land ([94]).

In het beleidsprogramma voor het digitale decennium wordt een traject uitgestippeld voor een succesvolle digitale transformatie van de EU tegen 2030. In de nationale routekaart van België worden de maatregelen uiteengezet die het van plan is te nemen om de doelstellingen en streefcijfers op nationaal niveau te bereiken. In het verslag van 2023 over de stand van het digitale decennium werd benadrukt dat de collectieve inspanningen om de EU-brede streefcijfers en doelstellingen te halen, moeten worden versneld en verdiept ([95]). Een digitaal vaardige bevolking vergroot onder andere de ontwikkeling en toepassing van digitale technologieën en leidt tot productiviteitswinsten en nieuwe bedrijfsmodellen. Dit leidt ook tot meer inclusie en participatie in een omgeving die in toenemende mate wordt gevormd door de digitale transformatie ([96]). Digitale technologieën, infrastructuur en instrumenten spelen allemaal een rol bij het aanpakken van de huidige structurele uitdagingen, waaronder strategische afhankelijkheden, cyberbeveiliging en klimaatverandering.

Over het geheel genomen heeft België een gemengde prestatie op het gebied van digitale vaardigheden, waarbij er nog een aantal belangrijke uitdagingen overblijven, maar enkele vorderingen vermeldenswaardig zijn. Hoewel het percentage personen dat werkzaam is als ICT-specialisten boven het EU-gemiddelde ligt, blijft de vraag naar ICT-specialisten hoog; het percentage ondernemingen dat problemen meldt bij het aanwerven van ICT-specialisten ligt boven het EU-gemiddelde (69 % tegenover 63 %). Bovendien blijft het verhogen van het aandeel vrouwen onder ICT-specialisten een uitdaging voor België, hoewel hun aandeel overeenkomstig het EU-gemiddelde (19,4 %) is. Om deze uitdaging aan te pakken, heeft België een interfederale strategie voor vrouwen in de digitale wereld opgezet ([97]). Het percentage mensen met ten minste digitale basisvaardigheden (59 %) ligt boven het EU-gemiddelde (56 %), zoals gemeten aan de hand van de DESI in 2023, met een stijging van 5 procentpunten tussen 2021 en 2023. In het herstel- en veerkrachtplan van België moeten digitale om- en bijscholingsmaatregelen en de nadruk op digitale vaardigheden in het kader van een leven lang leren bijdragen tot meer arbeidsmobiliteit en integratie op de arbeidsmarkt, en het tekort aan digitaal geschoolde arbeidskrachten helpen aanpakken.

België presenteert gemengde resultaten op het gebied van digitale infrastructuur/connectiviteit, maar heeft sinds vorig jaar goede vooruitgang geboekt. Het scoort hoger dan het EU-gemiddelde wat betreft de dekking van netwerken met zeer hoge capaciteit (VHCN) (96 % van de huishoudens was gedekt in 2023, vergeleken met het EU-gemiddelde van 79 %), dankzij het uitgebreide

([93]) Het aandeel van de financiële toewijzingen die bijdragen aan digitale doelstellingen is berekend aan de hand van bijlage VII bij de verordening betreffende de herstel- en veerkrachtfaciliteit.

([94]) Dit cijfer omvat alle investeringen die specifiek zijn gericht op of substantieel bijdragen aan de digitale transformatie in de programmeringsperiode 2021-2027 van het cohesiebeleid. De financieringsfondsen zijn het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, het Cohesiefonds, het Europees Sociaal Fonds Plus en het Fonds voor een rechtvaardige transitie.

([95]) Europese Commissie (2023): Verslag over de stand van het digitale decennium 2023, 2023 Report on the state of the Digital Decade | Shaping Europe's digital future (europa.eu).

([96]) Zie bijvoorbeeld OESO (2019): OECD Economic Outlook, Digitalisation and productivity: A story of complementarities, OECD Economic Outlook, Volume 2019 Issue 1 |OESO iLibrary (oecd-ilibrary.org) en OESO (2019): Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives – Summary, https://www.oecd.org/digital/going-digital-synthesis-summary.pdf.

([97]) "Women in Digital" nationale en intersectorale strategie voor 2020-2025 https://news.belgium.be/nl/interfederaal-en-intersectoraal-plan-women-digital

kabelnetwerk. Er is echter nog steeds een aanzienlijke achterstand wat betreft de uitrol van glasvezel (25 % van de huishoudens was in 2023 gedekt met FTTP, tegenover een EU-gemiddelde van 64 %). Het herstel- en veerkrachtplan omvat maatregelen ter ondersteuning van de uitrol van glasvezel. De prestaties van België liggen ook ver onder het EU-gemiddelde wat betreft de totale uitrol van 5G, met een dekking van 40,4 % ten opzichte van het EU-gemiddelde van 89,3 %. Het toegewezen 5G-spectrum steeg van 3 % tot 66 % in 2023, waarmee het in de buurt komt van het EU-gemiddelde van 68 %; dit was een verwachte verbetering na de toewijzing van 5G-spectrum op de multibandspectrumveiling.

België presteert vooral op het gebied van de digitalisering van bedrijven. Het scoort boven het EU-gemiddelde voor alle indicatoren en tarieven met name wat betreft het aandeel ondernemingen dat big data, clouddiensten en artificiële intelligentie gebruikt (alle boven het EU-gemiddelde). 64 % van de Belgische ondernemingen gebruikt ten minste een van deze drie technologieën, 9 procentpunten boven het EU-gemiddelde voor 2023. Bovendien bedraagt het aandeel van Belgische kmo's met ten minste een basisniveau van digitale intensiteit 74,5 %, ruim boven het EU-gemiddelde van 58 %. In 2022 heeft 5,2 % van de ondernemingen in België melding gemaakt van niet-beschikbaarheid van ICT-diensten als gevolg van cyberaanvallen (bv. ransomware-aanvallen, denial of service attacks). In datzelfde jaar heeft 23,9 % van de ondernemingen hun ICT-beveiligingsbeleid in de voorafgaande 12 maanden ontwikkeld of herzien. Het herstel- en veerkrachtplan van België omvat maatregelen en actieplannen om de cyberveerkracht van bedrijven en de samenleving in het algemeen te versterken, zoals bescherming door middel van systemen voor vroegtijdige waarschuwing ("spear warnings") om organisaties te waarschuwen wanneer de systemen worden getroffen, of bewustmakingscampagnes en gepersonaliseerde steun voor kmo's ("cyberscan").

België presteert boven het EU-gemiddelde op het gebied van digitale overheidsdiensten, zowel op het gebied van openbare diensten voor bedrijven als voor burgers. Het grote aandeel digitale investeringen dat in het Belgische herstel- en veerkrachtplan aan deze dimensie is gewijd, biedt een kans om deze resultaten te blijven verbeteren. Voor elektronische identificatie (eID) zijn er drie regelingen bij de Europese Commissie aangemeld in het kader van de eIDAS-verordening. Een van deze veelgebruikte regelingen (itsme) wordt aangeboden door een particuliere entiteit in samenwerking met de overheid. Wat de toegang tot elektronische patiëntendossiers betreft, presteert België zeer goed met een maximale score van 100 in vergelijking met een EU-gemiddelde van 79. Om de toegang voor burgers en bedrijven te verbeteren, omvat het herstel- en veerkrachtplan van België maatregelen voor de digitale

Tabel A10.1:**Belangrijkste doelstellingen voor het digitale decennium die worden gemonitord door de indicatoren van de index van de digitale economie en samenleving**

	Belgium			EU	Digital Decade target by 2030
	2022	2023	2024	2024	(EU)
Digital skills					
At least basic digital skills	**54%**	**54%**	**59%**	**56%**	**80%**
% individuals	2021	2021	2023	2023	2030
ICT specialists ([1])	**5.6%**	**5.6%**	**5.4%**	**4.8%**	**20 million**
% individuals in employment aged 15-74	2021	2022	2023	2023	2030
Digital infrastructure/connectivity					
Fixed very high capacity network (VHCN) coverage	**69%**	**78%**	**96%**	**79%**	**100%**
% households	2021	2022	2023	2023	2030
Fibre to the premises (FTTP) coverage ([2])	**10%**	**17%**	**25%**	**64%**	**-**
% households	2021	2022	2023	2023	
Overall 5G coverage	**4%**	**30%**	**40%**	**89%**	**100%**
% populated areas	2021	2022	2023	2023	2030
Digitalisation of businesses					
SMEs with at least a basic level of digital intensity	**65%**	**NA**	**75%**	**58%**	**90%**
% SMEs	2021		2023	2023	2030
Data analytics	**NA**	**NA**	**45%**	**33%**	**-**
% enterprises			2023	2023	
Cloud	**47%**	**47%**	**48%**	**39%**	**-**
% enterprises	2021	2021	2023	2023	
Artificial intelligence	**10%**	**10%**	**14%**	**8%**	**-**
% enterprises	2021	2021	2023	2023	
AI or cloud or data analytics ([3])	**NA**	**NA**	**64%**	**55%**	**75%**
% enterprises			2023	2023	2030
Digitalisation of public services					
Digital public services for citizens	**72**	**81**	**82**	**79**	**100**
Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030
Digital public services for businesses	**81**	**88**	**92**	**85**	**100**
Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030
Access to e-health records	**NA**	**85**	**100**	**79**	**100**
Score (0 to 100)		2022	2023	2023	2030

(1) De doelstelling van 20 miljoen is goed voor ongeveer 10 % van de totale werkgelegenheid.
(2) De indicator FTTP-dekking wordt afzonderlijk opgenomen, aangezien de ontwikkeling ervan ook afzonderlijk zal worden gemonitord en in aanmerking zal worden genomen bij de interpretatie van de VHCN-dekkingsgegevens in het digitale decennium.

(3) Ten minste 75 % van de ondernemingen in de EU maakt, in overeenstemming met hun bedrijfsactiviteiten, gebruik van een of meer van de volgende elementen: i) cloudcomputingdiensten; ii) big data; iii) artificiële intelligentie.

Bron: Index van de digitale economie en samenleving

transformatie van de overheidsdiensten op federaal en gewestelijk niveau, en de justitiële en gezondheidszorgstelsels.

Deze bijlage geeft een algemeen overzicht van de prestaties van het Belgische onderzoeks- en innovatiesysteem (O&I), dat essentieel is voor de verwezenlijking van de dubbele transitie en het concurrentievermogen op lange termijn waarborgt.

België is een "toonaangevende innovator" en zijn prestaties zijn gestegen ten opzichte van het EU-gemiddelde. Volgens de editie 2023 van het Europees innovatiescorebord ([98]) zijn de innovatieprestaties van België sinds 2016 met 14,1 procentpunten gestegen, een hoger percentage dan dat van de EU (8,5 procentpunt). De totale prestaties liggen nog steeds ver boven het EU-gemiddelde (125,8 %). Deze groei is voornamelijk bereikt dankzij een zeer aanzienlijke toename van de bedrijfsuitgaven voor O&O, nu de hoogste in de EU (2,53 % in 2022).

De bijzonder goede wetenschappelijke basis is een belangrijke troef, met universiteiten van wereldklasse die zowel op internationaal niveau als met het bedrijfsleven goed verbonden zijn. Het aandeel van de internationale copublicaties van het land in het totale aantal publicaties is geleidelijk toegenomen, van 55,8 % in 2010 tot 70,8 % in 2022, ruim boven het EU-gemiddelde van 55,5 %. Het aandeel gezamenlijke publiek-private publicaties is de afgelopen tien jaar ook toegenomen (11,3 % in 2022 tegenover 9,7 % in 2010) en België staat op de tweede plaats in de EU wat betreft door bedrijven gefinancierde openbare O&O als percentage van het bbp.

Er is potentieel om de bijdrage van het Belgische O&I-systeem aan milieuduurzaamheid te versterken, met name op energiegebied. Hoewel de Belgische publieke wetenschappelijke basis een goede positie inneemt op het gebied van energie-onderzoek (zoals blijkt uit het aandeel van meest geciteerde publicaties op dit gebied), is het aandeel energiegerelateerde octrooien in het totaal van de Belgische octrooiaanvragen in de afgelopen tien jaar jaarlijks met 3,2 % gedaald en bedraagt nu minder dan de helft van het EU-gemiddelde. De lopende uitvoering van het Belgische herstel- en veerkrachtplan en de EFRO-programma's dragen bij tot het mobiliseren van O&I voor de groene transitie. Belangrijke maatregelen in verband met energie worden door de verschillende gewesten uitgevoerd in het kader van REPowerEU, zoals investeringen door het Vlaamse Gewest in O&O in verband met de productie van innovatieve technologieën op het gebied van zonne-energie, energieopslag en integratie in energienetwerken.

Tekorten aan gekwalificeerd personeel belemmeren de groene en digitale transitie van de Belgische economie. In 2021 lag het aandeel afgestudeerden in STEM-vakken (wetenschap, technologie, engineering en wiskunde) lager dan het EU-gemiddelde van 13,2 % (EU-27: 16,9 %). Het aandeel ICT-afgestudeerden was 2,3 %, een van de laagste in de EU (3,4 %). Tekorten aan vaardigheden, onder meer in verband met de groene en de digitale transitie, vormen een aanzienlijke uitdaging voor het concurrentievermogen en de positie van België als innovatieleider. Het Belgische herstel- en veerkrachtplan bevat verschillende maatregelen die gericht zijn op de ontwikkeling van groene STEM-vaardigheden, zoals investeringen door de Franse Gemeenschap in uitrusting voor een gedeeld platform dat door universiteiten wordt gebruikt om bij te dragen tot de ontwikkeling van groene vaardigheden in verband met complexe energiesystemen. In het recente "stappenplan voor groene vaardigheden voor Vlaanderen" ([99]), dat is opgesteld in het kader van het instrument voor technische ondersteuning van de Commissie, worden mogelijkheden aangegeven om groene vaardigheden te verbeteren om verder te profiteren van de groene transitie als motor van groei.

De bedrijfsdynamiek in het innovatie-ecosysteem blijft laag. Het aantal nieuwe bedrijven behoort nog steeds tot de laagste niveaus in de EU en gaat gepaard met een laag vernietigingspercentage. Snelgroeiende bedrijven zijn slechts goed voor 5,75 % van de werkgelegenheid in België, ver onder het EU-gemiddelde van 12,51 %. Dit wijst op een aantal zwakke punten in de Belgische economie bij het

([98]) Europees innovatiescorebord (EIS), landenprofiel: België 2023. Webpagina: Https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2023/ec_rtd_eis-country-profile-be.pdf Het EIS biedt een vergelijkende analyse van de innovatieprestaties in de EU-landen, met inbegrip van de relatieve sterke en zwakke punten van hun nationale innovatiesystemen (ook in vergelijking met het EU-gemiddelde).

([99]) https:// reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/labour-market-social-protection-and-migration/green-skills-roadmap-flanders_en.

Tabel A11.1:**Belangrijkste indicatoren voor innovatie**

Belgium	2010	2015	2020	2021	2022	EU average (1)
Key indicators						
R&D intensity (GERD as % of GDP)	2.06	2.43	3.43	3.43	3.43	2.24
Public expenditure on R&D as % of GDP	0.66	0.72	0.87	0.85	0.9	*0.73*
Business enterprise expenditure on R&D (BERD) as % of GDP	1.38	1.7	2.51	2.56	2.53	*1.48*
Quality of the R&I system						
Scientific publications of the country within the top 10% most cited publications worldwide as % of total publications of the country	13.1	13.7	11.67	:	:	*9.6*
PCT patent applications per billion GDP (in PPS)	3.8	3.3	3.38	:	:	*3.4*
Academia-business cooperation						
Public-private scientific co-publications as % of total publications	9.3	10.4	10.7	11.3	11.3	*7.6*
Public expenditure on R&D financed by business enterprise (national) as % of GDP	0.061	0.077	0.083	0.077	:	*0.054*
Human capital and skills availability						
New graduates in science & engineering per thousand pop. aged 25-34	11.9	12.1	13.1	13.2	:	*16.9*
Public support for business enterprise expenditure on R&D (BERD)						
Total public sector support for BERD as % of GDP	0.227	0.263	:	0.355	:	*0.204*
Business enterprise expenditure on R&D (BERD) financed by the public sector (national and abroad) as % of GDP	0.118	0.12	:	0.1244	:	*0.1*
Green innovation						
Share of environment-related patents in total patent applications filed under the Patent Cooperation Treaty (%)	13.9	12	:	:	:	*14.7*
Finance for innovation and economic renewal						
Venture capital (market statistics) as % of GDP	0.035	0.028	0.073	0.08	0.08	*0.085*
Employment share of high-growth enterprises measured in employment (in %)	:	10.4	5.75	:	:	*12.51*

(1) EU-gemiddelde voor het laatst beschikbare jaar of het jaar met het hoogste aantal landengegevens.
Bron: Eurostat, OESO, DG JRC, Science-Metrix (Scopus-databank en Octrooistatistische databank van het EOB), Invest EU.

genereren van nieuwe groeibedrijven die de vernieuwing van de economische structuur naar nieuwe groeigebieden zouden kunnen versnellen. (zie ook bijlage 12) Hoewel alle drie de gewesten verschillende maatregelen hebben genomen om ondernemerschap te ondersteunen, wordt in hun beleid minder nadruk gelegd op opschaling en groei ([100]). In 2023 was België echter een van de vijf lidstaten die hebben geïnvesteerd in het European Tech Champions Initiative (ETCI), dat hightechbedrijven in hun late groeifase zal ondersteunen ([101]).

Tussen de gewesten blijven er verschillen bestaan op het gebied van innovatieprestaties. Terwijl Brussel en Vlaanderen volgens het regionale innovatiescorebord 2023 tot de "innovatieleidergewesten" behoren, wordt Wallonië aangemerkt als een "sterke innovator". Een groot verschil in het innovatie-ecosysteem van de drie gewesten is de publieke onderzoeksintensiteit, die veel zwakker is in Wallonië (0,52 %) dan in de twee andere gewesten (Brussel: 0,76 %, Vlaanderen: 0,94 %) ([102]). De prestaties van Wallonië zijn echter duidelijk verbeterd; de regionale innovatie-index laat een sterke stijging zien tussen 2014 en 2023, in overeenstemming met de andere gewesten. Een van de drijvende krachten achter deze toenemende prestaties is de verbreding van de innovatiebasis, met meer innovatieve kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's).

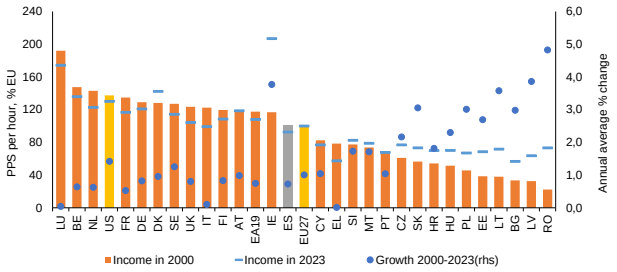
([100])Verslag over wetenschap, technologie en innovatie (BRISTI) 2021, blz. 192. Webpagina: FWB rapport 2021 nl.pdf (belspo.be).

([101])https:// www.eib.org/en/events/european-tech-champions-initiative.

([102])Regionaal innovatiescorebord, landenprofiel: België 2023. Webpagina: https:// ec.europa.eu/assets/rtd/ris/2023/ec_rtd_ris-regional-profiles-belgium.pdf.

De arbeidsproductiviteit van België is hoog in vergelijking met de EU, hoewel de groei sinds de jaren 2000 zwakker is dan het EU-gemiddelde. Als gevolg daarvan daalde de productiviteit per uur in koopkrachtstandaard (KKS) in België van 147,6 % van het EU-totaal in 2000 tot 135,9 % in 2023 (bbp per gewerkt uur, in KKS). Het blijft hoger dan in de buurlanden, waar het in 2023 in Duitsland 121 %, Frankrijk 116,8 % en Nederland 122,8 % bedroeg (grafiek A12.1). Deze ontwikkelingen hebben plaatsgevonden tegen de achtergrond van een gematigde groei van de totale factorproductiviteit.

Grafiek A12.1: **Bbp per gewerkt uur in KKS als percentage van de EU in 2023 t.o.v. groeipercentage 2000-2023**

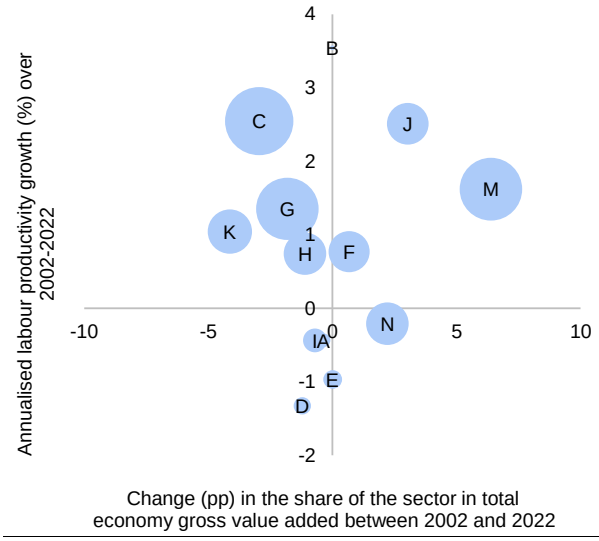

Bron: Eurostat.

De productiviteitsdynamiek in België werd gekenmerkt door een sterke volatiliteit in de nasleep van de COVID-19-pandemie. De productiviteit per gewerkt uur vertoont aanzienlijke schommelingen als gevolg van een vermindering van het aantal gewerkte uren, die onevenredig geconcentreerd was in banen met een lagere toegevoegde waarde (contactintensieve banen). Dit compositie-effect resulteerde in een aanzienlijke tijdelijke stijging van de geaggregeerde productiviteit tijdens de piek van de pandemie (3,3 % in 2020), gevolgd door een daaropvolgende daling naarmate de economische bedrijvigheid werd hervat, met dalingen van 0,9 % in 2021 en 1,3 % in 2022. De arbeidsproductiviteit per persoon kwam daarentegen nauw overeen met de schommelingen in het bbp, aangezien tijdelijke regelingen voor het behoud van banen gedurende de hele pandemie doeltreffend bleken te zijn om de werkgelegenheid in stand te houden, vervolgens in 2020 afnam (-5,3 %) en zich in de daaropvolgende jaren herstelde (4,8 % in 2021 en 0,9 % in 2022).

Structurele veranderingen tussen sectoren hebben de groei van de Belgische arbeidsproductiviteit de afgelopen twee decennia niet ondersteund (zie grafiek A12.2). In de periode 2002-2021 zijn in alle sectoren met een hoge arbeidsproductiviteit alleen de sectoren informatie en communicatie (J), bouwnijverheid (F) en professionele en wetenschappelijke diensten (M) in omvang toegenomen. De relatieve omvang in de economie van de be- en verwerkende industrie (C), waar de productiviteit hoog is, is gekrompen evenals andere dienstensectoren (groot- en detailhandel (G), financiën en verzekeringen (K) en vervoer (H)). Als gevolg daarvan heeft de gewijzigde indeling van de economie in sectoren geleid tot een vrij neutrale groei van de arbeidsproductiviteit sinds 2000.

Grafiek A12.2: **Structurele verandering (omvang van de sector en gemiddelde productiviteitsgroei per sector)**

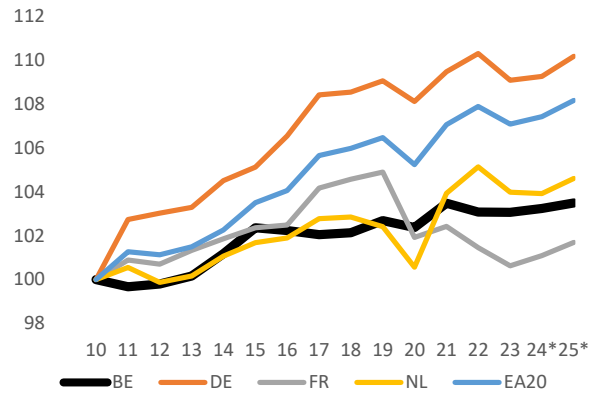
Bron: Eurostat (nama_10_a64, nama_10_a64_e, nama_10_lp_a21).

De verschillen in arbeidsproductiviteit tussen sectoren worden grotendeels verklaard door verschillen in totale factorproductiviteit. Volgens dezelfde trend is de groei van de totale factorproductiviteit sinds 2015 gestagneerd (zie grafiek A12.3), ondanks relatief sterke innovatieprestaties, waardoor de productiviteit onder het EU-gemiddelde en lager ligt dan de meeste naburige economieën. Wat de industrie betreft, is de reële arbeidsproductiviteit per persoon in de sector de afgelopen vijf jaar gedaald, terwijl het EU-gemiddelde licht is gestegen. Het lag in 2023 onder het EU-gemiddelde (zie tabel A12.1).

De particuliere investeringen namen in 2023 toe, ondanks de hoge rentetarieven. Deze bedroegen 15,65 % van het bbp in 2022, boven

het EU-gemiddelde (13,56 %) en enkele van de referentielanden (Duitsland 12,45 %), Nederland (10,78 %) en Frankrijk (14,78 %) ([103]). Volgens de Investment Survey 2023 van de EIB [104] bleven bedrijven in België, gezien de vertraging van de economische groei en de verkrapping van het monetaire beleid, relatief positief over hun investeringsintenties in 2023. Een groter deel van de ondernemingen verwacht dat de investeringen zullen toenemen in plaats van afnemen. Begin 2024 was het optimisme in bepaalde sectoren licht gedaald ([105]), maar 94 % van de Belgische bedrijven gaf aan het voorgaande jaar te hebben geïnvesteerd, wat boven het EU-gemiddelde van 85 % lag ([106]). Fiscale prikkels in de O&O-sector zijn bevorderlijk voor investeringen op dit gebied (zie bijlage 11). Bedrijven investeren al zwaar in digitalisering en automatisering als reactie op hogere loonkosten en tekorten aan arbeidskrachten. België behoort tot de 17 lidstaten die deel zijn gaan uitmaken van het eenheidsoctrooi-stelsel dat in juni 2023 van start is gegaan. Het maakt eenvoudige octrooibescherming in Europa mogelijk, met één procedure voor de registratie van octrooien en gecentraliseerde procesvoering.

Grafiek A12.3: **Index van de totale factorproductiviteit 2010=100**

Bron: Ameco.

Ter vergelijking: de overheidsinvesteringen blijven relatief laag. Met 2,73 % van het bbp in 2022 liggen de overheidsinvesteringen in België onder het EU-gemiddelde van 3,26 % ([107]). De Nationale Raad voor de Productiviteit voorspelt weinig verbetering van de productiviteit op korte termijn. Hij pleit voor voldoende overheidsinvesteringen, het stimuleren van innovatie en het waarborgen van meer geschoolde arbeidskrachten om de situatie te keren ([108]). De federale regering heeft in september 2023 een studiecommissie voor overheidsinvesteringen opgericht. Zij zal expertise op het gebied van overheidsinvesteringen op federaal niveau centraliseren en ontwikkelen en de regering adviseren over de ontwikkeling van haar investeringsbeleid.

De belangrijkste belemmeringen voor investeringen op lange termijn blijven de energiekosten, de beschikbaarheid van geschoold personeel en de regelgeving voor bedrijven. Uit de investeringsenquête van de EIB van 2023 blijkt dat de meest genoemde langetermijnbelemmeringen voor investeringen van Belgische bedrijven de energiekosten (82 %), onzekerheid over de toekomst (69 %), de beschikbaarheid van geschoold personeel (68 %) en de regelgeving voor bedrijven (54 %) zijn. Dit zijn ook de belangrijkste belemmeringen voor bedrijven in de hele EU.

België beschikt over hooggekwalificeerde arbeidskrachten, maar het aandeel STEM-afgestudeerden is laag. Het aantal 20- tot 29-jarigen met een diploma hoger onderwijs in wetenschappen, wiskunde, IT, engineering, de verwerkende industrie en de productie per 1 000 inwoners is gestegen van 14,0 in 2018 tot 16,4 in 2021. België blijft echter ver onder het EU-27-gemiddelde (19,7 in 2018 tot 21,9 in 2021) (zie bijlage 14). De recente resultaten van het Programme for International Student Assessment (PISA) van de OESO wijzen op een daling van het aantal overpresteerders en een toename van het aantal ondermaats presterende personen, maar deze cijfers zijn beter dan het EU-gemiddelde (zie bijlage 15).

De negatieve prikkels om te werken blijven hoog. België had in 2023 het hoogste

([103])Eurostat: Investment share of GDP by institutional sectors [sdg_08_11]

([104])EIB Investment Survey 2023 — Belgium overview, EIBIS, januari 2024

([105])Opinie-enquêtes |nbb.be

([106])EIB Investment Survey 2023 — Belgium overview, EIBIS, januari 2024

([107])Eurostat: Investment share of GDP by institutional sectors [sdg_08_11]

([108])Nationaal comité voor de productiviteit — Jaarverslag 2023.

vacaturepercentage in de EU, met 5,55 %, tegen een EU-gemiddelde van 2,54 %. Deze vacaturepercentages hebben voornamelijk gevolgen voor deeltijdbanen en laaggeschoold werk. Volgens de prognoses van de Nationale Bank zal de groei op korte termijn steeds meer worden afgeremd door tekorten aan arbeidskrachten ([109]). Voorts heeft België de op één na hoogste werkloosheids- en lageloonval in de EU ([110]), waardoor laaggekwalificeerde werknemers worden ontmoedigd om te werken. België heeft een van de laagste participatiegraden van de EU ([111]) (zie ook bijlage 14, Uitdagingen op het gebied van werkgelegenheid, vaardigheden en sociaal beleid).

Het ondernemingsklimaat in België herstelde zich na de pandemie, maar de dynamiek ervan is lager dan gemiddeld in de meeste EU-landen. Het oprichtingspercentage van ondernemingen in België is de afgelopen twee jaar aanzienlijk gestegen, met 4,1 % in 2021 en 4,5 % in 2022, veel meer dan de gemiddelde stijging van 3,2 % in de afgelopen tien jaar ([112]). Het oprichtingspercentage bij actieve ondernemingen was echter een van de laagste in de EU in 2021, evenals het percentage bedrijfsbeëindigingen bij actieve ondernemingen ([113]). Het lage percentage bedrijfsbeëindigingen in de jaren vóór de pandemie wijst erop dat er onvoldoende sluitingen waren van structureel niet-levensvatbare ondernemingen. De COVID-19-noodmaatregelen en de opschorting van faillissementsaanvragen hebben in 2020-2021 geleid tot een pauze bij de faillissementen van ondernemingen ([114]), ([115]). Het aandeel snelgroeiende ondernemingen (gemiddelde jaarlijkse groei van 10 % of meer in de afgelopen drie jaar) is in België ook lager dan het gemiddelde van de EU-27 (5,66 % tegenover 9,18 % in 2021 ([116])). De Belgische overheid scoort boven het EU-gemiddelde wat betreft de algemene perceptie van de doeltreffendheid van de overheid, maar de coördinatie tussen de verschillende bestuursniveaus blijft een belangrijke uitdaging (zie bijlage 13).

De hoge handelsbeperkingen voor diensten in België kunnen een rol spelen in de geringe dynamiek van het bedrijfsleven. Het land vertoont een van de hoogste indicatoren voor de restrictiviteit van de handel in diensten (STRI) binnen de Europese Economische Ruimte (EER). België presteert het slechtst in de STRI-index van de EER voor architectuur en op een na het slechtst voor koeriersdiensten. Het land behoort ook tot de drie meest restrictieve landen op het gebied van telecommunicatie, logistiek (douane-makelaardij en vrachtvervoer) en luchtvervoer. De Belgische score is hoog op het gebied van dienstbeperkingen voor de bouw, commerciële bankdiensten, boekhoudkundige diensten en in mindere mate ingenieursdiensten. De komst van een vierde speler op de telecommarkt in de zomer van 2024 kan de concurrentie in deze sector verbeteren. Volgens het IMF zouden hervormingen in het Belgische ondernemingsklimaat de totale factorproductiviteit met ongeveer 3,5 % kunnen verhogen ([117]).

Gereglementeerde beroepen blijven een van de problematische gebieden van de interne markt voor België. Wat gereglementeerde beroepen betreft, blijven de meeste regelgevingslasten die in de mededeling van 2021 ([118]) worden genoemd, bestaan. Architecten, accountants, advocaten, vastgoedmakelaars en toeristengidsen (in Wallonië) zijn meer gereguleerd dan het EU-gemiddelde. Er blijven beperkingen

([109])Economische projecties voor België — najaar 2023, Nationale Bank van België, december 2023.

([110])Tax rate on low wage earners – Unemployment trap [earn_nt_unemtrp]

([111])Employment and activity by sex and age – annual data [LFSI_EMP_A]

([112])https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/bijna-127000-bedrijven-werden-opgericht-2022

([113])Visualisations – Eurostat (europa.eu)

([114])Uit een studie voor Vlaanderen bleek dat de totale productiviteitsgroei in 2020 sterk was toegenomen als gevolg van COVID-19, voornamelijk veroorzaakt door overlevende bedrijven (en in mindere mate door een positief netto-ingangseffect), ondanks een verminderde creatieve vernietiging in vergelijking met normale tijden. Zie Konings J., Magerman G., en Van Esbroeck D., (2022), "The Impact of Covid Rescue Policies on Productivity Growth and Reallocation", mimeo.

([115])OESO-werkdocument (2017). McGowan, Andrews en Millot. The Walking Dead? Zombie Firms and Productivity Performance in OESO-landen.

([116])Snelgroeiende ondernemingen en aanverwante werkgelegenheid naar NACE Rev. 2-activiteit [bd_hg___custom__10014612].

([117])IMF Artikel IV-consultatie, december 2023.

([118])Mededeling betreffende het actualiseren van de aanbevelingen voor hervorming van de reglementering van professionele dienstverlening, COM(2021) 385.

bestaan, zoals de evenredigheid van het aandeelhouderschap of de stemrechten van vastgoedmakelaars en architecten. Advocaten in België zijn onderworpen aan onverenigbaarheidsregels en multidisciplinaire beperkingen die van invloed kunnen zijn op het potentieel van deze sector om te innoveren en digitale oplossingen en nieuwe bedrijfsmodellen uit te rollen.

België is een netto-importeur van energiebronnen en grondstoffen, en energie-intensieve industrieën worden in het bijzonder getroffen. België is nog steeds sterk afhankelijk van fossiele brandstoffen, die goed waren voor 68,1 % van zijn primaire energieverbruik en voor 74 % van zijn bruto beschikbare energie in 2022, tegenover 70,9 % in de EU (Eurostat). België is een netto-importeur van alle kritieke grondstoffen en staat in de mining contribution index op een van de laagste plaatsen ([119]). Het is een belangrijke leverancier van arseen, zij het in de verwerkingsfase (67 % van de leveringen in de EU) [120].

België heeft begin 2022 voor het eerst een nationale veiligheidsstrategie ontwikkeld. Een van zijn doelstellingen is een economische open strategische autonomie te verwezenlijken ([121]). Door strategische sectoren voor zijn eigen economie in kaart te brengen, hun kwetsbaarheden te analyseren en degenen aan te wijzen die verantwoordelijk zijn voor het aanleggen van voorraden in strategische sectoren, kunnen bedrijven hun eigen veerkracht verbeteren. De Belgische autoriteiten hebben in 2022 ook ingestemd met de oprichting van een interfederale screeningscommissie, die tot doel heeft een mechanisme voor de screening van buitenlandse directe investeringen in te stellen. Het verenigt alle gefedereerde entiteiten van het land en de federale regering. Het Belgische overheidsfonds, de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij (FPIM), heeft een lijst opgesteld van Belgische ondernemingen, of ondernemingen die in België actief zijn, die van strategisch belang zijn voor de economie van het land. De FPIM probeert in sommige van hen een belang te nemen om de ondernemingen in het land te verankeren.

Belgische bedrijven zijn bestand gebleken tegen de energiecrisis en de klimaatverandering. De staatssteun tijdens de energiecrisis van 2022 was laag in vergelijking met de buurlanden, en Belgische bedrijven hebben hun strategie snel aangepast om rekening te houden met de torenhoge energieprijzen. België heeft het hoogste percentage bedrijven dat maatregelen heeft genomen om hun broeikasgasemissies te verminderen. Desondanks is volgens de 2023 conjunctuurenquête van de EIB slechts 20 % van de bedrijven van mening dat klimaatverandering een grote impact zal hebben op hun werking, terwijl de meerderheid van de ondernemingen van mening is dat de klimaatverandering slechts een gering of helemaal geen effect zal hebben ([122]). Ongeveer 20 % ziet klimaatverandering als een kans.

De toegang tot financiering voor Belgische bedrijven is licht verslechterd. Hoewel de toegang tot financiering in België gemakkelijker blijft dan het EU-gemiddelde, is het aantal afgewezen leningen in 2023 gestegen ([123]). Deze stijging houdt verband met de stijging van de rente. België scoorde in 2023 beter dan de meeste andere EU-lidstaten in de index voor toegang tot financiering voor kmo's van het EIF (zie tabel A12.1).

Wat te late betalingen betreft, liggen de betalingstermijnen tussen bedrijven op hetzelfde niveau als het EU-gemiddelde. Slechts 45 % van de Belgische bedrijven maakt zich zorgen over het vermogen van klanten om op tijd te betalen, 14 procentpunten lager dan het EU-gemiddelde van 59 %. Het aandeel kmo's dat de afgelopen zes maanden te laat is betaald, bedroeg 49,81 %, iets slechter dan het EU-gemiddelde (48,68 %).

België is goed geïntegreerd in de eengemaakte markt, maar zou beter kunnen presteren bij de uitvoering van de regelgeving inzake de eengemaakte markt. In 2022 was de invoer binnen de EU en de uitvoer

([119]) ICMM – Role of Mining in National Economies: Mining Contribution Index (6th edition).

([120]) Microsoft Word -SCRREEN2 factsheets ARSENIC.docx

([121]) Een strategie om België weerbaarder te maken |FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, 4/2/2022.

([122]) EIB Investment Survey: European Union overview

([123]) SAFE-enquête.

binnen de EU goed voor 61,3 % van het bbp van België, een van de hoogste percentages in de EU, vergeleken met het EU-gemiddelde van 2022 van 46 %. België presteert echter slecht op het gebied van de omzetting van EU-richtlijnen, met een tekort van 1,6 % en op de 25e plaats van de 27 lidstaten (EU-gemiddelde 0,7 %). Het staat op de 14e plaats wat betreft conformiteit, waarbij 1,2 % van de richtlijnen onjuist is omgezet (EU-gemiddelde 1,1 %). Over het geheel genomen presteert het land gemiddeld op het gebied van overheidsopdrachten: 26 % van de contracten werd gegund nadat in 2023 slechts één inschrijving was ontvangen, wat een lichte verbetering betekent ten opzichte van 2022 (24 %). België heeft 80,6 % van de Solvit-zaken (62) opgelost als hoofdcentrum, wat minder is dan het EU-gemiddelde van 88,3 % ([124]).

België bevindt zich in het stadium van technische paraatheid voor de eengemaakte markt/grensoverschrijdende geautomatiseerde uitwisseling van bewijsmateriaal, het eenmaligheidsbeginsel ("once-only technical system" (OOTS) ([125]). Als onderdeel van de verordening betreffende één digitale toegangspoort ([126]) zal het systeem de geautomatiseerde uitwisseling van bewijsmateriaal tussen de bevoegde autoriteiten van de lidstaten mogelijk maken, waardoor de onlinetoegang tot informatie, administratieve procedures en bijstand binnen de EU wordt verbeterd. Het instappen van de Belgische bevoegde autoriteiten is van cruciaal belang om het systeem soepel te laten functioneren en de administratieve lasten te verminderen.

([124])Landgegevens: België | Single Market Scoreboard (europa.eu)

([125])Uitvoeringsverordening (EU) 2022/1463.

([126])Verordening (EU) 2018/1724.

Tabel A12.1:**Industrie en de eengemaakte markt**

Belgium							
POLICY AREA	**INDICATOR NAME**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**EU27 average***
HEADLINE INDICATORS							
Economic Structure	Net Private investment, level of private capital stock, net of depreciation, % GDP[1]	5,2	3,6	4,2	3,9	4,3	**3,8**
	Net Public investment, level of public capital stock, net of depreciation, % GDP[1]	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	**1,2**
	Real labour productivity per person in industry (% yoy)[2]	3,7	-2,7	2,1	-0,6	-3,9	**-1,24**
Cost competitiveness	Nominal unit labour cost in industry (% yoy)[2]	-1,5	-0,6	4,3	6,9	-	**9,83**
SINGLE MARKET							
Single Market integration	EU Trade integration, % (Average intra-EU imports + average intra EU exports)/GDP[2]	53,4	51,0	56,9	61,3	57,4	**42,9**
Compliance	Transposition deficit, % of all directives not transposed[3]	0,8	1,5	2,8	2,3	1,6	**0,7**
	Conformity deficit, % of all directives transposed incorrectly[3]	0,9	1,1	1,2	1,1	1,2	**1,1**
	SOLVIT, % resolution rate per country[3]	81,9	89,8	91,2	88,2	81,0	**88,3**
	Number of pending infringement proceedings[3]	31	28	38	32	31	**25,9**
Restrictions	EEA Services Trade Restrictiveness Index[4]	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	**0,05**
Public procurement	Single bids, % of total contractors[3]	21	21	22	24	26	**28,6**
	Direct Awards, %[3]	1	2	2	2	2	**8,1**
ECONOMIC STRUCTURE							
Shortages	Material Shortage (industry), firms facing constraints, %[5]	6,8	8,6	19,4	33,6	20,8	**17,2**
	Labour Shortage using survey data (industry), firms facing constraints, %[5]	11,4	12,2	16,2	24,3	15,7	**23,3**
	Vacancy rate (business economy), % of vacant posts to all available ones (vacant + occupied)[2]	4,2	3,7	5,3	5,9	5,5	**2,5**
Strategic dependencies	Concentration in selected raw materials, Import concentration index based on a basket of critical raw materials[6]	0,18	0,17	0,17	0,19	0,21	**0,22**
	Installed renewables electricity capacity, % of total electricity produced[2]	41,4	45,4	47,2	50,7	-	**53**
BUSINESS ENVIRONMENT - SMEs							
Investment obstacles	Impact of regulation on long-term investment, % of firms reporting business regulation as major obstacle[7]	25,5	25,7	19,4	21,0	7,0	**22,2**
Business demography	Bankruptcies, Index (2015=100)[2]	108,5	73,8	66,7	94,5	104,8	**105,6**
	Business registrations, Index (2015=100)[2]	126,2	123,3	138,5	123,7	116,2	**120,2**
Late payments	Payment gap - corporates B2B, difference in days between offered and actual payment[8]	-	2	12	12	15	**15**
	Payment gap - public sector, difference in days between offered and actual payment[8]	-	6	12	16	18	**16**
	Share of SMEs experiencing late payments in past 6 months, %[9]	43,8	42,0	42,4	50,0	49,8	**48,7**
Access to finance	EIF Access to finance index - Loan, Composite: SME external financing over last 6 months, index values between 0 and 1[10]	0,73	0,60	0,67	0,59	-	**0,49**
	EIF Access to finance index - Equity, Composite: VC/GDP, IPO/GDP, SMEs using equity, index values between 0 and 1[10]	0,14	0,29	0,27	0,13	-	**0,17**

Bron: (1) AMECO, (2) Eurostat, (3) scorebord van de interne markt, (4) OESO, (5) ECFIN BCS, (6) COMEXT en berekeningen van de Commissie, (7) EIB Investment Survey, (8) Intrum Payment Report, (9) SAFE-enquête, (10) EIF SME Access to Finance Index
* Eigen berekeningen van de Commissie van het gemiddelde voor de EU-27.

Het Belgische openbaar bestuur is van essentieel belang voor het concurrentievermogen van de economie, met name door de voorwaarden voor de dubbele transitie te scheppen en een gunstig ondernemingsklimaat te creëren. Het land scoort boven het EU-gemiddelde wat betreft de algemene perceptie van de doeltreffendheid van de regering, hoewel er de afgelopen jaren sprake was van een lichte daling ([127]). Coördinatie tussen de verschillende bestuursniveaus blijft een belangrijke uitdaging (zie bijlage 12), die bijvoorbeeld leidt tot trage vooruitgang bij de verwezenlijking van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen. In overeenstemming met de prioriteit van het herstel- en veerkrachtplan om de cyberbeveiliging en de verlening van digitale overheidsdiensten te versterken, heeft België een reeks digitale diensten gelanceerd met betrekking tot bijvoorbeeld de registers van de burgerlijke stand ([128]), strafrechtelijke procedures ([129]), het opzetten van een onderneming of een non-profitorganisatie en collectieve schuldregeling.

De Belgische federale regering beschikt over een goede evaluatiecapaciteit in verschillende vakministeries en goed presterende leveranciers van evaluaties. De inspanningen van de federale regering om de beleidsevaluatie te versterken, moeten nog steeds zwakke punten in planning en coördinatie aanpakken ([130]). Om de coördinatie tussen de gewestelijke overheid en de gemeenten te verbeteren, heeft het Vlaamse Gewest een studie gepubliceerd over de wijze waarop de lokale governance kan worden versterkt om administratief ontwerp en coördinatie te groeperen ([131]).

Een reeks nieuwe maatregelen is erop gericht de toegang tot de Belgische federale overheid te vergemakkelijken. Deze omvatten een nieuw competentiemodel en meer flexibiliteit op het gebied van onderwijskwalificaties, waardoor studenten van het laatste jaar kunnen solliciteren. De aanwervingsprocedure is ook aangepast om de toegang tot het ambtenarenapparaat voor kandidaten met een handicap te vergemakkelijken ([132]). Om de crisisbeheersing te verbeteren, is een “crisispool” van ambtenaren uit alle rangen opgezet. Het personeel van deze pool zal tot 4 weken per jaar vrijwilligerswerk kunnen doen in crisisresponsfuncties. De deelname van ambtenaren aan volwasseneneducatie is echter lager dan het EU-gemiddelde (tabel A13.1). De genderpariteit in leidinggevende functies bij hogere ambtenaren is verbeterd. Het aantal vrouwen in dergelijke functies nam in 2023 sterk toe, hoewel het voor alle niveaus van administrateurs onder het EU-gemiddelde blijft (grafiek A13.1).

België presteert boven het EU-gemiddelde op het gebied van e-overheid. Een reeks maatregelen (JustConsult, JustAct, JustRestart) zal naar verwachting de algemene rijpheid van digitale overheidsdiensten op federaal niveau verder stimuleren. Deze zullen worden aangevuld met de Vlaamse digitale strategie en de digitale strategie voor Wallonië. Voorts scoort België boven het EU-gemiddelde wat betreft gebruikers van e-overheidsdiensten. Het in 2023 gelanceerde “Smart Nation”-initiatief heeft tot doel de digitale vaardigheden van het publiek en die van ambtenaren verder te verbeteren. Ondanks recente verbeteringen is België echter minder ver gevorderd dan de meeste andere lidstaten wat betreft het verstrekken van open overheidsgegevens (grafiek A13.1).

Om de budgettaire uitdagingen aan te pakken, zou de onafhankelijke begrotingsinstelling kunnen worden versterkt. Een gebrek aan financiële en personele middelen heeft de Belgische Hoge Raad van Financiën ervan weerhouden volledig toezicht te houden op de naleving van de begrotingsregels. De overheid speelt ook een belangrijke rol bij de benoeming van de leden van de Hoge Raad van Financiën en de personeelsbezetting van het secretariaat. België is ook minder ver gevorderd met structurele begrotingsindicatoren die zijn nationale begrotingskader voor de middellange

([127])Wereldwijde governance-indicatoren, gegevens van 2022.

([128])Registers van de burgerlijke stand | Belgium.be

([129])Via het Just-on-webportaal.

([130])OESO (2022) Verbetering van de besluitvorming door middel van beleidsevaluatie in België. Parijs: OESO.

([131])Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing (2023) Toekomstvisie op het lokaal en binnenlands bestuur in Vlaanderen. https://www.steunpuntbestuurlijkevernieuwing.be/toekomstvisie-vlaanderen/kopie-van-toekomstvisie-vlaanderen.

([132])Ministerraad: aanwerving van personen met een handicap | BOSA (belgium.be).

Tabel A13.1:**Indicatoren voor het openbaar bestuur**

BE	Indicator ([1])	2019	2020	2021	2022	2023	EU-27([2])
E-government and open government data							
1	Share of internet users within the last year that used a public authority website or app	n/a	n/a	n/a	88.1	85.9	75.0
2	E-government benchmark overall score ([3])	n/a	71.7	74.1	77.5	77.9	75.8
3	Open data and portal maturity index	0.6	0.6	0.6	0.7	0.7	0.8
Educational attainment level, adult learning, gender parity and ageing							
4	Share of public administration employees with higher education (levels 5-8, %)	46.6	48.0	53.0 (b)	55.5	52.8	52.9
5	Participation rate of public administration employees in adult learning (%)	8.5	7.8	11.4 (b)	11.4	12.9	17.9
6	Gender parity in senior civil service positions ([4])	57.2	55.2	49.4	48.6	34.4	9.2
7	Ratio of 25-49 to 50-64 year olds in NACE sector O	1.6	1.7	1.7 (b)	1.7	1.7	1.5
Public financial management							
8	Medium-term budgetary framework index	0.7	0.7	0.7	0.7	n/a	0.7
9	Strength of fiscal rules index	1.2	1.2	1.2	1.2	n/a	1.4
Evidence-based policy making							
10	Regulatory governance	n/a	n/a	1.82	n/a	n/a	1.7

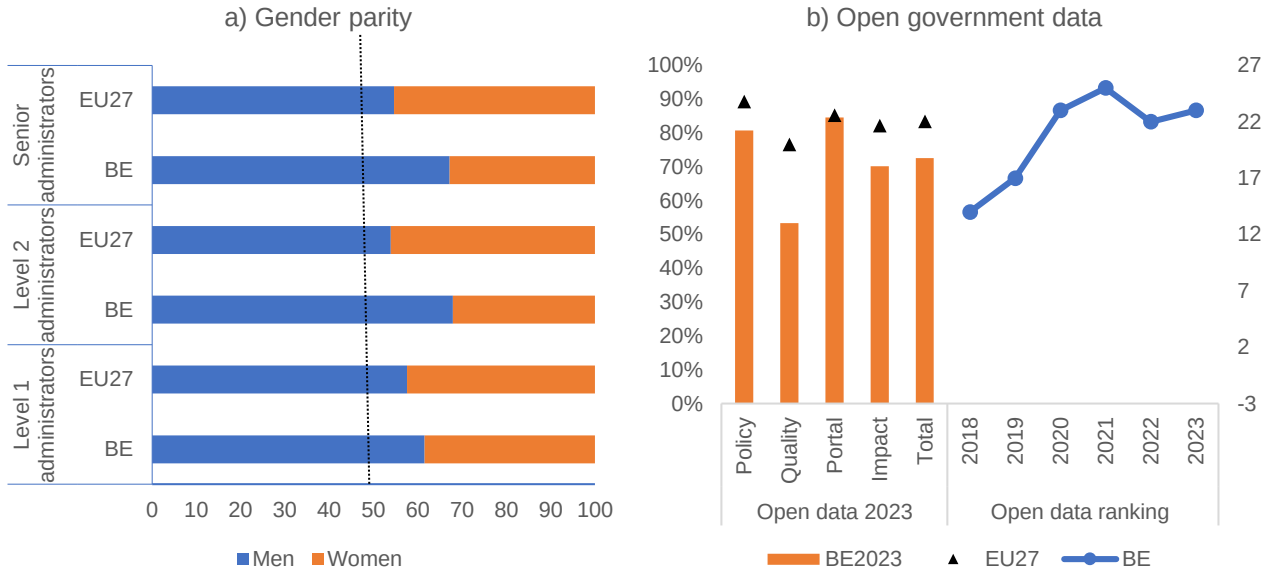
(1) Hoge waarden wijzen op een goede prestatie, behalve voor indicator # 6. (2) Waarde 2023. Indien deze niet beschikbaar is, wordt de meest recente beschikbare waarde weergegeven. (3) Meet de gebruikersgerichtheid (ook voor grensoverschrijdende diensten) en de transparantie van digitale overheidsdiensten, alsook het bestaan van belangrijke facilitatoren voor het verlenen van die diensten. (4) Gedefinieerd als de absolute waarde van het verschil tussen het percentage mannen en vrouwen in hoge functies in overheidsdienst.
Vlaggen: (b) onderbreking van de tijdreeks; (d) de definitie verschilt; (u) geringe betrouwbaarheid.
Bron: Activiteiten van particulieren op het gebied van e-overheid via websites, Eurostat (# 1); Benchmarkverslag voor e-overheid (# 2); Rapport over de maturiteit van open gegevens (# 3); Arbeidskrachtenenquête, Eurostat (# 4, 5, 7); Europees Instituut voor gendergelijkheid (# 6); Databank voor begrotingsgovernance (# 8, 9); OESO-indicatoren voor regelgevingsbeleid en governance (# 10).

termijn en de kracht van zijn begrotingsregels meten (tabel A13.1).

Er is nog steeds geen volledig overzicht van de efficiëntie van het rechtsstelsel vanwege het aanhoudende gebrek aan gegevens over gerechtelijke procedures ([133]). Er worden echter inspanningen geleverd om de gerechtelijke achterstand op te sporen. Uit de beperkte beschikbare gegevens blijkt dat de geschatte tijd om administratieve zaken in eerste aanleg af te handelen is toegenomen (van 235 dagen in 2021 tot 288 dagen in 2022). Ondanks aanzienlijke investeringen en initiatieven zijn er nog steeds structurele tekortkomingen op het gebied van personele en financiële middelen. Er zijn verschillende stappen gezet om het niveau van digitalisering van het rechtsstelsel tegen 2026 aanzienlijk te verhogen, met name door de elektronische indiening van documenten mogelijk te maken. Wat de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht betreft, zijn er geen systemische tekortkomingen gemeld.

([133])Zie voor meer informatie het EU-scorebord voor justitie 2024 en het verslag van de Commissie over de rechtsstaat 2024 (binnenkort).

Grafiek A13.1: **a) Aandeel vrouwen en mannen in hogere functies; b) Indicator voor de maturiteit van open overheidsgegevens: scores 2023 (% van de totale maximumscore) (linkerkant); rangschikking van landen, algemene score (rechterkant)**

(1) Gegevens over 2023; (2) Openbare overheidsgegevens: rechts staan lage waarden voor goede prestaties
Bron: Europees Instituut voor gendergelijkheid (grafiek a) en Open Data Maturity | data.europa.eu (grafiek b).

BIJLAGE 14: UITDAGINGEN OP HET GEBIED VAN WERKGELEGENHEID, VAARDIGHEDEN EN SOCIAAL BELEID IN HET LICHT VAN DE EUROPESE PIJLER VAN SOCIALE RECHTEN

De Europese pijler van sociale rechten is het kompas voor opwaartse convergentie naar betere arbeids- en levensomstandigheden in de EU. In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de vooruitgang die België heeft geboekt bij de uitvoering van de 20 beginselen van de kerndoelen en de nationale streefcijfers van de EU voor 2030 op het gebied van werkgelegenheid, vaardigheden en armoedebestrijding.

Tabel A14.1:**Sociaal scorebord voor België**

Policy area	Headline indicator	
Equal opportunities and access to the labour market	Adult participation in learning (during the last 12 months, excl. guided on the job training, % of the population aged 25-64, 2022)	34.9
	Early leavers from education and training (% of the population aged 18-24, 2023)	6.2
	Share of individuals who have basic or above basic overall digital skills (% of the population aged 16-74, 2023)	59.4
	Young people not in employment, education or training (% of the population aged 15-29, 2023)	9.6
	Gender employment gap (percentage points, population aged 20-64, 2023)	7.6
	Income quintile ratio (S80/S20, 2022)	3.6
Dynamic labour markets and fair working conditions	Employment rate (% of the population aged 20-64, 2023)	72.1
	Unemployment rate (% of the active population aged 15-74, 2023)	5.5
	Long term unemployment (% of the active population aged 15-74, 2023)	2.2
	Gross disposable household income (GDHI) per capita growth (index, 2008=100, 2022)	102.9
Social protection and inclusion	At risk of poverty or social exclusion (AROPE) rate (% of the total population, 2022)	18.7
	At risk of poverty or social exclusion (AROPE) rate for children (% of the population aged 0-17, 2022)	19.6
	Impact of social transfers (other than pensions) on poverty reduction (% reduction of AROP, 2022)	48.84
	Disability employment gap (percentage points, population aged 20-64, 2022)	35.3
	Housing cost overburden (% of the total population, 2022)	7.7
	Children aged less than 3 years in formal childcare (% of the under 3-years-old population, 2022)	52.7
	Self-reported unmet need for medical care (% of the population aged 16+, 2022)	1

Bijgewerkt op 25 april 2024. De lidstaten zijn in categorieën ingedeeld op het Sociale scorebord volgens een methodologie die is overeengekomen met het EMCO en het SPC. Raadpleeg de bijlage bij het gezamenlijk verslag over de werkgelegenheid 2024 voor nadere bijzonderheden over de methodologie.
Bron: Eurostat.

Na een sterk herstel na de pandemie heeft de Belgische arbeidsmarkt zich in 2023 in overeenstemming met de economische activiteit gestabiliseerd. Toen de reële bbp-groei in 2023 afnam tot 1,4 %, lag de arbeidsparticipatie (leeftijdsgroep 20-64 jaar), met 72,1 % in 2023, nog steeds onder het EU-gemiddelde (75,4 %) en de nationale doelstelling van 80 % voor 2030. Ondanks een hoog vacaturepercentage en een historisch lage werkloosheid wordt de werkgelegenheidsgroei nog steeds afgeremd door een over het algemeen lage en stagnerende participatiegraad in de leeftijdscategorie 20-64 jaar (76,1 % tegenover 80 % in de EU in 2023), aangezien er nog steeds aanzienlijke verschillen bestaan in activiteit en arbeidsparticipatie tussen regio's en voor vrouwen en bepaalde kansarme groepen. De participatiegraad van 20- tot 64-jarigen bedroeg in 2023 66,5 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 65,5 % in Wallonië en 76,8 % in Vlaanderen, terwijl de activiteitsgraad onder 20- tot 64-jarigen respectievelijk 74,3 %,71,1 % en 79,2 % bedroeg. In 2023 is België begonnen met de uitvoering van de "jobsdeal" van 2022 met maatregelen om de werkgelegenheid te stimuleren. Het gaat onder meer om maatregelen om ontslagen werknemers te helpen bij het vinden van werk of opleiding en meer flexibiliteit bij nachtarbeid in e-commerce, alsook maatregelen om het evenwicht tussen werk en privéleven te verbeteren, zoals de mogelijkheid om een werkweek van vier dagen aan te vragen, een afwisselend werkrooster en het recht om offline te zijn. Met een van de hoogste werkloosheids- en lagelonenvallen in de EU, en ondanks bestaande regionale initiatieven, zijn er echter nog steeds meer en beter gerichte beleidsmaatregelen nodig, met name om de negatieve prikkels van het belasting- en uitkeringsstelsel aan te pakken die werken onaantrekkelijk maken. Hoewel de belastinghervorming van 2022, die de financiële prikkels in het belastingstelsel zou vergroten, niet is goedgekeurd, kan de blauwdruk ervan worden gebruikt als basis voor verdere besprekingen in de toekomst.

Om de nationale werkgelegenheidsdoelstelling van 80 % voor 2030 te halen, moet België ondervertegenwoordigde groepen verder activeren. In 2023 was de arbeidsparticipatie van oudere werknemers (leeftijdsgroep 55-64 jaar: 57,8 %), personen met een laag opleidingsniveau (46,8 %), buiten de EU geboren personen (59,0 %, een stijging van 6,7 procentpunten ten opzichte van 2020), en met name buiten de EU geboren vrouwen (48,9 %, ook een stijging van 6,7 procentpunten sinds 2020), nog steeds aanzienlijk lager dan de totale arbeidsparticipatie van 72,1 %. De arbeidsparticipatie van mensen die in België zijn geboren met niet in de EU geboren ouders is lager dan die van mensen met in België geboren ouders (FOD WASO & Unia, 2022). In het

kader van het Belgische herstel- en veerkrachtplan heeft de Vlaamse Gemeenschap de inclusiviteit van haar arbeidsmarkt tegen eind 2023 verbeterd, terwijl in 2024 een federale hervorming is gepland om discriminatie op de arbeidsmarkt aan te pakken door middel van goed gecontroleerde tests. Ondanks een daling (33,6 procentpunten in 2023 tegenover 38 procentpunten in 2021) blijft de arbeidsparticipatiekloof tussen personen met en zonder handicap een van de hoogste in de EU (21,4 procentpunten in 2022). Sinds 2022 zijn verschillende federale en gewestelijke maatregelen genomen om de re-integratie van werknemers met langdurig ziekteverlof te verbeteren, waarvan het aantal tussen 2013 en 2021 aanzienlijk is gestegen (van 4,5 % van de bevolking in de werkende leeftijd tot 6,7 % volgens nationale statistieken).

De Belgische arbeidsmarkt wordt geconfronteerd met aanzienlijke tekorten aan arbeidskrachten en discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden, die beide tot de hoogste in de EU behoren. In 2023 bleef het vacaturepercentage met 4,6 % hoog. Er zijn aanzienlijke tekorten in zowel laaggeschoolde als hooggekwalificeerde beroepen in alle gewesten, waarvan een groot deel verband houdt met het lage aantal afgestudeerden in wetenschap, technologie, engineering en wiskunde (zie bijlage 15). Er zijn momenteel hervormingen gaande om tegemoet te komen aan de zorgen over de aantrekkelijkheid en de relevantie voor de arbeidsmarkt van beroepsonderwijs en -opleiding. De federale instanties hebben financiële stimulansen ingevoerd om mensen aan te moedigen een baan te vinden in sectoren met een tekort. Een onlangs uitgevoerde maatregel in het kader van het herstel- en veerkrachtplan stelt langdurig werklozen ook in staat een gedeeltelijke werkloosheidsuitkering te ontvangen tijdens de eerste 3 maanden dat zij in een knelpuntberoep werken.

Lage vaardigheidsniveaus vormen een belangrijke belemmering om meer mensen aan het werk te krijgen en het concurrentievermogen te vergroten, terwijl de beperkte deelname aan volwasseneneducatie van mensen met een laag opleidingsniveau een ernstig probleem vormt in de context van de dubbele transitie. Het percentage volwassenen (van 25-64 jaar) dat de afgelopen 12 maanden aan leeractiviteiten heeft deelgenomen, bedroeg in 2022 34,9 %, wat lager is dan het EU-gemiddelde van 39,5 % en 4,5 procentpunten lager ten opzichte van 2016. Het ligt nog ver onder het Belgische nationale streefcijfer van ten minste 60,9 % in 2030. Dit percentage is bijzonder laag onder mensen met een laag opleidingsniveau (12,5 % tegenover 18,4 % in de EU). Samen met tekorten aan arbeidskrachten en andere uitdagingen ondermijnt dit het potentieel van België om zijn economisch concurrentievermogen te vergroten (zie bijlage 20). Het herstel- en veerkrachtplan omvat hervormingen waarbij een individueel recht van 5 opleidingsdagen per jaar voor werknemers wordt ingevoerd en individuele leerrekeningen worden opgezet, terwijl het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+) opleidingsactiviteiten die gericht zijn op kansarme groepen in elk gewest sterk ondersteunt.

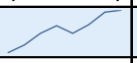
Sociale overdrachten zijn zeer doeltreffend om armoede terug te dringen en de inkomensongelijkheid is laag. Tijdens de energiecrisis heeft de automatische indexering van lonen en uitkeringen de koopkracht van huishoudens relatief goed beschermd (Capeau et al., 2022). Het percentage mensen dat met armoede of sociale uitsluiting wordt bedreigd (AROPE), is in 2021 gedaald tot 18,8 %, en bleef op dat niveau in 2022 en 2023 (EU: 21,6 % in 2022), hoewel er aanzienlijke gewestelijk verschillen zijn (Vlaanderen: 12,2 %, Wallonië: 24 %, Brussels Hoofdstedelijk Gewest: 37,6 %). Tegelijkertijd behoort het percentage mensen in huishoudens waar bijna niemand werkt, tot de hoogste in de EU, met 10,5 % in 2023, en ook hier bestaan grote gewestelijke verschillen. Het armoederisico, dat nog steeds onder het EU-gemiddelde ligt, nam in 2022 met 3 procentpunten toe. België is niettemin een van de best presterende landen wat betreft het effect van zijn sociale overdrachten om armoede terug te dringen.

De over het geheel genomen goede sociale resultaten verbergen de ongelijke kansen tussen groepen op basis van sociaal-economische, migratie- en oudergerelateerde achtergronden. Mensen met een kwetsbaar sociaal-demografisch profiel hebben aanhoudend lage inkomens en een moeilijke opwaartse economische en sociale mobiliteit in België ([134]).

([134])OESO, Economic Surveys : Belgium 2022.

Ongelijkheden in kansen voor jongeren komen tot uiting in de steeds grotere kloof tussen de AROPE-percentages van kinderen van jonger dan 6 jaar van hoogopgeleide ouders (7,2 %) en die van ouders met een laag opleidingsniveau. (84,4 %). Dit verschil is toegenomen van 67,7 procentpunten in 2021 tot 77,2 procentpunten in 2022 (EU: 55,5 procentpunten in 2022). Er zijn ook grote ongelijkheden in onderwijsresultaten in verband met de sociaal-economische en migratieachtergrond (zie de PISA-gegevens van de OESO in bijlage 15). Daarnaast nam de AROPE-kloof tussen personen met en zonder handicap toe en was deze in 2022 een van de grootste in de EU (met 20,3 procentpunten tegenover het EU-gemiddelde van 10,5 procentpunten). Hoewel de uitvoering van de Europese kindergarantie aan de gang is, zoals beschreven in het Belgische voortgangsverslag, financieren het herstel- en veerkrachtplan en het ESF+ betere steun voor actieve inclusie en inclusief onderwijs. Dit zal België ook helpen zijn nationale doelstelling te halen, namelijk 279 000 minder mensen die risico lopen op armoede of sociale uitsluiting tegen 2030 (vanaf 2019), waarvan 93 000 kinderen, en op dit gebied is al goede vooruitgang geboekt.

Tabel A14.2:**Situatie van België ten aanzien van de doelstellingen voor 2030 voor werkgelegenheid, vaardigheden en armoedebestrijding**

Indicators	Latest data	Trend (2016-2023)	2030 target	EU target
Employment (%)	72.1 (2023)		80	78
Adult learning[1] (%)	34.9 (2022)		60.9	60
Poverty reduction[2] (thousands)	-116 (2023)		-279	-15 000

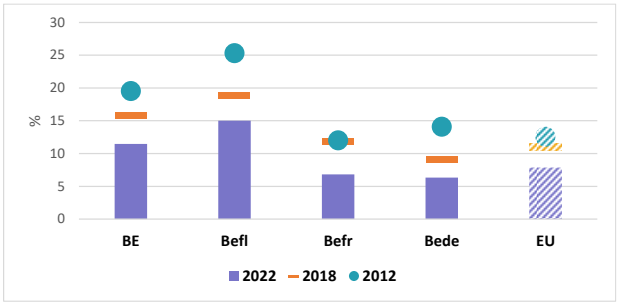
(1) Enquête volwasseneneducatie, volwassenen die de afgelopen 12 maanden een opleiding hebben gevolgd, speciaal excerpt, met uitzondering van begeleid werkplekleren.
(2) Verandering in het aantal personen dat met armoede of sociale uitsluiting wordt bedreigd (Arope), referentiejaar 2019.
Bron: Eurostat, DG EMPL.

Deze bijlage schetst de belangrijkste uitdagingen van het Belgische onderwijs- en opleidingsstelsel op basis van de resultaten van de Onderwijs- en opleidingsmonitor 2023 en de resultaten van het Programme for International Student Assessment van de OESO (PISA) van 2022.

De ondermaatse prestaties op het gebied van basisvaardigheden zoals gemeten in de PISA-studie zijn toegenomen, met name onder kansarme leerlingen. Uit de meest recente PISA-resultaten ([135]) blijkt dat de prestaties van 15-jarigen op het gebied van lezen, wiskunde en wetenschappen op termijn blijven verslechteren. ([136]) Het percentage leerlingen dat ondermaats presteert uit het laagste kwart van de sociaal-economische verdeling, is sinds 2018 met 9,2 procentpunten gestegen tot 45,8 % in wiskunde (EU: 48 %, BEfl: 41,4 %, BEfr: 51,1 %, BEde: 35,6 %), terwijl het percentage voor bevoordeelde leerlingen het laagste blijft in de EU (EU: 10,9 %; BE: 6,2 %, BEfl: 6,1 %, BEfr: 6,2 %, BEde: 8,5 %). De migratieachtergrond is ook een belangrijke bepalende factor voor prestaties. Bijna de helft van alle in het buitenland geboren studenten (45,1 %) presteert ondermaats op het gebied van wiskunde, in tegenstelling tot een op de vijf studenten (19,4 %) zonder migratieachtergrond, wat neerkomt op een kloof van 25,7 procentpunten. België stond in 2012 op de eerste plaats in de EU wat betreft het aandeel van de beste presteerders op het gebied van wiskunde (BE: 19,5 %), maar noteerde een sterke daling in 10 jaar tijd (11,5 % in 2022, BEfl: 15 %, BEfr: 6,9 %, BEde: 6,4 %). Toenemende ondermaatse prestaties en dalende topprestaties hebben een negatieve invloed op de vaardigheden van de toekomstige beroepsbevolking.

Het tekort aan leerkrachten wordt in alle gemeenschappen acuut. Van de scholen die aan de PISA-studie van 2022 deelnamen, bedroeg het percentage leerlingen op scholen waarvan het schoolhoofd meldde dat het vermogen van de school om onderwijs te geven in zekere mate of sterk wordt belemmerd door een gebrek aan onderwijzend personeel 80,1 % (tegenover 33,9 % in 2012), het hoogste in de EU. Veel leerkrachten verlaten het beroep voortijdig en de situatie wordt nog verergerd door de hoge absenteïsmecijfers. Beginnende leerkrachten ondervinden moeilijkheden bij het sluiten van langetermijncontracten en scholen hebben vaak moeite om tijdens het schooljaar vervangingen te vinden voor afwezige leerkrachten. Door de demografische groei en het onderwijsbeleid waarbij aanvullende taalvereisten worden ingevoerd (taalactieplan in BEfl en eerder tweede-taalonderwijs in BEfr) is er een grotere behoefte aan specifieke lerarenprofielen. Het aantal nieuwe afgestudeerden van opleidingsprogramma's voor leerkrachten voldoet echter niet aan de vraag ([137]). De onmiddellijke tekorten aan leerkrachten worden aangepakt via vervangingspools en -platforms. De gemeenschappen ontwikkelen ook langetermijnoplossingen, zoals de invoering van flexibele en alternatieve loopbaantrajecten, het vergroten van de werkzekerheid, het versterken van het mentorschap van beginnende leerkrachten en de hervorming van de initiële lerarenopleiding en trainingen om de retentiegraad te verbeteren.

Grafiek A15.1: **Topprestaties op het gebied van wiskunde per gemeenschap, PISA 2012, 2018 en 2022**

Bron: OESO (2023).

Hoewel de deelname aan voor- en vroegschoolse educatie en opvang hoog is, blijven er uitdagingen op het gebied van gelijke toegang bestaan. De deelname aan voor- en vroegschoolse educatie en opvang van kinderen tussen 3 jaar oud en het begin van de leerplichtige leeftijd is een van de hoogste in de

([135]) OESO (2023), PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education, PISA, OECD Publishing, Parijs.

([136]) De gemiddelde prestaties in BEfl daalden sterk op alle drie de gebieden, terwijl in BEfr de daling voor lezen en wetenschap gematigder is dan in 2018. BEde daalde op het gebied van wiskunde en lezen en handhaafde zijn wetenschappelijke prestaties.

([137]) In BEfr is het aantal studenten dat de initiële lerarenopleiding volgt tussen 2019-2020 en 2020-2021 met 10 % gedaald, terwijl in BEfl de jaarlijkse inschrijvingen voor programma's voor basis- en voor- en vroegschoolse educatie tussen 2014-2015 en 2021-2022 met 31,4 % en 24,2 % zijn gedaald.

Tabel A15.1:**Doelstellingen op EU-niveau en andere contextuele indicatoren in het strategisch kader voor de Europese onderwijsruimte**

				2012		2018		2023	
Indicator			Target	Belgium	EU-27	Belgium	EU-27	Belgium	EU-27
[1]Participation in early childhood education (age 3+)			96%	98.3% [2013]	91.8% [2013]	98.4% [d]	92.2%	97.6% [2021]	92.5% [2021,d]
[2]Low-achieving 15-year-olds in:		Reading	< 15%	16.1%	18.0%	21.3%	22.5%	25.3% [2022]	26.2% [2022]
		Mathematics	< 15%	19.0%	22.1%	19.7%	22.9%	25.0% [2022]	29.5% [2022]
		Science	< 15%	17.7%	16.8%	20.0%	22.3%	22.4% [2022]	24.2% [2022]
Early leavers from education and training (age 18-24)	[3]Total		< 9 %	12.0%	12.6%	8.6%	10.5%	6.2%	9.5%
	[3] By gender	Men		14.4%	14.5%	10.6%	12.1%	7.9%	11.3%
		Women		9.5%	10.6%	6.5%	8.7%	4.4%	7.7%
	[4] By degree of urbanisation	Cities		16.2% [b]	11.2%	11.8%	9.4%	7.2%	8.6%
		Rural areas		9.9% [b]	14.0%	6.5%	11.0%	6.1%	9.9%
	[5] By country of birth	Native		10.6%	11.3%	7.2%	9.2%	5.8%	8.2%
		EU-born		17.9%	26.2%	18.4%	22.4%	7.0% [u]	21.0%
		Non EU-born		25.6%	30.1%	18.9%	23.0%	10.5%	21.6%
[6]Socio-economic gap (percentage points)				:	:	31.9	29.5	39.6 [2022]	37.2 [2022]
[7]Exposure of VET graduates to work-based learning			≥ 60% (2025)	:	:	:	:	44.8%	64.5%
Tertiary educational attainment (age 25-34)	[8]Total		45%	43.0%	34.1%	47.4%	38.7%	50.0%	43.1%
	[8] By gender	Men		35.9%	29.1%	40.6%	33.3%	42.6%	37.6%
		Women		50.1%	39.2%	54.2%	44.2%	57.3%	48.8%
	[9] By degree of urbanisation	Cities		44.3% [b]	43.5%	51.2%	49.0%	52.2%	53.3%
		Rural areas		42.6% [b]	24.8%	46.6%	27.7%	47.1%	31.7%
	[10] By country of birth	Native		45.7%	35.4%	49.1%	39.7%	52.3%	44.2%
		EU-born		45.4%	29.3%	52.5%	36.7%	48.7%	40.2%
		Non EU-born		25.2%	24.2%	34.0%	31.0%	38.3%	37.1%
[11]Participation in adult learning (age 25-64)			≥ 47% (2025)	:	:	39.4% [2016]	37.4% [2016]	34.9% [2022]	39.5% [2022]
[12]Share of school teachers (ISCED 1-3) who are 55 years or over				13.0% [2013]	22.7% [2013]	16.1%	23.8%	17.2% [2021]	24.5% [2021]

***Opmerkingen*:** b = onderbreking in tijdreeks; d = verschillende definitie; e = schatting; p = voorlopig; u = lage betrouwbaarheid; : = gegevens niet beschikbaar.
Bron: 1,3,4,5,7,8,9,10,12 = Eurostat; 11 = Eurostat, Enquête volwasseneneducatie. 2,6 = OESO (PISA).

EU (97,6 % in 2021), evenals de deelname van kinderen onder de 3 jaar aan formele kinderopvang (52,7 %). Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kampen echter met een aanzienlijk tekort aan kinderopvangplaatsen en een gebrek aan gekwalificeerd personeel.

De achtergrond en kenmerken van de leerlingen blijven van invloed op het succes van de school. Leerlingen die ouder zijn dan hun klasgenoten omdat ze zijn blijven zitten of later toegang hadden tot onderwijs, presteren voor lezen ([138]) en wiskunde ([139]) aanzienlijk slechter dan leerlingen die op schema liggen met hun schooltraject. De regering van de Franse Gemeenschap heeft zich ertoe verbonden het aantal gevallen van blijven zitten en vertraagde toegang te beperken en werkt met steun van de herstel- en veerkrachtfaciliteit aan een strategie om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. In 2020-2021 lag echter slechts 60,67 % van de leerlingen in het secundair onderwijs "op schema" met hun studie ([140]). In België bedroeg het percentage leerlingen dat zelf aangaf ten minste één jaar in het basis- of middelbaar onderwijs te hebben gedoubleerd 26,5 % in de PISA-studie, het hoogste in de EU; het percentage onder kansarme leerlingen bedroeg 46,7 % ([141]).

De deelname aan het tertiair onderwijs behoort tot de hoogste in de EU, maar het ontbreekt aan kwalificaties op bepaalde gebieden met een hoge relevantie voor de arbeidsmarkt. Het percentage jongeren tussen

([138])Schillings, Patricia; André, Marine and Dupont, Virginie (2023), PIRLS 2021: synthesenota, Federatie Wallonië-Brussel en Universiteit van Luik.

([139])OESO (2023), PISA 2022 Results (volume II): Learning During — and From — Disruption, PISA, OECD Publishing, Parijs.

([140])Les chiffres clés dans la Fédération Wallonie-Bruxelles, https://statistiques.cfwb.be/.

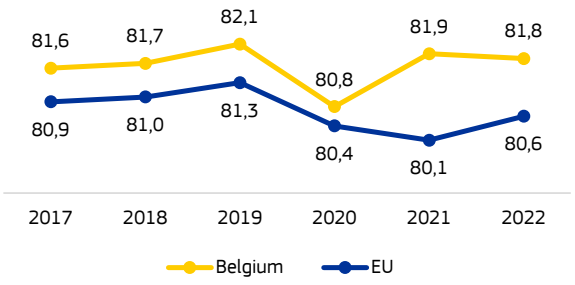
([141])OESO (2023), PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education, PISA, OECD Publishing, Parijs.

25 en 34 jaar met een diploma tertiair onderwijs bedroeg 50 % in 2023, ruim boven de EU-doelstelling van 45 %. Tegelijkertijd was het aandeel nieuwe studenten dat zich inschrijft voor programma's op het gebied van wetenschap, technologie, engineering en wiskunde slechts 20,7 % in 2021, een van de laagste in de EU (28,1 %). Het aandeel ICT-afgestudeerden (2,8 % tegenover 4,2 % in de EU) en het aandeel vrouwen in het totale aantal deelnemers aan ICT (10,5 % tegenover 20 % in de EU) behoren tot de laagste in de EU, ondanks de grote vraag naar ICT-professionals (zie bijlage 10).

Een gezonde bevolking en een doeltreffend, toegankelijk en veerkrachtig gezondheidsstelsel zijn voorwaarden voor een duurzame economie en samenleving. Deze bijlage bevat een momentopname van de volksgezondheid en het gezondheidsstelsel in België.

Zowel vóór als tijdens de COVID-19-pandemie was de levensverwachting bij de geboorte in België iets hoger dan het EU-gemiddelde (zie grafiek A16.1). Met het begin van de COVID-19-pandemie in 2020 was de levensverwachting in België aanzienlijk gedaald. De levensverwachting is in 2021 sterk gestegen, bijna tot het niveau van vóór de pandemie, maar daalde in 2022 licht, met 0,1 jaar, ondanks een daling van de sterfte door COVID-19 in 2022 ten opzichte van 2021 ([142]). België weet relatief goed hoe het sterfgevallen als gevolg van behandelbare oorzaken moet voorkomen (zie tabel A16.1). In 2021 waren kanker en ziekten van de bloedsomloop ("hart- en vaatziekten") de belangrijkste doodsoorzaken, gevolgd door COVID-19.

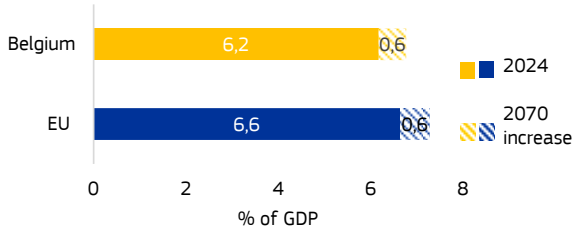
Grafiek A16.1: **Levensverwachting bij de geboorte (in jaren)**

Bron: Eurostat.

De uitgaven voor gezondheidszorg ten opzichte van het bbp in België lagen in 2021 iets boven het EU-gemiddelde. De uitgaven per inwoner voor intramurale zorg liggen boven het EU-gemiddelde, terwijl de uitgaven voor ambulante zorg, ziektepreventie, geneesmiddelen en medische hulpmiddelen lager liggen. In 2021 stegen de totale uitgaven voor gezondheidszorg tot 10,9 % van het bbp. Deze zijn licht gedaald ten opzichte van 11,2 % in 2020, aangezien het herstel van het bbp de groei van de uitgaven voor gezondheidszorg overtrof. Uit voorlopige gegevens van de OESO blijkt dat de totale uitgaven voor gezondheidszorg in 2022 op 10,9 % van het bbp zijn gebleven. Het overheidsaandeel in de uitgaven voor gezondheidszorg in België (77,6 % in 2021) ligt iets onder het EU-gemiddelde en het aandeel van eigen bijdragen voor de gezondheidszorg in België (17,9 %) is hoger dan het gemiddelde niveau in de EU (14,5 %). Op basis van het leeftijdsprofiel van de Belgische bevolking zullen de overheidsuitgaven voor gezondheidszorg tegen 2070 naar verwachting met 0,6 procentpunt van het bbp stijgen, in overeenstemming met de stijging voor de EU als geheel (zie grafiek A16.2 en bijlage 21).

Grafiek A16.2: **Verwachte stijging van de overheidsuitgaven voor gezondheidszorg in de periode 2024-2070**

Referentiescenario
Bron: Europese Commissie/EPC (2024).

De uitgaven voor preventie in België bedroegen 3,1 % van de totale uitgaven voor gezondheidszorg in 2021, tegenover 6,0 % voor de EU als geheel. Tussen 2019 en 2021 zijn de uitgaven voor preventie in België bijna verdubbeld, wat nauw aansluit bij de trend in de hele EU. De stijging van de uitgaven voor preventieve zorg in 2021 in België was voornamelijk het gevolg van een verelfvoudiging van de uitgaven voor vaccinatieprogramma's en een stijging met 67 % van de uitgaven voor voorlichtings-, onderwijs- en adviesprogramma's.

België staat voor uitdagingen als gevolg van tekorten aan gezondheidswerkers en ongelijkheden in de toegang tot gezondheidsdiensten. Hoewel het aandeel van de Belgische bevolking dat in 2022 onvervulde behoeften aan medische zorg meldde, onder het

([142]) Op basis van gegevens die rechtstreeks door de lidstaten aan het Europees Centrum voor ziektepreventie en -bestrijding worden verstrekt in het kader van het Europees surveillancesysteem.

EU-gemiddelde lag, waren die onvervulde behoeften onevenredig geconcentreerd bij personen in het laagste inkomenskwintiel. Als gevolg daarvan had België een van de grootste inkomensgerelateerde verschillen in onvervulde behoeften aan medische zorg in de westelijke EU-landen. De regering heeft een aantal maatregelen genomen om de financiële belemmeringen voor de toegang tot gezondheidszorg voor de economisch meest achtergestelde bevolkingsgroepen te verlichten. Zo kunnen patiënten sinds 2022 alleen de "eigen bijdrage" betalen in plaats van de volledige kosten van de dienst te betalen en vervolgens om terugbetaling achteraf te vragen. Er zijn tekorten aan gezondheidswerkers, waardoor de toegankelijkheid van gezondheidsdiensten wordt ondermijnd. Een gebrek aan adequate resources leidt bijvoorbeeld tot lange wachttijden voor geestelijke gezondheidsdiensten, wat in dit verband gerapporteerd wordt als de meest voorkomende belemmering ([143]). Stressvolle arbeidsomstandigheden en beperkte loopbaanvooruitzichten behoren tot de belangrijkste factoren die de aantrekkelijkheid van beroepen in de gezondheidszorg verminderen en tot tekorten bijdragen. Het aantal van 3,2 praktiserende artsen per 1 000 inwoners in België lag in 2021 onder het EU-gemiddelde (4,1). Dit en het hoge percentage actieve artsen van 55 jaar en ouder (42,6 %) geeft aanleiding tot bezorgdheid over de toegankelijkheid van gezondheidsdiensten op lange termijn.

Om het aanbod van artsen te verhogen, is het aantal studenten dat tot medische scholen is toegelaten, de afgelopen jaren toegenomen. Het aantal verpleegkundigen is de afgelopen jaren ook gestegen tot 11,1 per 1 000 inwoners in 2021, ruim boven het EU-gemiddelde (7,9 in 2021). Desondanks zijn er tekorten aan verpleegkundigen, waarbij het tekort geraamd wordt op meer dan 20 000 ([144]). In 2022 gaf meer dan 80 % van de ziekenhuizen aan bedden te moeten sluiten als gevolg van personeelstekorten, waaronder verpleegkundigen. De regering heeft maatregelen genomen om het beroep van verpleegkundige aantrekkelijker te maken en de arbeidsomstandigheden van verpleegkundigen te verbeteren om het aantal praktiserende verpleegkundigen mettertijd op te krikken. Sinds 2020 zijn overheidsinvesteringen gericht op het verhogen van de lonen van verpleegkundigen (met name in ziekenhuizen) en het aanwerven van extra personeel. De salarissen van nieuwkomers in de gezondheidszorg zijn verhoogd en het salarisstelsel voor verpleegkundigen is herzien om ervoor te zorgen dat de beloning de werkelijke verantwoordelijkheden weerspiegelt en niet alleen kwalificaties.

In zijn herstel- en veerkrachtplan wil België 93,6 miljoen EUR (1,77 % van de totale waarde van het plan) investeren in gezondheidszorg. De investeringen gaan naar digitale gezondheidsdiensten en gezondheidsgegevens, nucleaire geneeskunde voor kankerbehandeling en gezondheidsonderzoek en -innovatie. Meer in het bijzonder zijn de investeringen in digitale gezondheidsdiensten en gezondheidsgegevens onder andere gericht op de ontwikkeling van gestandaardiseerde zorgpakketten voor het verzamelen en opslaan van patiëntgegevens, de uitbreiding van het systeem voor elektronische recepten, het opzetten van een geïntegreerd volgsysteem voor het verbruik van geneesmiddelen, het operationeel maken van teleconsultaties en het beschikbaar stellen van digitale instrumenten voor geïntegreerde zorgteams. België heeft wetgeving goedgekeurd voor het oprichten van een autoriteit voor gezondheidsgegevens op te richten, in overeenstemming met het voorstel van de Europese Commissie voor een Europese dataruimte voor gezondheid. Aanvullende investeringen zijn gepland in het kader van de fondsen van het cohesiebeleid voor 2021-2027. België is van plan ongeveer 31 miljoen EUR uit het Europees Sociaal Fonds Plus te investeren in de verbetering van de toegankelijkheid, kwaliteit en veerkracht van het gezondheidsstelsel ([145]).

([143]) https:// europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3032

([144]) OECD/Europees Waarnemingscentrum voor gezondheidszorgstelsels en -beleid (2023), *België: Landenprofiel Gezondheid 2023, State of Health in the EU*, OECD Publishing, Paris/Europees Waarnemingscentrum voor gezondheidszorgstelsels en -beleid, Brussel.

([145]) De gegevens over het cohesiebeleid van de EU weerspiegelen de stand van zaken per 13 mei 2024.

Tabel A16.1:**Belangrijkste gezondheidsindicatoren**

	2018	2019	2020	2021	2022	EU average (latest year)
Treatable mortality per 100 000 population (mortality avoidable through optimal quality healthcare)	69,9	65,2	62,7	61,6	NA	93.3 (2021)
Cancer mortality per 100 000 population	231,0	229,3	223,2	220,1	NA	235.4 (2021)
Current expenditure on health, % GDP	10,9	10,8	11,2	10,9	NA	10.9 (2021)
Public share of health expenditure, % of current health expenditure	76,6	75,3	77,9	77,6	NA	81.1 (2021)
Spending on prevention, % of current health expenditure	1,5	1,6	2,1	3,1	NA	6.0 (2021)
Available hospital beds per 100 000 population	562	557	553	549	547	525 (2021)
Doctors per 1 000 population	3,1	3,2	3,2	3,2	NA	4.1 (2021)*
Nurses per 1 000 population	11.1**	11.1**	11.1**	11.1**	NA	7.9 (2021)
Total consumption of antibacterials for systemic use, daily defined dose per 1 000 inhabitants per day ***	22,3	21,4	16,7	17,4	20,4	19.4 (2022)

Opmerking: Het EU-gemiddelde wordt gewogen voor alle indicatoren, behalve voor artsen en verpleegkundigen per 1 000 inwoners, waarvoor het eenvoudige EU-gemiddelde wordt gebruikt. De dichtheidsgegevens van artsen hebben betrekking op praktiserende artsen in alle landen behalve Griekenland, Portugal (vergunning om de praktijk uit te oefenen) en Slowakije (professioneel actief). Gegevens over de dichtheid van verpleegkundigen hebben betrekking op praktiserende verpleegkundigen in alle landen behalve Frankrijk, Portugal, Slowakije (professioneel actief) en Griekenland (alleen verpleegkundigen die in ziekenhuizen werken).

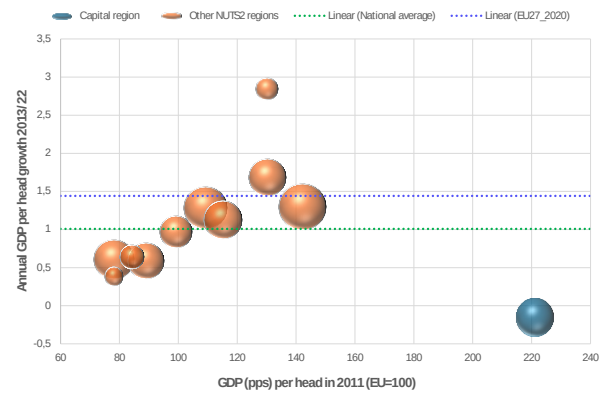
Bron: Eurostat-databank; behalve: * OESO, ** Gezamenlijke vragenlijst over niet-monetaire statistieken in de gezondheidszorg, *** ECDC, **** Aanbeveling van de Raad inzake de uitbreiding van de EU-maatregelen ter bestrijding van resistentie tegen antimicrobiële stoffen met behulp van een “één gezondheid”-benadering.

Bijlage 17 belicht de economische en sociale regionale dynamiek in België. Het bevat een analyse van de economische, sociale en territoriale cohesie in de Belgische gewesten en beoordeelt de behoefte aan investeringen en subnationale hervormingen om de economische groei, de sociale ontwikkeling en het concurrentievermogen van het land te stimuleren.

Overzicht van de economische en sociale prestaties op regionaal niveau

De regionale en intraregionale verschillen op het gebied van economische en sociale ontwikkeling blijven groot. In 2022 bedroeg het bbp per hoofd van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 196 % van het EU-gemiddelde (100 %), terwijl verschillende andere provincies, zoals Henegouwen (74 %) Luxemburg (72 %), Luik (85 %), Namen (79 %) en Limburg (97 %) achterbleven. Antwerpen (142 %) en Waals-Brabant (152 %) hebben daarentegen hun sterke economische prestaties voortgezet.

Grafiek A17.1: **Bbp per hoofd van de bevolking (2011) en jaarlijkse groei van het bbp per hoofd van de bevolking (2013-2022)**

Bron: Berekeningen DG REGIO op basis van gegevens van JRC (ARDECO) en Eurostat.

België vertoont nog steeds grote verschillen in de bbp-groei per hoofd van de bevolking binnen het land. De gemiddelde jaarlijkse reële bbp-groei per inwoner in België bedroeg 1 % tussen 2013 en 2022, wat lager is dan het EU-gemiddelde (1,44 %). In de Vlaamse provincies varieerde de reële bbp-groei per inwoner tussen 0,98 % en 1,69 %. Vier Waalse provincies (Henegouwen, Luik, Luxemburg, Namen) vertoonden een tragere groei per hoofd van de bevolking van 0,39 % tot 0,64 %. Waals-Brabant is daarentegen de snelst groeiende provincie in België met een bbp-groei per inwoner van 2,85 %, wat ruim boven het EU-gemiddelde ligt. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kende een negatieve groei van het bbp per inwoner (-0,15 %), deels als gevolg van de bevolkingsgroei. Brussel en zijn woon-werkzone, Luik en Luxemburg bevinden zich in een ontwikkelingsval, aangezien deze regio's een lange periode (> 16 jaar) hebben gekend van een lager dan gemiddelde groei van het bbp, de productiviteit en de werkgelegenheid.

De totale productiviteitsgroei in België is hersteld, maar blijft onder het EU-gemiddelde. De arbeidsproductiviteit van België steeg in 2022 met 4 % tot 130 % van het EU-gemiddelde, waarbij de hoogste arbeidsproductiviteitswaarden werden waargenomen in Brussel-Hoofdstad, Waals-Brabant en Vlaams-Brabant.

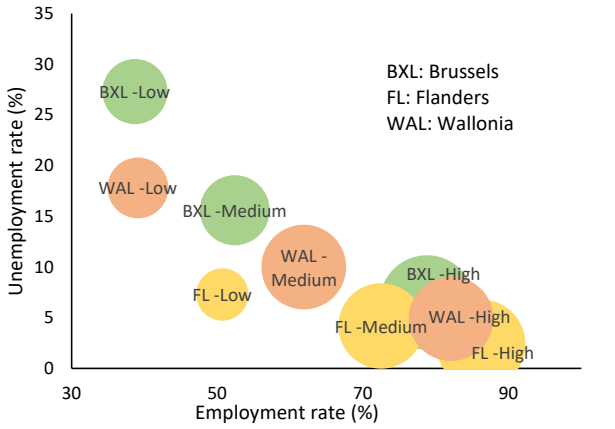
De arbeidsmarktprestaties zijn over het algemeen beter in Vlaanderen. Er blijven grote verschillen bestaan tussen zowel de werkgelegenheids- als de werkloosheidsgraad van hoog-, middelhoog- en laaggeschoolde werknemers. Het Belgische werkloosheidspercentage bedroeg 5,5 % in 2023. De werkloosheid in de Vlaamse provincies (3,3 %) is systematisch lager en in de Waalse provincies systematisch hoger (8,2 %). Het werkloosheidspercentage in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is met 10,3 % van de actieve bevolking het hoogst. Er is ruimte om vrijwillige arbeidsmobiliteit tussen sectoren en regio's verder te ondersteunen om de tekorten aan arbeidskrachten aan te pakken. In een op verzoek van de Vlaamse regering uitgevoerde studie zijn de mogelijkheden en belemmeringen voor interregionale mobiliteit op basis van specifieke zones in Wallonië en Vlaanderen uiteengezet.

Het opleidingsniveau is lager in de Waalse provincies (met name in Henegouwen) en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In de Waalse provincies is het aandeel van de bevolking met een hoog opleidingsniveau lager en is de levensverwachting ook lager dan het Belgische gemiddelde. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een hoger percentage van de bevolking (38,8 %) met armoede bedreigd of ernstig materieel en sociaal achtergesteld. Deze cijfers zijn lager in Wallonië (25,8 %) en veel lager in Vlaanderen (11,2 %).

Hoewel de indicator voor het regionale concurrentievermogen (RCI, Regional

Competitiveness Index) in alle Belgische provincies boven het EU-gemiddelde ligt, is het klimaat voor bedrijven en inwoners in sommige Waalse provincies minder aantrekkelijk. Het probleem van discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden en tekorten aan vaardigheden prevaleert in bepaalde sectoren. Verwacht wordt dat Belgische ondernemingen te maken zullen krijgen met een toenemend aantal moeilijk in te vullen vacatures als gevolg van ongunstige demografische trends en de industriële en groene transitie. In 2022 hadden Belgische bedrijven 205 000 vacatures, wat overeenkomt met een vacaturepercentage van 4,8 %. De gewestelijke uitsplitsing van de vacatures bedraagt 67 % in Vlaanderen, 20 % in Wallonië en 13 % in Brussel.

Grafiek A17.2: **Werkgelegenheids- en werkloosheidscijfers per gewest en per onderwijsniveau, 2022**

Opmerking: Bubbelgrootte komt overeen met de omvang van de bevolking in de werkende leeftijd met een bepaald opleidingsniveau in verhouding tot de totale bevolking in de werkende leeftijd in het gewest.
Bron: Europese Commissie

Hoewel België beter presteert dan het EU-gemiddelde voor innovatie, blijven er regionale verschillen bestaan. België investeerde 3,42 % van zijn bbp in O&O in 2021 (1,1 % meer dan het EU-gemiddelde) en sommige provincies, zoals Waals-Brabant en Vlaams-Brabant, munten uit in kennisintensieve en hightechsectoren en kunnen bogen op een hoge arbeidsparticipatie in deze sectoren. Waals-Brabant staat aan de top van alle NUTS2-regio's in de EU-27 met toonaangevende kennisintensieve en hightechsectoren. Het aantal octrooiaanvragen is hoog, met name op het gebied van biotechnologie en ICT: Waals-Brabant (85 biotechnologische octrooiaanvragen per miljoen inwoners) en Vlaams-Brabant (122 ICT-octrooiaanvragen per miljoen inwoners) behoren tot de topregio's in de EU. De provincies Limburg, West-Vlaanderen, Henegouwen, Luxemburg en Namen investeren echter minder dan 2 % van hun bbp in O&O.

Tabel A17.1:**Geselecteerde indicatoren op regionaal niveau In België**

Region	GDP per head(PPS)	Productivity (GVA (PPS) per person employed)	GDP per head growth	Unemployment rate	Employment in knowledge-intensive services	Employment in high-technology sectors	Regional competitiveness index (RCI)
	EU-27 = 100, 2022	EU-27 = 100, 2022	Average % change on the preceding year, 2013-2022	% of active population, 2023	% of total employment, 2022	% of total employment, 2022	EU-27 = 100, 2022
European Union	100	100	1.44	6.1	40.8	4.9	100.0
Belgique/België	120	130	1.01	5.5	50.3	5.8	125.7
Région de Bruxelles-Capitale/Brussels Hoofdstedelijk Gewest	196.0	157.7	-0.15	10.6	47.8	6.9	136.3
Vlaams Gewest	124.0	131.7	1.3	3.3	49.0	5.4	131.1
Région wallonne	87.0	112.3	1.0	8.2	54.0	6.1	112.4
Prov. Antwerpen	142.0	144.6	1.3	3.6	48.5	5.8	133.9
Prov. Limburg (BE)	97.0	109.9	1.0	3.2	46.8	4.4	125.8
Prov. Oost-Vlaanderen	112.0	123.3	1.3	2.9	51.1	5.7	134.6
Prov. Vlaams-Brabant	136.0	151.3	1.7	4.2	56.1	7.9	136.3
Prov. West-Vlaanderen	116.0	118.1	1.1	2.8	42.0	2.9	121.2
Prov. Brabant Wallon	152.0	168.7	2.9	5.7	61.5	11.1	136.3
Prov. Hainaut	74.0	102.0	0.6	9.3	50.8	5.1	107.6
Prov. Liège	85.0	108.1	0.6	9.1	53.4	5.3	111.7
Prov. Luxembourg (BE)	72.0	97.4	0.4	6.5	52.4	4.5	104.9
Prov. Namur	79.0	102.3	0.6	6.6	57.0	7.0	111.4

Bron: Eurostat, EDGAR-database.

De prestaties van het passagiersvervoer per spoor (aandeel van de bevolking in een straal van 120 km dat binnen 1h30 kan worden bereikt) liggen in de meeste provincies onder het EU-gemiddelde (15,7 %) en de infrastructuur voor schone mobiliteit (elektrische oplaadpunten) verschilt van provincie tot provincie. Met name in Limburg (3,8 %) en de provincie Luxemburg (4,1 %) zijn de prestaties van het passagiersvervoer per spoor vrij laag. Bovendien ligt het gemiddelde van 82,5 oplaadpunten voor elektrische voertuigen per miljoen inwoners ver onder het EU-gemiddelde van 120. Wallonië presteert slecht met slechts 48 oplaadpunten per miljoen inwoners. Ook de fietsinfrastructuur is in Wallonië minder ontwikkeld: de verhouding tussen afzonderlijke fietsinfrastructuur en hoofdwegen is het hoogst in de provincie Antwerpen (93,8) en het laagst in de provincie Luxemburg (7,3). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest scoort gemiddeld met een ratio van 40,3.

Alle Belgische provincies hebben de uitstoot van broeikasgassen tussen 1990 en 2022 verminderd, maar de klimaattransitie treft de Belgische provincies anders. In Henegouwen blijven de emissies per hoofd van de bevolking hoog, vijf keer hoger dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, vanwege de hoge industriële emissie-intensiteit ervan.

Investeringen en subnationale behoeften in de toekomst

De investeringsstrategie die is overeengekomen in de cohesiebeleidsprogramma's die in 2022 en 2023 zijn goedgekeurd, blijft geldig voor de huidige economische en sociale situatie. België wordt niettemin verzocht zich te beraden op de volgende punten.

Doeltreffende acties ter ondersteuning van een alomvattende regionale vaardighedenstrategie en vrijwillige arbeidsmobiliteit om de verschillen op de arbeidsmarkt te verkleinen, blijven noodzakelijk. Er is een verband aangetoond tussen discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden en het werkloosheidsniveau in de EU. Uit gegevens blijkt dat discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden kunnen leiden tot minder innovatie en geringer

concurrentievermogen. Verscheidene beroepen zijn aangemerkt als prioritair omdat het hierbij om tekort- of overschotberoepen gaat. Een beoordeling van de trends inzake discrepantie tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden is van essentieel belang, met name in het licht van de industriële en groene transitie.

Innovatie, O&O en de groene transitie verdienen specifieke aandacht. Het verkleinen van de verschillen op het gebied van innovatie, met name O&O-intensiteit, die tussen provincies blijven bestaan, kan helpen om het verschil in concurrentievermogen tussen provincies aan te pakken. Verdere investeringen in het gebruik van hernieuwbare energie en slimme energiesystemen, energie-efficiëntie in alle sectoren en in aanpassing aan de klimaatverandering, nettonultechnologieën en duurzame mobiliteit zouden regio's helpen hun economie te vergroenen. België zou ook kunnen profiteren van de mogelijkheden van het platform voor strategische technologieën voor Europa (STEP) om investeringen in kritieke technologieën ter ondersteuning van de industriële transformatie te stimuleren.

De financiële sector blijkt relatief gezond en behoorlijk winstgevend. De solvabiliteit van banken is bevredigend, met een relatief stabiele gemiddelde kapitaaltoereikendheid van 19,8 % in Q3-2023 (tegenover 19,6 % in de EU). De kredietkwaliteit is sterk, hoewel het percentage niet-presterende leningen licht is gestegen van een historisch laag percentage van 1,4 % in Q2-2022 tot 1,5 % in Q3-2023 (tegenover 1,8 % in Q3-2023 in de EU). Lage kredietverliezen zijn deels het gevolg van overheidsmaatregelen en, voor huishoudens, automatische loonindexering, tegen een achtergrond van sterke arbeidsmarktprestaties. Sommige kredietverliezen zouden zich in de toekomst echter kunnen voordoen in de huidige context van hogere rentetarieven. Met een rendement op eigen vermogen van 11,9 % in de eerste 9 maanden van 2023 zijn Belgische banken winstgevend en presteren zij gemiddeld beter dan hun collega's in de EU (die in dezelfde periode een rendement op eigen vermogen van 9,9 % hadden) dankzij een stijging van de rente-inkomsten en voortdurend lage voorzieningen voor kredietverliezen. De financiering van de ECB daalde van een piek van 8,8 % in april 2021 tot 0,8 % in december 2023, een trend die veel lidstaten van de eurozone gemeen hebben. De financiering door depositohouders blijft comfortabel, met een verhouding tussen leningen en deposito's van 85,4 % in september 2023 (tegenover 93,3 % in de EU).

Het Belgische financiële stelsel heeft de stijging van de risicovrije rentetarieven en de onrust op de financiële markten van maart 2023 doorstaan, maar staat nog steeds voor grote uitdagingen. Dankzij een gezond beheer van het renterisico konden Belgische banken profiteren van de algemene stijging van de rente na een lange periode van lage — of zelfs negatieve — rentetarieven. De eerdere periode van lage tarieven vormde inderdaad een grote uitdaging voor de winstgevendheid van traditionele bank- en levensverzekeraars die contracten met een gegarandeerd rendement aanbieden. De rentebaten en de algemene prestaties van banken in de toekomst zullen echter van verschillende factoren afhangen. Een volatieler gedrag van deposanten of een verdere toename van de politieke druk op banken om de rente op deposito's te verhogen, zou een aanzienlijke invloed kunnen hebben op de financieringskosten en de winstgevendheid van banken. Evenzo kunnen plotselinge exogene gebeurtenissen — zoals het falen van Credit Suisse — de kosten van marktfinanciering snel opdrijven, aangezien deze gebeurtenissen beleggers ertoe aanzetten een hogere risicopremie te eisen bovenop de risicovrije rente. Het behoud van de huidige sterke financiële positie van de Belgische financiële instellingen vereist echter ook dat de banken op passende wijze blijven omgaan met de structurele uitdagingen en kansen die voortvloeien uit digitalisering en het streven naar kosteneffectiviteit. Deze uitdagingen zouden de winstgevendheid en de bedrijfsmodellen van de Belgische banken in de toekomst opnieuw onder druk kunnen zetten. Tot slot blijft het een zwak punt dat bijdragen aan het Belgische depositogarantiestelsel niet worden belegd in een gescheiden en gediversifieerde portefeuille van activa met een laag risico.

De kredietgroei is vertraagd als gevolg van minder aantrekkelijke kredietvoorwaarden, maar blijft sterker dan in de rest van het de eurozone. Door de stijgende rente is de kredietgroei op jaarbasis in België aanzienlijk vertraagd sinds september 2022 en bedroeg deze in december 2023 3,9 % (tegenover 0,4 % in de eurozone) voor kredietverlening aan niet-financiële vennootschappen en 2,4 % (tegenover 0,3 % in de eurozone) voor kredietverlening aan huishoudens. De rente op nieuwe leningen aan huishoudens en kmo's is met ongeveer 3,5 procentpunten gestegen tot niveaus die sinds de wereldwijde financiële crisis niet meer werden opgetekend. In oktober 2023 bedroeg het tarief voor nieuwe leningen met een variabele rente aan Belgische huishoudens voor woningaankopen 5,4 % (tegenover 4,8 % in het eurogebied), terwijl de rente op nieuwe leningen aan kmo's 5,5 % bedroeg, in overeenstemming met de gemiddelde 5,6 % in het eurogebied.

De kwetsbaarheden van de markt voor residentieel vastgoed zijn enigszins afgenomen. De risico's op de markt voor residentieel onroerend goed blijven aanzienlijk, maar zijn enigszins verminderd sinds de rentetarieven beginnen te stijgen. Woningleningen vertegenwoordigen een aanzienlijk deel van de totale bankactiva en blijven groeien. Zij worden gedekt door relatief lage kapitaalbuffers als gevolg van relatief lage microprudentiële

Tabel A18.1:**Indicatoren voor financiële gezondheid**

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	EU	Median
Total assets of the banking sector (% of GDP)	229.2	217.8	215.1	241.8	228.6	230.3	223.6	257.0	184.6
Share (total assets) of the five largest banks (%)	68.8	73.4	74.0	75.3	75.7	71.5	-	-	69.6
Share (total assets) of domestic credit institutions (%)[1]	50.9	50.3	49.6	50.6	52.2	52.9	52.3	-	62.9
NFC credit growth (year-on-year % change)	6.4	9.5	7.5	2.0	2.8	6.6	3.9	-	2.4
HH credit growth (year-on-year % change)	5.2	5.7	7.0	4.7	6.6	6.3	2.4	-	1.4
Financial soundness indicators:[1]									
- non-performing loans (% of total loans)	2.7	2.3	2.1	2.1	1.6	1.5	1.5	1.8	1.8
- capital adequacy ratio (%)	19.0	18.8	18.7	20.3	20.4	20.1	19.8	19.6	20.1
- return on equity (%)[2]	8.8	8.2	8.6	5.9	9.9	9.9	11.9	9.9	13.2
Cost-to-income ratio (%)[1]	58.2	61.2	59.5	56.7	56.3	56.4	54.7	52.8	44.9
Loan-to-deposit ratio (%)[1]	90.2	93.2	93.4	79.0	79.3	83.5	85.4	93.3	80.2
Central bank liquidity as % of liabilities	2.9	2.7	2.2	8.4	8.6	4.5	0.8	-	0.7
Private sector debt (% of GDP)	185.5	180.3	178.5	182.8	172.4	161.4	-	133.0	118.4
Long-term interest rate spread versus Bund (basis points)	40.5	39.8	44.6	36.2	35.9	59.1	65.5	107.7	104.2
Market funding ratio (%)	65.0	63.7	62.6	62.3	61.0	58.9	-	50.8	39.8
Green bonds outstanding to all bonds (%)[3]	-	-	-	1.5	2.1	2.9	3.3	4.0	2.7

1-3 **4-10** **11-17** **18-24** **24-27** Colours indicate performance ranking among 27 EU Member States.

(1) Laatste gegevens: Q3-2023.
(2) Geannualiseerde gegevens.
(3) Gegevens die alleen beschikbaar zijn voor de landen van de eurozone, het EU-gemiddelde betrekking op de eurozone.
Bron: ECB, Eurostat.

risicogewichten die worden toegepast door banken die de op interne ratings gebaseerde benadering op deze blootstellingen toepassen ([146]). De huizenprijzen zijn sinds Q2-2022 in reële termen aanzienlijk gedaald, waardoor het risico van verdere aanzienlijke correcties in de toekomst kleiner wordt. De schuldenlast van de huishoudens blijft hoog, maar de kredietkwaliteit van de hypotheekportefeuille van banken is aanzienlijk verbeterd dankzij de op kredietnemers gebaseerde maatregelen die sinds januari 2020 van kracht zijn. Gezien de afnemende maar aanhoudende risico's heeft de Nationale Bank van België besloten haar sectorale systeemrisicobuffer te verlagen van 9 % tot 6 % en de contracyclische kapitaalbuffer in twee fasen te verhogen van 0 % tot 1 % per 1 oktober 2024. Hoewel de omvang ervan kleiner is, zijn ook de commerciële vastgoedblootstellingen van banken aanzienlijk. Zij zijn met name omvangrijk voor verzekeraars, waar zij bijna 10 % van hun totale activa vertegenwoordigen. De markt voor commercieel vastgoed wordt nog steeds gekenmerkt door een sterke polarisatie tussen prime en non-prime segmenten. Tegen de achtergrond van een zwakke economische groei zouden deze non-prime blootstellingen in de toekomst kunnen leiden tot een toename van de kredietverliezen.

Het belastingstelsel van België staat niet neutraal tegenover investeringskeuzes. Sommige onderdelen van het belastingstelsel verstoren investerings-keuzes en leiden tot overinvestering in bepaalde activa. In dit verband is sprake van een gunstige fiscale heffing op onroerend goed, aangezien: i) de toegepaste "notionele" kadastrale waarde veelal lager is dan de werkelijke huurinkomsten die een dergelijk onroerend goed zou kunnen behalen; en ii) rente op leningen voor tweede woningen fiscaal aftrekbaar is. In Wallonië kunnen huiseigenaren nog altijd een beroep doen op een gunstige fiscale regeling voor hun hypotheekaflossingen ("chèque habitat"). Op het gebied van pensioenen begunstigen sommige fiscale prikkels specifieke pensioenregelingen, waardoor een betere toewijzing van kapitaal wordt belemmerd. De belasting op effectenrekeningen leidt tot een bevoordeling van beleggingen in effecten. Er zij op gewezen dat een van de zeldzame kenmerken die erop gericht waren het belastingstelsel neutraler te maken, in december 2022 werd ingetrokken. Tot die datum was België een van de weinige lidstaten (samen met Cyprus, Malta, Italië, Polen en Portugal) met een notionele renteaftrekregeling om de ongelijkheid tussen vreemd en eigen vermogen te verminderen, hoewel de notionele rente zo laag was dat de regeling grotendeels ondoeltreffend was. Na een besluit van december 2022 zal deze renteaftrekregeling vanaf 2024 volledig verdwijnen.

Duurzame financiering begint te groeien. Hoewel de absolute bedragen bescheiden blijven, werd in 2022 na 3 jaar zonder enige uitgifte 4,5 miljard EUR aan groene overheidsobligaties uitgegeven. De uitgifte van particuliere groene

([146])Kennisgeving van de Nationale Bank van België inzake de systeemrisicobuffer (SyRB), 11/01/2022, kennisgeving van het ESRB.

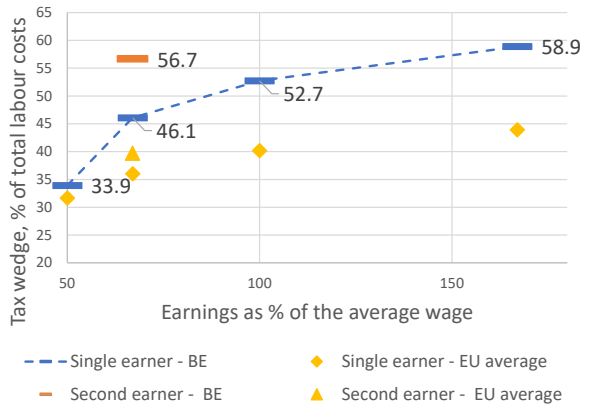
obligaties is echter met bijna de helft gedaald, van 3,0 miljard EUR in 2021 tot 1,7 miljard EUR in 2022. In het eerste kwartaal van 2023 profiteerden ESG-fondsen van positieve netto-instromen ten belope van 4 miljard EUR, terwijl niet-ESG-fondsen netto-uitstromen ten belope van 1,4 miljard EUR kenden, wat lijkt te wijzen op een toename van de belangstelling van beleggers en hun deelneming in ESG-fondsen.

De verzekeringssector lijkt momenteel als geheel gezond, maar er bestaan kwetsbaarheden. Na een stijging van 207 % in Q4-2021 tot 227 % in Q2-2022, daalde de solvabiliteitsratio van verzekeraars in Q2-2023 weer tot 211 %. Deze verhouding blijft meer dan twee keer zo hoog als het wettelijke vereiste, maar ligt onder het EER-gemiddelde (261 %). In 2022 presteerden Belgische verzekeraars goed, met een nettowinst van 3,7 miljard EUR, wat overeenkomt met een rendement op eigen vermogen van 16 %. Verzekeraars (en met name levensverzekeraars) hebben geprofiteerd van de stijging van de risicovrije rentes, waardoor de waarde van hun verplichtingen is gedaald. Zij hebben echter (met name schadeverzekeraars) te lijden gehad onder de stijging van de inflatie. Net als elders zal de onverwacht hoge inflatie in België waarschijnlijk de winstgevendheid van het schadeverzekeringsbedrijf verminderen, met name in de “long tail”-sector. Het feit dat de lonen in België automatisch worden geïndexeerd, is een verzwarende factor, aangezien dit leidt tot een snelle stijging van de kosten van de vorderingen. Verzekeraars hebben maatregelen genomen om dit soort schokken zoveel mogelijk op te vangen, zoals: (i) de indexering van premies (ter compensatie van de inflatie van de schadeclaims); (ii) gerichte inflatieafdekkingen (beleggingen in geïndexeerde obligaties en/of inflatiederivaten); en/of (iii) herverzekeringsovereenkomsten om het inflatierisico aan derden over te dragen.

Deze bijlage biedt een op indicatoren gebaseerd overzicht van het Belgische belastingstelsel. Het bevat informatie over de belastingstructuur (de soorten belastingen waaruit België het grootste deel van zijn inkomsten haalt), de belastingdruk op werknemers en de progressiviteit en het herverdelingseffect van het belastingstelsel. Het bevat ook informatie over de inning en naleving van de belastingen.

De totale belastingdruk in België is hoog en de belastingstructuur is in grote mate afhankelijk van de belastingen op arbeid. De Belgische belastinginkomsten als percentage van het bbp lagen in 2022 boven het EU-aggregaat (zie tabel A.19.1). De inkomsten uit belastingen op arbeid zijn hoog in België wanneer zij als percentage van het bbp worden uitgedrukt. Dit druist in tegen de doelstelling om de werkgelegenheid te vergroten. Anderzijds lagen de inkomsten uit verbruiksbelastingen, periodieke onroerendgoedbelastingen en milieubelastingen, die behoren tot de belastingen die het minst schadelijk zijn voor de groei, dicht bij het EU-aggregaat (uitgedrukt als een percentage van het bbp). Dit wijst erop dat er ruimte is om de belastingdruk te verschuiven van arbeid naar andere belastinggrondslagen, omdat er op korte termijn weinig ruimte kan zijn om de belastinginkomsten te verminderen, gezien het hoge overheidstekort en de hoge overheidsschuldquote.

Grafiek A19.1: **Belastingwig voor alleenstaanden en tweede verdieners als % van de totale loonkosten, 2023**

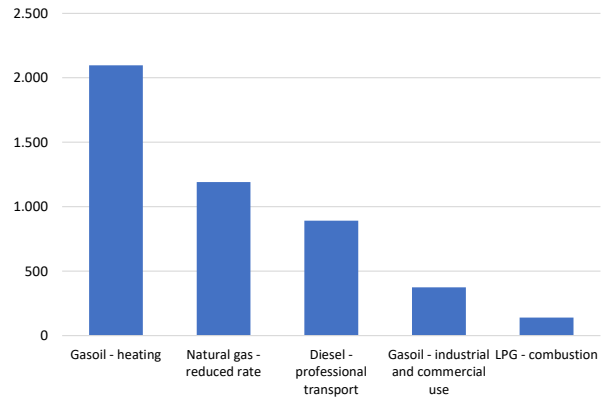

De belastingwig van de tweede verdiener gaat ervan uit dat een eerste verdiener goed is voor 100 % van het gemiddelde loon en dat er geen kinderen zijn. Voor de methodologie van de belastingwig voor tweede verdieners, zie OESO, 2016, *Taxing Wages 2014-2015*.
Bron: Europese Commissie

De Belgische belastingdruk op arbeid is progressiever dan het EU-gemiddelde, maar de belastingschijven zijn smal. Uit grafiek A19.1 blijkt dat als gevolg van eerdere hervormingen de loonwig voor België in 2023 dicht bij het EU-gemiddelde lag voor alleenstaanden die 50 % van het gemiddelde loon verdienen, maar veel hoger dan het EU-gemiddelde bij hogere inkomensniveaus. Voor een alleenstaande werknemer die het gemiddelde loon verdient, is de belastingwig de hoogste in de EU. Het systeem van de personenbelasting omvat verschillende belastingschijven, maar deze zijn vrij smal. Als gevolg daarvan zijn zelfs de gemiddelde inkomens onderworpen aan de hoogste inkomstenbelastingtarieven (45 % en 50 %). Er zijn hoge marginale belastingtarieven voor lagere middeninkomens, wat leidt tot aanzienlijke lageloonvallen. Bovendien kunnen tweede verdieners ontmoedigd worden om te werken door de hoge belastingwig voor tweede verdieners en door specifieke fiscale kenmerken zoals het "huwelijksquotiënt ([147]). In 2022 presteerde het belasting- en uitkeringsstelsel beter dan het EU-gemiddelde om de inkomensongelijkheid te verminderen, zoals gemeten aan de hand van de Gini-coëfficiënt (tabel A19.1). In België verlaagden belastingen en uitkeringen de Gini-coëfficiënt met 12,6 procentpunten, terwijl de verlaging in de EU in 2022 gemiddeld 7,9 procentpunten bedroeg.

([147])Het "huwelijksquotiënt" maakt het mogelijk om een deel van het belastbare inkomen van de echtgenoot met het hoogste inkomen toe te wijzen aan de andere echtgenoot, waar het in aanmerking komt voor de belastingvrije som en tegen een lager marginaal tarief wordt belast.

Grafiek A19.2: **Subsidies voor fossiele brandstoffen als gevolg van accijnsvrijstellingen en verlaagde tarieven, 2021, in miljoen EUR**

Bron: FOD, 2024 Federale inventaris van subsidies voor fossiele brandstoffen.

De accijnzen op energieproducten die voor verwarming worden gebruikt, zijn nog steeds laag voor fossiele brandstoffen. Het niveau van de accijnzen op gas en elektriciteit was gekoppeld aan het marktprijsniveau (het "cliquet"-systeem), maar de accijnzen op stookolie werden op het EU-minimumniveau gehandhaafd. De accijnzen op transportbrandstof zijn vrij hoog voor diesel en gemiddeld voor benzine, maar professionele vervoerders en de landbouw profiteren van een verlaagd accijnstarief voor diesel (zie grafiek A19.2). Vervoersbelastingen en vervuilingsbelastingen lijken onderbenut te zijn, wat bijdraagt tot een toename van verkeerscongestie en vervuiling. Er blijft ruimte om milieubelastingen in heel België consequent toe te passen.

De overdrachtsbelasting op onroerend goed is hoog, terwijl periodieke belastingen op onroerend goed onderbenut blijven. De belastingheffing op onroerend goed wordt gekenmerkt door hoge transactiebelastingtarieven in Brussel en Wallonië, waardoor de werking van de vastgoedmarkt wordt belemmerd en de arbeidsmobiliteit wordt beperkt. Bovendien genereert een systeem dat sterk afhankelijk is van transactiebelastingen als belangrijkste bron van onroerendgoedbelasting een volatielere inkomstenstroom dan een vastgoedbelastingstelsel waarbij lagere transactiebelastingen worden gecombineerd met hogere periodieke onroerendgoedbelastingen.

Er kon geen akkoord worden bereikt over een ingrijpende belastinghervorming. In juli 2023 kondigde de Belgische premier aan dat de onderhandelingen over de eerste fase van een brede belastinghervorming, zoals voorgesteld door de minister van Financiën, waren mislukt omdat er geen politieke consensus kon worden bereikt. In december 2023 zijn echter enkele kleinere belastingmaatregelen overeengekomen als onderdeel van het begrotingsakkoord. Dit omvat bijvoorbeeld een uitbreiding van het

Tabel A19.1:**Belastingindicatoren**

		Belgium					EU-27				
		2010	2020	2021	2022	2023	2010	2020	2021	2022	2023
Tax structure	Total taxes (including compulsory actual social contributions) (% of GDP)	43.6	43.4	43.2	43.3		37.9	40.0	40.4	40.2	
	Labour taxes (as % of GDP)	23.7	22.9	21.7	22.3		20.0	21.3	20.7	20.3	
	Consumption taxes (as % of GDP)	10.9	10.4	10.7	10.3		10.8	10.7	11.2	11.0	
	Capital taxes (as % of GDP)	8.8	9.9	10.5	10.6		7.1	8.0	8.6	8.9	
	Of which, on income of corporations (as % of GDP)	2.5	3.3	3.8	4.0		2.4	2.5	3.0	3.4	
	Total property taxes (as % of GDP)	3.1	3.5	3.6	3.4		1.9	2.3	2.2	2.1	
	Recurrent taxes on immovable property (as % of GDP)	1.3	1.3	1.2	1.2		1.1	1.2	1.1	1.0	
	Environmental taxes as % of GDP	2.4	2.5	2.5	2.2		2.4	2.2	2.3	2.0	
Progressivity & fairness	Tax wedge at 50% of average wage (Single person) (*)	41.8	32.8	33.4	33.9	33.9	33.9	31.7	32.1	31.8	31.7
	Tax wedge at 100% of average wage (Single person) (*)	55.9	52.2	52.4	53.0	52.7	41.0	40.1	39.9	40.0	40.2
	Corporate income tax - effective average tax rates (1) (*)		23.3	23.4	23.4			19.5	19.0	19.0	
	Difference in Gini coefficient before and after taxes and cash social transfers (pensions excluded from social transfers) (2) (*)	11.0	12.4	13.5	12.6		8.6	8.1	8.2	7.9	
Tax administration & compliance	Outstanding tax arrears: total year-end tax debt (including debt considered not collectable) / total revenue (in %) (*)		16.6	15.5				40.9	35.5		
	VAT Gap (% of VAT total tax liability, VTTL)(**)	11.7	13.6	6.9	11.6		9.7	5.4			

(1) Toekomstgericht effectief belastingtarief (OESO).
(2) Een hogere waarde wijst op een sterker herverdelingseffect van belastingen.
(*) Eenvoudig gemiddelde EU-27.
(**) Voorspelde waarde voor 2022, indien beschikbaar. Voor meer informatie over de btw-kloof, zie Europese Commissie, directoraat-generaal Belastingen en Douane-unie, 2023, *VAT gap in the EU*, https://data.europa.eu/doi/10.2778/911698.
Meer gegevens over belastinginkomsten en de toegepaste methode zijn te vinden op de webpagina met gegevens over belastingen:
https:// ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en.
Bron: Europese Commissie en OESO.

toepassingsgebied van flexi-jobs tot een aantal nieuwe sectoren en een beperking van de belastingvrijstelling voor deze regeling. Voorts omvat het een verhoging van de fiscale werkbonus. Ten slotte werden tekortkomingen aangepakt in de zogenaamde "kaaimantaks", die tot doel heeft te voorkomen dat Belgische fiscale ingezetenen belasting ontwijken door activa aan te houden via buitenlandse laagbelaste juridische entiteiten en trusts.

De complexiteit van het belastingstelsel weegt op het ondernemingsklimaat en belemmert de efficiëntie van de belastinginning. Ter compensatie van de zware belastingdruk op arbeid is op grote schaal gebruik gemaakt van loonsubsidies en andere aftrekregelingen. Om de hoge belastingdruk op arbeid te compenseren, werden speciale regelingen ingevoerd (bv. de regeling voor bedrijfswagens en de vrijstelling van bronbelasting voor overwerk, O&O en nacht- en ploegenarbeid). Deze regelingen zijn duur en kunnen leiden tot inefficiënties, maar het gebruik ervan neemt toe. Daarnaast blijft er bezorgdheid bestaan over de belastingdienst. Ondanks de inspanningen om de digitalisering van de belastingdienst te vergroten, bleven de percentages voor de stipte indiening van personen- en vennootschapsbelastingaangiften in 2021 met respectievelijk 87,6 % en 82,5 % relatief laag.

De inkomsten uit verbruiksbelastingen daalden verder als gevolg van een ruimer gebruik van verlaagde btw-tarieven. De geraamde btw-kloof (de kloof tussen de daadwerkelijk geïnde inkomsten en de theoretische belastingschuld) is in 2021 gedaald tot 6,9 %, maar is in 2022 gestegen tot 11,6 %. De btw-tariefkloof is toegenomen na de invoering van een verlaagd btw-tarief voor elektriciteit en gas in 2022. De beleidskloof is licht afgenomen van 53,4 % in 2020 tot 53,0 % in 2021.

Tabel A20.1:**Belangrijkste economische en financiële indicatoren**

	2004-07	2008-12	2013-20	2021	2022	2023	forecast 2024	forecast 2025
Real GDP (y-o-y)	3.0	0.7	0.7	6.9	3.0	1.4	1.3	1.4
Potential growth (y-o-y)	.	1.4	1.4	1.6	1.8	1.9	1.6	1.5
Private consumption (y-o-y)	1.6	1.5	0.1	6.3	3.2	1.4	1.7	1.5
Public consumption (y-o-y)	1.4	1.3	0.8	5.2	4.5	1.6	0.8	1.1
Gross fixed capital formation (y-o-y)	6.0	0.2	2.5	4.9	-0.2	3.6	1.5	1.5
Exports of goods and services (y-o-y)	5.7	0.8	2.5	13.9	4.9	-3.3	-0.7	3.0
Imports of goods and services (y-o-y)	5.9	1.3	2.6	13.0	4.9	-2.6	-0.5	3.0
Contribution to GDP growth:								
Domestic demand (y-o-y)	2.4	1.1	0.8	5.6	2.6	2.0	1.4	1.4
Inventories (y-o-y)	0.5	0.0	0.0	0.5	0.3	0.0	0.0	0.0
Net exports (y-o-y)	0.2	-0.3	-0.1	0.9	0.1	-0.6	-0.2	0.0
Contribution to potential GDP growth:								
Total Labour (hours) (y-o-y)	.	0.6	0.5	0.7	1.0	1.0	0.7	0.6
Capital accumulation (y-o-y)	.	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Total factor productivity (y-o-y)	.	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Output gap	1.2	-0.4	-0.6	-0.7	0.5	0.0	-0.4	-0.5
Unemployment rate	8.3	7.7	7.1	6.3	5.6	5.5	5.6	5.4
GDP deflator (y-o-y)	2.0	1.6	1.6	3.2	5.9	4.1	2.5	2.1
Harmonised index of consumer prices (HICP, y-o-y)	2.1	2.5	1.3	3.2	10.3	2.3	4.0	2.3
HICP excluding energy and unprocessed food (y-o-y)	1.6	1.9	1.6	1.4	4.9	7.4	3.3	2.1
Nominal compensation per employee (y-o-y)	2.7	2.5	0.8	4.4	7.3	7.7	3.5	2.6
Labour productivity (real, hours worked, y-o-y)	1.8	0.0	1.0	-0.9	-1.3	0.4	0.6	0.5
Unit labour costs (ULC, whole economy, y-o-y)	0.9	2.6	1.2	-0.5	6.3	7.1	2.6	1.8
Real unit labour costs (y-o-y)	-1.1	0.9	-0.4	-3.6	0.4	2.9	0.1	-0.3
Real effective exchange rate (ULC, y-o-y)	-0.2	0.4	-0.4	-0.7	2.6	0.3	-1.9	-0.5
Real effective exchange rate (HICP, y-o-y)	0.6	0.1	0.5	0.7	0.6	-2.0	.	.
Net savings rate of households (net saving as percentage of net disposable income)	10.7	9.9	6.7	10.5	5.8	.	.	.
Private credit flow, consolidated (% of GDP)	9.3	11.3	4.8	6.1	5.8	2.2	.	.
Private sector debt, consolidated (% of GDP)	125.2	174.9	179.3	172.3	161.4	156.5	.	.
of which household debt, consolidated (% of GDP)	44.1	53.0	59.7	62.1	59.9	58.1	.	.
of which non-financial corporate debt, consolidated (% of GDP)	81.1	121.9	119.6	110.2	101.4	98.4	.	.
Gross non-performing debt (% of total debt instruments and total loans and advances) (1)	2.6	4.2	2.4	1.4	1.3	.	.	.
Corporations, net lending (+) or net borrowing (-) (% of GDP)	1.3	1.5	1.7	2.5	1.2	1.4	1.2	1.7
Corporations, gross operating surplus (% of GDP)	24.2	23.6	25.5	27.9	27.9	26.3	26.1	26.2
Households, net lending (+) or net borrowing (-) (% of GDP)	3.6	3.8	1.9	4.3	1.5	3.2	3.0	2.7
Deflated house price index (y-o-y)	7.0	0.6	1.3	4.1	-3.9	-2.8	.	.
Residential investment (% of GDP)	5.9	6.1	5.9	6.2	6.0	5.8	.	.
Current account balance (% of GDP), balance of payments	2.3	0.1	0.6	1.3	-1.0	-1.0	-0.4	-0.5
Trade balance (% of GDP), balance of payments	2.5	-0.2	0.9	1.8	-1.6	-1.6	.	.
Terms of trade of goods and services (y-o-y)	-0.5	-0.6	0.3	-1.3	-3.7	1.3	0.2	0.1
Capital account balance (% of GDP)	-0.2	0.0	0.0	0.2	0.2	0.3	.	.
Net international investment position (% of GDP)	35.6	49.9	46.2	67.7	57.7	65.2	.	.
NENDI - NIIP excluding non-defaultable instruments (% of GDP) (2)	.	58.4	43.9	36.0	28.7	31.4	.	.
IIP liabilities excluding non-defaultable instruments (% of GDP) (2)	.	241.1	196.9	200.6	183.2	188.9	.	.
Export performance vs. advanced countries (% change over 5 years)	.	.	-3.7	8.1	1.4	-2.8	.	.
Export market share, goods and services (y-o-y)	-2.5	-3.3	0.3	2.0	-5.3	-4.3	-4.1	-0.6
Net FDI flows (% of GDP)	-2.0	-3.0	1.5	4.3	2.3	-1.5	.	.
General government balance (% of GDP)	-0.7	-3.9	-2.9	-5.4	-3.6	-4.4	-4.4	-4.7
Structural budget balance (% of GDP)	.	.	-2.8	-4.8	-3.9	-4.2	-4.0	-4.3
General government gross debt (% of GDP)	92.8	100.4	104.1	107.9	104.3	105.2	105.0	106.6

(1) binnenlandse bankgroepen en op zichzelf staande banken, dochterondernemingen in buitenlandse handen van de EU en van buiten de EU en bijkantoren in buitenlandse handen van de EU en van buiten de EU.
(2) NIIP exclusief directe investeringen en aandelenportefeuilles.
Bron: Eurostat en ECB vanaf 17 mei 2024, indien beschikbaar. Europese Commissie voor prognosecijfers (voorjaarsprognoses 2024).

In deze bijlage worden de risico's beoordeeld voor de houdbaarheid van de begroting voor België op korte, middellange en lange termijn. De analyse volgt dezelfde multidimensionale aanpak als de Debt Sustainability Monitor 2023 van de Europese Commissie, die is geactualiseerd op basis van de voorjaarsprognoses 2024 van de Commissie.

1 - De kortetermijnrisico's voor de houdbaarheid van de begroting zijn laag. Volgens de indicator voor vroegtijdige opsporing van de Commissie (S0) zijn er geen grote begrotingsrisico's op korte termijn (tabel A21.2) ([148]). De bruto financieringsbehoeften van de overheid zullen naar verwachting hoog blijven, namelijk ongeveer 17,5 % van het bbp in 2025 (tabel A21.1, tabel 1). De perceptie van het landenrisico door de financiële markten is positief, zoals wordt bevestigd door de ratings van de belangrijkste bureaus.

2 – De risico's voor de houdbaarheid van de begroting op middellange termijn blijken hoog.

Uit het basisscenario van de schuldhoudbaarheidsanalyse (DSA) voor België blijkt dat de overheidsschuldquote op middellange termijn op een hoog niveau zal blijven, met een gestage stijging tot ongeveer 119 % van het bbp in 2034 (grafiek 1, tabel 1) ([149]). De aanname van een structurele primaire tekort van 1,9 % van het bbp vanaf 2025 (vóór veranderingen in de kosten van de vergrijzing) draagt bij tot deze ontwikkelingen. In vergelijking met historische gegevens lijkt het tekort plausibel, wat erop wijst dat het land veel ruimte heeft voor corrigerende maatregelen. De meeste eerdere begrotingsposities waren inderdaad strenger dan de in het basisscenario aangenomen begrotingsposities (tabel A21.2) ([150]). De schulddynamiek blijft profiteren van een gunstig maar afnemend sneeuwbaleffect van gemiddeld 1 procentpunt van het bbp per jaar in 2025-2034.

De basisprognoses zijn aan stresstests onderworpen aan de hand van vier alternatieve scenario's om het effect van veranderingen in belangrijke aannames te beoordelen (grafiek 1). In het *historische scenario van het structurele primaire saldo (SPB)* (dat wil zeggen dat het SPB terugkeert naar het historische 15-jarige gemiddelde van -0,4 % van het bbp) zou de schuldquote in 2034 ongeveer 11 procentpunten lager zijn dan in het basisscenario. In het scenario van het *ongunstige rentegroeidifferentieel* (d.w.z. het rente-groeiverschil verslechtert met 1 procentpunt ten opzichte van het basisscenario) zou de schuldquote in 2034 echter ongeveer 9 procentpunt van het bbp hoger zijn dan in het basisscenario. In het scenario van *financiële stress* (d.w.z. de rentevoeten verhogen tijdelijk met 1,9 procentpunt ten opzichte van het basisscenario) zou de schuldquote in 2034 ongeveer 2 procentpunt van het bbp hoger zijn. Het scenario van *lager structureel primair saldo* (d.w.z. de verwachte verbetering van het SPB in 2024 wordt gehalveerd) heeft een vergelijkbaar effect.

De stochastische prognoses vertonen een hoog risico, wat wijst op de aanzienlijke gevoeligheid van deze prognoses voor

([148])De S0 is een samengestelde indicator van het kortetermijnrisico op begrotingsstress. De indicator is gebaseerd op een breed scala aan indicatoren voor begrotings- en financieel concurrentievermogen die in het verleden een goede voorspelling zijn gebleken van toenemende begrotingsstress.

([149])De aannames die ten grondslag liggen aan het basisscenario van de Commissie dat het begrotingsbeleid ongewijzigd blijft, omvatten met name:: i) een structureel primair overschot, vóór veranderingen in de kosten van de vergrijzing, van 2,5 % van het bbp vanaf 2025;; ii) inflatiecijfers die lineair convergeren naar de 10-jaarse termijninflatieswaprente 10 jaar vooruit (wat verwijst naar de inflatieverwachtingen over 10 jaar vanaf nu); iii) de nominale korte- en langetermijnrentetarieven op nieuwe en doorgeschoven schuld die lineair convergeren van actuele waarden naar marktgebaseerde termijntarieven tegen T+10 (;; iv) de reële bbp-groei volgens de voorjaarsprognoses 2024 van de Commissie, gevolgd door de projecties van de T+10-methodologie van de EPC/OGWG tussen T+3 en T+10, (gemiddeld 1,2 %);; v) kosten van de vergrijzing overeenkomstig het vergrijzingsverslag 2024 (Europese Commissie, Institutional Paper 148 , april 2024). Voor informatie over de methodologie, zie Debt Sustainability Monitor 2023 (Europese Commissie, Institutional Paper 271, maart 2023)..

([150])Deze beoordeling is gebaseerd op de ruimte-indicator voor begrotingsconsolidatie, die de frequentie meet waarmee in het verleden een strakkere begrotingspositie is waargenomen dan in een bepaald scenario werd aangenomen. Technisch gezien houdt dit in dat wordt gekeken naar de percentielrang van de geprojecteerde SPB binnen de verdeling van SPB's die in het verleden in het land is waargenomen, rekening houdend met alle beschikbare gegevens van 1980 tot en met 2023.

plausibele onvoorziene gebeurtenissen. ([151]). Deze stochastische simulaties wijzen op een waarschijnlijkheid van 64 % dat de schuldquote in 2028 hoger zal zijn dan in 2023, wat grote risico's met zich meebrengt gezien het hoge schuldniveau. Daarnaast is de onzekerheid hoog rond deze de schuldprognoses van het basisscenario, met een verschil van 29 procentpunt van het bbp tussen de 10e en de 90e schuldverdelingspercentielen in vijf jaar (grafiek 2).

3 – De risico's voor de houdbaarheid van de begroting op lange termijn blijken al bij al hoog. Deze beoordeling is gebaseerd op de combinatie van twee indicatoren voor de begrotingskloof, die de vereiste begrotingsinspanning weergeven om de schuld te stabiliseren (S2-indicator) en de schuld op de lange termijn op 60 % van het bbp (S1-indicator) te brengen ([152]). Deze beoordeling is ingegeven door de ongunstige oorspronkelijke begrotingssituatie en de verwachte stijging van de kosten van de vergrijzing.

De S2-indicator wijst op grote risico's voor de houdbaarheid van de begroting. Uit de indicator blijkt dat het SPB ten opzichte van het basisscenario in 2025 met 6,2 procentpunt van het bbp zou moeten verbeteren om de schuldstabilisatie op lange termijn te waarborgen. Dit resultaat is toe te schrijven aan de verwachte stijging van de leeftijdsgerelateerde uitgaven (bijdrage van 3,6 procentpunt) en een ongunstige initiële begrotingssituatie (2,5 procentpunt). Stijgende kosten van de vergrijzing zijn in de eerste plaats te wijten aan een verwachte stijging van de overheidsuitgaven voor pensioenen '2,2 procentpunt) en voor langdurige verzorging (1,5 procentpunt). (Tabel A21.1, tabel 2). Daarom kunnen aanvullende maatregelen nodig zijn om de efficiëntie en de budgettaire houdbaarheid van het Belgische stelsel voor langdurige zorg verder te verbeteren.

De S1-indicator wijst op middelhoge risico's voor de houdbaarheid van de begroting. Uit de indicator blijkt dat een vermindering van de overheidsschuld tot 60 % van het bbp in 2070 een verbetering van de begrotingssituatie met 4,8 procentpunt van het bbp in 2025 zou vereisen. Net als de S2-indicator wordt dit resultaat bepaald door de huidige ongunstige begrotingssituatie (bijdrage van 1,7 procentpunt) en de verwachte stijging van de leeftijdsgerelateerde overheidsuitgaven (2,1 procentpunt). Het verschil tussen de huidige overheidsschuldquote en de referentiewaarde van 60 % verhoogt de vereiste inspanning met 0,9 procentpunt) (tabel A21.1, tabel 2).

4 – Tot slot moeten bij de beoordeling verschillende aanvullende risicofactoren in aanmerking worden genomen. Enerzijds zijn er risicoverhogende factoren, zoals de recente rentestijging, het aandeel kortlopende schulden, de hoge bruto financieringsbehoeften, het grote deel van de overheidsschuld dat in handen is van niet-ingezetenen en het gebrek aan begrotingscoördinatie op de verschillende overheidsniveaus, waarbij verscheidene gefedereerde entiteiten specifieke kwetsbaarheden vertonen. Aan de andere kant omvatten de risicobeperkende factoren de verlenging van de looptijd van de schuld in de afgelopen jaren, die een meer geleidelijke doorwerking van de stijgende rente naar de schuldenlast mogelijk maakt, relatief stabiele financieringsbronnen, met een gediversifieerde en grote beleggersbasis, en het feit dat de overheidsschuld volledig in euro luidt.

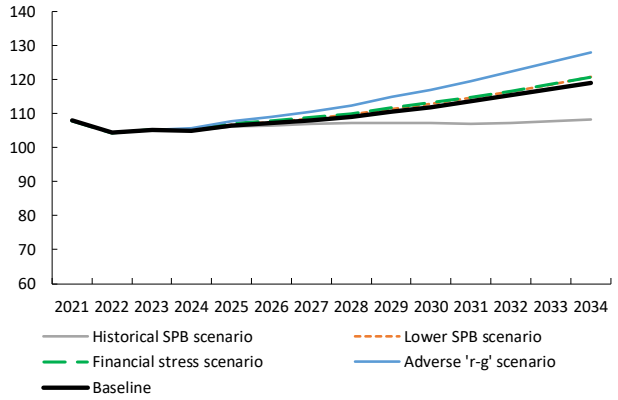
([151])Deze stochastische projecties tonen het gezamenlijke effect op de schuld van 10 000 verschillende schokken die een invloed hebben op de begrotingssituatie, de economische groei, de rentetarieven en de wisselkoersen.. D Dit dekt 80 % van alle gesimuleerde schuldtrajecten, staartgebeurtenissen buiten beschouwing gelaten..

([152])De S2-indicator voor de houdbaarheid van de begroting meet de permanente aanpassing van het structurele primaire saldo in 2024 die nodig zou zijn om de overheidsschuld over een oneindige tijdshorizon te stabiliseren.. Hi Hij wordt aangevuld met de S1-indicator, waarmee de permanente SPB-aanpassing in 2024 wordt gemeten om de schuldquote (tegen 2070) op 60 % te brengen.. Het effect van de factoren S1 en S2 kan verschillen als gevolg van de oneindige horizon die in de S2-indicator in aanmerking wordt genomen. Voor zowel de S1- als de S2-indicator is de risicobeoordeling afhankelijk van de omvang van de vereiste begrotingsconsolidatie: "hoog risico" indien de vereiste inspanning meer dan 6 procentpunten van het bbp bedraagt, "middelhoog risico" als deze tussen 2 en 6 procentpunt van het bbp ligt, en "laag risico" als de inspanning negatief is of minder dan 2 procentpunt van het bbp. I In de algemene risicoclassificatie voor de lange termijn worden de risicocategorieën gecombineerd die van S1 en S2 zijn afgeleid.. S1 mag de uit S2 afgeleide risicocategorie opsplitsen indien deze een hoger risico dan S2 aangeeft. Zie voor meer informatie de Debt Sustainability Monitor 2023.

Tabel A21.1: **Schuldhoudbaarheidsanalyse - België**

Table 1. Baseline debt projections	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Gross debt ratio (% of GDP)	**107.9**	**104.3**	**105.2**	**105.0**	**106.6**	**107.2**	**107.9**	**109.0**	**110.5**	**111.9**	**113.5**	**115.3**	**117.1**	**119.1**
Changes in the ratio	-3.9	-3.7	0.9	-0.1	1.5	0.6	0.8	1.1	1.5	1.4	1.6	1.7	1.9	2.0
of which														
Primary deficit	3.7	2.0	2.4	2.3	2.3	2.2	2.2	2.2	2.4	2.3	2.5	2.5	2.6	2.7
Snowball effect	-8.8	-7.4	-3.4	-1.7	-1.2	-1.6	-1.5	-1.2	-0.9	-0.9	-0.8	-0.8	-0.8	-0.8
Stock-flow adjustments	1.1	1.8	1.9	-0.7	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Gross financing needs (% of GDP)	18.5	18.9	18.3	17.0	18.2	17.9	18.1	18.4	18.8	19.1	19.5	19.9	20.3	20.8

Graph 1. Deterministic debt projections

Graph 2. Stochastic debt projections 2024-2028

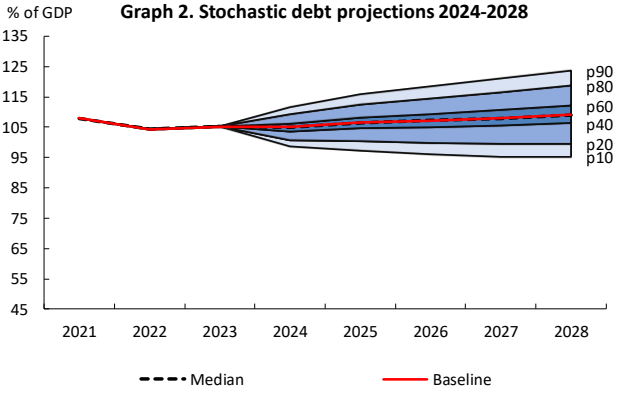

Table 2. Breakdown of the S1 and S2 sustainability gap indicators

		S1	S2
Overall index (pps. of GDP)		**4.8**	**6.2**
of which			
Initial budgetary position		1.7	2.5
Debt requirement		0.9	
Ageing costs		2.1	3.6
of which	*Pensions*	1.3	2.2
	Health care	0.4	0.5
	Long-term care	1.0	1.5
	Education	-0.6	-0.7

Bron: diensten van de Commissie.

Tabel A21.2: **Warmtekaart van de budgettaire houdbaarheidsrisico's - België**

Short term	Medium term - Debt sustainability analysis (DSA)								Long term		
			Deterministic scenarios								
Overall (S0)	Overall		Baseline	Historical SPB	Lower SPB	Adverse 'r-g'	Financial stress	Stochastic projections	S2	S1	Overall (S1 + S2)
LOW	HIGH	Overall	HIGH	HIGH	HIGH	HIGH	HIGH	HIGH	HIGH	MEDIUM	HIGH
		Debt level (2034), % GDP	119.1	108.3	120.7	128.0	120.6				
		Debt peak year	2034	2034	2034	2034	2034				
		Fiscal consolidation space	95%	86%	95%	95%	95%				
		Probability of debt ratio exceeding in 2028 its 2023 level						64%			
		Difference between 90th and 10th percentiles (pps. GDP)						28.6			

(1) Debt level in 2034. Green: below 60% of GDP. Yellow: between 60% and 90%. Red: above 90%. (2) The debt peak year indicates whether debt is projected to increase overall over the next decade. Green: debt peaks early. Yellow: peak towards the middle of the projection period. Red: late peak. (3) Fiscal consolidation space measures the share of past fiscal positions in the country that were more stringent than the one assumed in the baseline. Green: high value, i.e. the assumed fiscal position is plausible by historical standards and leaves room for corrective measures if needed. Yellow: intermediate. Red: low. (4) Probability of debt ratio exceeding in 2028 its 2023 level. Green: low probability. Yellow: intermediate. Red: high (also reflecting the initial debt level). (5) the difference between the 90th and 10th percentiles measures uncertainty, based on the debt distribution under 10000 different shocks. Green, yellow and red cells indicate increasing uncertainty. (For further details on the Commission's multidimensional approach, see the 2023 Debt Sustainability Monitor)

Bron: diensten van de Commissie.